

Hätiköidyt potkut vai ainoa oikea vaihtoehto?
Pori Jazzin toimitusjohtajan irtisanomisen oikeutus mediassa

Maisterintutkielma
Kati Perälä
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto
2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Kati Perälä	
Työn nimi – Title Hätiköidyt potkut vai ainoa oikea vaihtoehto? Pori Jazzin toimitusjohtajan irtisanomisen oikeutus mediassa	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2019	Sivumäärä – Number of pages 96
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Vuonna 2018 suomalaisessa mediassa uutisoitiin muutamista tapauksista, joissa tietyt sanat aiheuttivat niin suuren kohun, että niiden perusteella sanoja irtisanottiin työsuhteestaan. Mediahuomiota sai erityisesti Aki Ruotsalan erotaminen Pori Jazzin toimitusjohtajan tehtävästä 6.6. homoseksuaaleja syrjiviksi tulkittujen kommenttien vuoksi. Tapaus herätti julkisuudessa ristiriitaista keskustelua muun muassa soveliaasta kielenkäytöstä ja sananvapauden sekä -vastuun rajoista, minkä vuoksi aihetta on relevanttia tutkia kielitieteellisesti. Tässä tutkielmassa tarkastellaan, miten Ruotsalan irtisanomista oikeutetaan ja miten sitä kyseenalaistetaan mediassa. Tutkimuksen kautta saadaan tietoa muun muassa siitä, minkälaiset diskursiiviset käytänteet ovat vallalla homoseksuaalisuudesta puhuttaessa sekä miten kohun aikana suhtauduttiin sananvapauden ja -vastuun rajoihin.</p> <p>Tutkimuksen viitekehiksenä on kriittinen diskurssianalyysi, jonka tarkastelun keskiössä ovat kielenkäyttö, sen kautta rakentuvat merkitykset sekä kielen ja vallan suhteet. Tutkimuksessa hyödynnetään erityisesti Fairclough'n (1997) näkemyksiä kielen tutkimuksesta median kontekstissa. Irtisanomisen oikeuttamista tarkastellaan Van Leeuwenin (2007) luoman legitimoinnin eli kielellisen oikeuttamisen analyysimallin kautta. Legitimointi ja sen vastakohta delegitimointi rakentuvat aina suhteessa diskurssiin, minkä vuoksi tarkastelun kohteena ovat myös aineistossa näkyvät diskurssit.</p> <p>Aineisto koostuu Ruotsalan irtisanomiseen liittyvistä Iltalehden ja Ilta-Sanomien uutisista ja toimittajien kommentteista, jotka on julkaistu kesäkuussa 2018. Aihetta tutkitaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla: 1) Mitkä ovat ne päädiskurssit, joiden kautta Aki Ruotsalan irtisanomista Pori Jazzin toimitusjohtajan tehtävästä joko legitimoidaan tai delegitimoidaan Ilta-Sanomien ja Iltalehden julkaisuissa? 2) Millaisilla kielellisillä keinoilla Ruotsalan erottamista pääasiassa (de)legitimoidaan näissä diskursseissa?</p> <p>Tuloksien mukaan Ruotsalan irtisanomista legitimoidaan eniten seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin kautta, mutta merkittäviä legitimointidiskursseja ovat myös imagodiskurssi ja sananvastuudiskurssi. Irtisanomista delegitimoidaan pääasiassa mediakriittisen diskurssin kautta, mutta kriittistä näkökulmaa esiintyy myös kohtuullisuusdiskurssissa ja uskonnonvapauden diskurssissa. Delegitimointia esiintyy aineistossa huomattavasti vähemmän kuin legitimointia. Jokaisessa diskurssissa on käytetty lukuisia erilaisia (de)legitimointikeinoja, mutta yleisin keino on moraalinen arviointi. Tutkimustulosten perusteella suhtautuminen Ruotsalan irtisanomiseen riippuu vahvasti siitä, minkälainen ideologia diskurssin taustalla vallitsee.</p> <p>Tutkimus tarjoaa ajankohtaisia näkemyksiä siitä, miksi tietyt diskursiiviset käytänteet olivat vallalla suomalaisessa yhteiskunnassa Ruotsalan kohun aikaan. Tulokset korostavat kriittisen lukutaidon tärkeyttä tekemällä näkyväksi sen, miten media voi vaikuttaa uutisoinnillaan lukijoiden mielipiteisiin. Suomen kielen alalla ei ole aiemmin juuri tutkittu legitimointia, joten tutkimus tuo myös tärkeän lisän tähän tietovajeeseen.</p>	
Asiasanat – Keywords kriittinen diskurssianalyysi, diskurssi, legitimointi, median valta, kohu, sananvapaus	
Säilytyspaikka – Depository Kieli- ja viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen kohteena Aki Ruotsalan irtisanominen	1
1.2 Aikaisemmista tutkimuksista tutkimuskysymyksiin	4
2 TEORIATAUSTA	9
2.1 Kriittinen diskurssianalyysi kehyksenä	9
2.2 Kieli ja yhteiskunnalliset ilmiöt tarkastelun kohteena	10
2.3 Kriittisessä diskurssianalyysissä tutkitaan kielellä luotuja valta-asetelmia	13
2.4 Legitimointi ja delegitimointi	15
2.5 Median murros ja valta	18
2.6 Mediatekstien tutkimus kielitieteissä	22
3 MONIKERROKSIINEN KONTEKSTI	25
3.1 Kohun olennaisimmat taustatekijät	25
3.2 Tilannekonteksti: Pori Jazz -kohu	26
3.3 Yhteiskunnallinen konteksti: sananvapaus ja -vastuu	29
3.4 Historiallinen konteksti: homoseksuaalisuus ja diskursiiviset käytänteet	32
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	37
4.1 Aineiston valinta	37
4.2 Diskursiiviset käytänteet: uutinen ja kommentti genreinä	39
4.3 Aineiston kolmiportainen analyysi	42
4.4 Van Leeuwenin legitimoinnin malli	44
4.4.1 Valtuus	45
4.4.2 Moraaliin vetoaminen	47
4.4.3 Rationalisointi	48
5 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET	50
5.1 Aineistosta löytyneet diskurssit	50
5.2 Diskurssien keskinäinen järjestys	54
5.2 Aki Ruotsalan potkujen (de)legitimointi eri diskursseissa	56
5.2.1 Legitimointi seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa	56
5.2.2 Legitimointi imagodiskurssissa	61
5.2.3 Legitimointi sananvastuudiskurssissa	66

5.2.4 Delegitimointi mediakriittisessä diskurssissa	68
5.2.5 Delegitimointi kohtuullisuusdiskurssissa	71
5.2.6 Delegitimointi uskonnonvapauden diskurssissa	76
5.4 Yleisimpiin (de)legitimointikeinoihin vaikuttavia tekijöitä	77
6 PÄÄTÄNTÖ	81
6.1 Suhtautuminen irtisanomiseen riippuu diskurssista	81
6.2 Median rooli kohuissa	84
6.3 Tutkimuksen onnistuneisuuden arviointi	88
6.4 Jatkotutkimusideoita	91
LÄHTEET	92
Aineistolähteet	95

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen kohteena Aki Ruotsalan irtisanominen

”Tuleeko yhdestä harkitsemattomasta lauseesta nyt potkut?”, kysyy Yleisradion toimittaja Heikki Valkama (2018) blogitekstissään. Monet toimittajat, tunnetut ihmiset ja myös yksityishenkilöt ottivat vuoden 2018 aikana kantaa tähän kysymykseen. Syynä oli se, että suomenkielisessä mediassa uutisoitiin useammasta tapauksesta, jossa negatiivista huomiota saaneet kommentit aiheuttivat mediakohun ja johtivat sitä kautta sanojan työsuhteen purkamiseen. Runsaasti huomiota sai erityisesti Aki Ruotsalan erottaminen Pori Jazzin toimitusjohtajan tehtävästä 6. kesäkuuta homoseksuaaleja syrjiviksi tulkittujen kommenttien vuoksi. Aiemmin samana päivänä Satakunnan Kansa -lehdessä oli julkaistu haastattelu, jossa kerrottiin Ruotsalan kristillisestä taustasta sekä hänen mielipiteistään homoseksuaalisuudesta. Moni lukija piti sopimattomana erityisesti yhtä Ruotsalan kommenttia, jonka mukaan ”– homoja ei ole olemassa, on vain homoutta” (Muurinen 2018). Hoivaketju Pihlajalinnan kerrottiin puolestaan antaneen 11. syyskuuta potkut Oulun toimipisteen toimitusjohtaja Riikka Moilaselle, sillä hän oli edellisenä päivänä nimittänyt Oulun kaupunginvaltuuston kokouksessa päihdeongelmaisia ja asunnottomia *ihmisroskaksi* (Leppävuori & Karjalainen 2018).

Muun muassa nämä potkut herättivät mediassa keskustelua, jossa sekä puolustettiin että vastustettiin nopeasti toimeenpantuja irtisanomisia. Erityisesti Ruotsalan tapauksessa mielipiteet vaihtelivat sen suhteen, syyllistykö hän syrjintään vai voidaanko puheita puolustaa sanan- ja mielipiteenvapaudella. Osa kantaa ottaneista piti potkuja oikeutettuina sananvastuuseen vedoten, kun taas toisissa herätti huolta se, onko oikein irtisanoa ihminen lyhyen ajan sisällä muutamien harkitsemattomien sanojen vuoksi. Jotkut pohtivat jopa sitä, onko nykyään sallittua kertoa julkisesti vain tietynlaisia mielipiteitä.

Muun muassa Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen ja viestinnän professori Erkki Karvonen kommentoi keskustelun yhteydessä, että ”poliittisen korrektiuden vaatimus on kovempi kuin aiemmin” (Konttinen 2018); hänen mukaansa julkisessa kielenkäytössä on siis pyrittävä entistä tarkemmin siihen, ettei puhe loukkaa ketään. Irtisanomisen ympärillä käyty keskustelu osoittaa, että suomen kieltä puhuvat ovat kiinnostuneita julkiseen kielenkäyttöön liittyvistä käytänteistä ja niissä oletettavasti tapahtuneista muutoksista. Toistaiseksi vuoden 2018 irtisanomisten ympärillä käytyä kieleen liittyvää keskustelua on kuitenkin käsitelty vain jour-

nalistisella tasolla, vaikka aihetta olisi relevanttia tutkia myös tieteellisesti. Aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, sillä muutokset kielenkäyttöön liittyvissä normeissa kertovat myös yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 44). Sen vuoksi tarkastelen tässä suomen kielen maisterintutkielmassa, miten Aki Ruotsalan irtisanomista oikeutetaan ja miten sitä kyseenalaistetaan. Potkujen herättämiä mielipiteitä tutkimalla pyrin selvittämään, minkälaiset näkemykset julkiseen kielenkäyttöön liittyvistä käytänteistä ovat tällä hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa vallalla ja mitkä marginaalissa. Samalla tarkastelen niitä yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tiettyjen puhetapojen vakiintumiseen.

Lukuisat kielentutkijat ovat osoittaneet, ettei kielenkäyttö rakennu täysin vapaasti (ks. Fairclough 1995: 38). Kieltä säätelevät esimerkiksi kielioppiin liittyvät normit, mutta myös kielisosiologiset käyttäytymisnormit. Jälkimmäiset ohjaavat ihmisiä sen suhteen, minkälaista kielenkäyttöä pidetään soveliaana tai haluttavana ja minkälaista moitittavana tai jopa rangaitavana. (Määttä 2013: 11.) Tässä tutkielmassa tarkastelen Ruotsalan kohun ympärillä käytyä keskustelua juuri tällaisten kielisosiologisten käyttäytymisnormien näkökulmasta. Irtisanomisen herättämän keskustelun perusteella Suomessa vallitse useita näkemyksiä siitä, minkälainen kielenkäyttö on kulloinkin sopivaa ja mitä pitäisi seurata, jos kieltä käyttää vallitsevien käyttäytymisnormien vastaisella tavalla. Muun muassa Kalliokoski (1996: 14–16) onkin todennut, että ihmiset voivat tulkita kielenkäyttöä eri tavoilla riippuen siitä, minkä yhteisön jäseniä he ovat: eri yhteisöissä vallitsee nimittäin erilaisia arvoja, jotka puolestaan määrittelevät sitä, minkälainen kielenkäyttö on tämän yhteisön käsitysten mukaan soveliaasta ja minkälainen loukkaavaa.

Vaikka yhteiskunnassa voi olla samaan aikaan useita vastakkaisiakin käsityksiä kieleen liittyvistä normeista, eivät kaikki normit ole samanarvoisia; toiset käytänteet saavat hyväksyttymän aseman kuin toiset (Muikku-Werner 1994: 158). Olisi mielenkiintoista tarkastella useampia irtisanomisten ympärillä käytyjä kielinormikeskusteluja ja saada siten kattavammin selville erilaisia käsityksiä soveliaasta kielenkäytöstä, mutta rajauksen vuoksi tutkin vain eniten mediahuomiota saanutta Ruotsalan tapausta. Koska Ruotsalan irtisanominen aiheutui homoseksuaaleihin kohdistuneista kommentteista, saadaan tutkimukseni kautta tietoa etenkin seksuaalivähemmistöihin liittyvistä puhetavoista. Ruotsalan potkuihin liittyvässä keskustelussa käsiteltiin kuitenkin myös sananvapauden ja -vastuun rajoja, minkä vuoksi tapauksen tarkastelu tuo laajemminkin tietoa siitä, minkälaisia käytänteitä julkiseen kielenkäyttöön ja sen säädöksiin liittyi suomalaisessa yhteiskunnassa irtisanomisten aikaan. Tutkimus hyödyttää erityisesti niitä, jotka antavat lausuntoja julkisesti ja joille tieto soveliaasta julkisesta kielenkäytöstä on tärkeää.

Tietyillä tahoilla on enemmän valtaa vaikuttaa kielenkäyttöön liittyviin normeihin kuin toisilla (Muikku-Werner 1994: 158). Sen vuoksi on relevanttia tarkastella, minkälaiset yhteiskunnalliset asiat vaikuttavat siihen, että tietyt näkemykset korostuvat ja toiset jäävät marginaalisiksi. Etenkin medialla on suuri rooli tiettyjen kielimuotojen vakiinnuttamisessa, sillä mediatekstit ovat suuren yleisön saatavissa ja ne näyttävät mallia julkiselle kielenkäytölle. Toimittajilla taas on valta valita, minkälaisia näkemyksiä he nostavat esille tietystä ilmiöstä. (Fairclough 1997: 10–13.) Yksi tämän tutkielman tarkoituksista onkin korostaa kriittisen lukutaidon tärkeyttä tekemällä näkyväksi niitä keinoja, joiden kautta media voi vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin.

Tutkin aihetta kriittisen diskurssianalyysin avulla, sillä sen tarkastelun keskiössä ovat juuri kielenkäyttö, sen kautta rakentuvat merkitykset sekä kielen ja vallan suhteet. Kieltä on tärkeää tutkia, sillä tutkimussuunnan mukaan kielellä on konstruktivistinen luonne, eli se on keskeinen tekijä todellisuuden rakentamisessa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12). Kielellä on valtaa, sillä kielelliset valinnat eivät koskaan ole neutraaleja, vaan sosiaaliset ja poliittiset syyt vaikuttavat siihen, miten kieltä käytetään (Pietikäinen 2000: 210). Nämä näkemykset tekevät mielekkääksi yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimisen kielenkäytön kautta. Valitsemani aihetta on hedelmällistä tutkia juuri kriittisen diskurssianalyysin kautta myös sen vuoksi, että sen on osoitettu sopivan nimenomaan mediatekstien tarkasteluun (ks. Fairclough 1997).

Jonkin asian hyväksyttävyyttä voidaan tutkia esimerkiksi *legitimoinnin* kautta. Legitimointi ymmärretään kielitieteissä useimmiten kielellisesti muodostetuksi oikeuttamiseksi ja delegitimointi sen vastakohdaksi (ks. Van Dijk 1998: 255). Olen päättänyt tarkastella Ruotsalan potkuja (de)legitimointien avulla, sillä kielenkäytöstä johtuneen irtisanomisen oikeuttaminen ja kritisointi paljastavat, minkälaisin perusteluin tietynlaista kielenkäyttöä pidetään hyväksyttävänä tai rangaistavana. Siten legitimointien kautta voidaan paljastaa, minkälaisia käsityksiä julkiseen kielenkäyttöön liittyvistä käytänteistä yhteiskunnassamme vallitsee tällä hetkellä. Analyysin metodina käytän Van Leeuwenin (2007) kehittämää legitimoinnin teoriaa. Aineistoksi olen valinnut kahden Suomen seuratuimman uutismedian (Kansallinen mediatutkimus 2018), Ilta-Sanomien ja Iltalehden, kolme toimittajan kirjoittamaa kommenttia ja 13 uutista, jotka käsittelevät Ruotsalan irtisanomista.

1.2 Aikaisemmista tutkimuksista tutkimuskysymyksiin

Kielenkäyttöön vaikuttavia normeja ja niiden muutoksia on tutkittu kielitieteissä lähinnä kielipöpin, sanaston ja genrejen näkökulmasta (ks. Kolehmainen 2014; Solin 2012). Tarkastelun kohteessa ovat olleet erityisesti kielenhuoltoon liittyvät seikat. Muun muassa Bartsch (1987) on tarkastellut murteiden ja kirjakielisyyden välisiä suhteita ja tiettyjen kielimuotojen vakiintumiseen vaikuttavia tekijöitä. Fennistiikassakin on tarkasteltu sitä, miten murteet ovat vaikuttaneet esimerkiksi yleiskielen ja kirjakielen syntyyn (ks. Eloranta & Leino 2017). Muun muassa Kolehmainen (2014) on puolestaan kuvannut laajasti, miten suomen kieltä on historian saatossa ohjailtu: esimerkiksi vuonna 1930 julkaistu E. A. Saarimaan opas *Huonoa ja hyvää suomea* vaikutti siihen, että suomen kielessä kartettiin pitkään svetisismejä eli ruotsin kielestä siirtyneitä lauserakenteita tai sanoja. Saarimaan vuonna 1947 julkaistussa *Kielenoppaassa* puolestaan huomautettiin, ettei naishenkilöä tarkoittavaa *tar*-johdinta tulisi käyttää laajasti. (Kolehmainen 2014: 174, 274.) Joillain kielisuosituksilla on siis pyritty tietoisesti lisäämään myös tasa-arvoa (Engelberg 1998: 79). Viime aikoina suomen kielen alalla tutkimusta on tehty esimerkiksi siitä, miten kielinormit ja erilaiset näkemykset kielestä vaikuttavat teoksien suomentamiseen (ks. Kalliokoski, Mäntynen & Nordlund 2018).

Fennistiikassa on kuitenkin tehty hyvin vähän tutkimusta, jossa tarkastelun keskiössä ovat sellaiset kielisosiologiset käyttäytymisnormit, jotka vaikuttavat esimerkiksi sananvapauden ja -vastuun rajoihin. Aiheen tutkimista hankaloittaa se, ettei sanoilla ole absoluuttista merkitystä, vaan lopullinen merkitys syntyy aina kontekstissa (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28–29). Sen vuoksi tällaisia kieleen liittyviä käyttäytymisnormeja on vaikea määritellä eksplisiittisesti, toisin kuin esimerkiksi oikeinkirjoitukseen liittyviä normeja. Lisäksi eri ihmiset tulkitsevat kieltä hieman eri tavoilla omista lähtökohdistaan riippuen (mp.). Joissain tutkimuksissa on esimerkiksi tehty huomioita siitä, että tietynlainen kielenkäyttö voi toisen mielestä olla tavallista puhekieltä, mutta toisen mielestä loukkaavaa: muun muassa Tervonen (2001) on tutkimuksessaan osoittanut, että etniseen alkuperään viittaavat nimitykset jakavat ihmisten mielipiteitä sen suhteen, kuinka loukkaavina tiettyjä sanoja, kuten *hurri* tai *sakemanni* pidetään.

Diskurssitutkimuksen kentällä on sen sijaan tarkasteltu myös sitä, minkälaisia asioita ylipäättään saa sanoa ja missä tilanteissa: sananvapauden ja -vastuun rajoja on tutkinut muun muassa Määttä (2013: 4). Hänen mukaansa aiheeseen liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu on lisääntynyt Suomessa viime vuosina. Tutkimuksessaan hän korostaa, että päättävässä asemassa

olevien kielenkäytöllä on enemmän auktoriteettia ja siten myös valtaa verrattuna niin sanottuihin tavallisiin ihmisiin. Sen vuoksi ajatellaan, että auktoriteettiasemassa olevilla on myös suurempi vastuu sanoistaan. (Mts. 11.) Sananvapauden rajoja on käsitelty myös tieteidenvälisesti muun muassa poliittista filosofiaa ja kielitieteitä yhdistelemällä (ks. Saresma 2017; Gylling & Toppinen 2004). Näissä tutkimuksissa sananvapauden ja soveliaan kielenkäytön tarkastelu on kuitenkin jäänyt hyvin teoreettiselle ja jopa filosofiselle tasolle.

Konkreettisten tapausten – kuten Ruotsalan irtisanomiseen liittyvän uutisoinnin – tarkastelun kautta voidaan osoittaa, minkälaista kielenkäyttöä auktoriteettiasemassa olevilta odotetaan tämän päivän yhteiskunnassa. Sen vuoksi tällaisella kielitieteellisellä tutkimuksella on paljon tarjottavaa esimerkiksi organisaatioille, joiden liiketoiminta on vahvasti kytköksissä siihen, minkälaista imagoa eli mielikuvaa heistä rakennetaan mediassa (ks. Kuutti 2008: 14, 19). Positiivisen mediajulkisuuden kautta organisaatiot voivat nimittäin saada itselleen suosiota ja siten kaupallista menestystä, kun taas huono julkisuus vaikuttaa liiketoimintaan negatiivisesti (mp.). Imagoa on tutkittu lähinnä markkinoinnin ja organisaatiotutkimuksen kentällä, vaikka aihetta kannattaisi tutkia myös kielitieteissä – rakentuuhan imago pitkälti kielenkäytön kautta. Vuoden 2018 irtisanomiset osoittavat, että muutokset kielenkäyttöön liittyvissä normeissa vaikuttavat erityisesti organisaatioiden johtohenkilöihin. Silti fennistiikassa ei toistaiseksi ole juuri tarkasteltu yritysmaailmassa käytettyä kieltä (Pälli 2012: 303). Tämä tutkimus tarjoaa yhden ajankohtaisen esimerkin siitä, miksi auktoriteettiasemassa olevan Ruotsalan puheet tuomittiin laajasti mediassa ja minkälaiden kielellisten keinojen kautta Pori Jazz organisaationa pyrki parantamaan imagoaan kriisitilanteessa.

Median valta näkyy Ruotsalan tapauksessa erityisen selkeästi, sillä Ruotsala sai potkut samana päivänä, kun mediassa uutisoitiin hänen homoseksuaaleja syrjiviksi tulkituista kommentistaan. Journalistiikan alalla on osoitettu, että uutisoinnilla voi olla suora vaikutus ihmisten työpaikkoihin ja irtisanomisiin, jos tieto työntekijän kyseenalaisesta toiminnasta leviää julkisuuteen. Tyypillisiä kohun lähteitä ovat muun muassa seksuaalisuus, uskonto, taloussotkut ja poliittinen valta. (Dahlgren, Kivistö & Paasonen 2011: 10–14.) Ennen Ruotsalankin tapausta on ollut monia sopimattomasta kielenkäytöstä aiheutuneita mediakohuja, jotka ovat johtaneet työsopimuksen purkuun: erityisesti ministereitä on eronnut tehtävistään seksuaalissävytteisten puheiden vuoksi ympäri maailmaa (Juntunen & Väliverronen 2011: 262). Huolestuttavaa on, että useammassa tutkimuksessa on osoitettu median pyrkivän herättämään kohuja toisinaan tietoisesti, sillä kohu-uutiset myyvät hyvin (Väliverronen 2011: 24; Dahlgren ym. 2011: 10–14). Herkmanin (2011: 41) mukaan uutisoinnissa tärkeintä ei enää ole demokratian ylläpitäminen

uutisoinnin kautta, vaan kiinnostavien ja sitä kautta myyvien juttujen tarjoaminen. Sen vuoksi median toimintaa on relevanttia tarkastella kriittisesti.

Medialla on valtaa vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin, sillä maailma näyttäytyy erilaisena riippuen siitä, minkälaisesta näkökulmasta ilmiöstä kerrotaan. Tällaisiin erilaisiin, mutta tunnistettavissa oleviin puhetapoihin samasta aiheesta viitataan käsitteellä *diskurssit* (Fairclough 1995: 7). Nämä erilaiset puhetavat ovat yhteydessä valtaan, sillä samaan aikaan on olemassa erilaisia diskursseja, joista toiset pääsevät enemmän ääneen tietyssä kontekstissa ja toisia taas marginalisoidaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 58). Erityisesti medialla on näkyvyytensä vuoksi valtaa nostaa tiettyä diskursseja esille (Fairclough 1997: 10), jolloin tietyt diskurssiiviset käytänteet eli tavat tuottaa tietynlaista kieltä vahvistuvat (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35).

Diskurssien keskinäinen järjestys voi muuttua, jos yhteiskunta muuttuu. Siten muuttuvat myös diskurssiiviset käytänteet ja se, minkälaisia kielenkäyttötapoja pidetään toivottuina. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 44, 58.) Ruotsalan tapauksessa on kyse juuri tällaisista diskurssiivisistä käytänteistä ja niihin liittyvistä muutoksista: Ruotsalan kommentit olisivat tuskin herättäneet kohua esimerkiksi 1900-luvun lopulla, jolloin homoseksuaalisiin tekoihin ei saanut kehoittaa avoimesti mediassa (ks. Mustola 2007: 19–21). Homoseksuaalisuudesta onkin ollut vallalla erilaisia diskursseja riippuen muun muassa siitä, miten se on yhteiskunnassa määritelty. Muun muassa Foucault (2010: 427, 452) on todennut, että kristinuskon hallitsemisessa yhteiskunnissa homoseksuaalisuutta on aiemmin syrjitty sekä institutionaalisesti että lainsäädännön kautta. Suomessa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n mukaan ketään ei kuitenkaan nykyään saisi syrjiä seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Homoseksuaalisuuteen liittyviä diskursseja fennistiikan alalla tutkinut Jantunen (2018: 4) toteaa, että siitä huolimatta seksuaalivähemmistöt kokevat edelleen syrjintää. Tutkimukseni tarjoaa ajankohtaista tietoa siitä, minkälaisia diskursseja homoseksuaalisuudesta oli vallalla mediassa vuonna 2018. Diskurssit ovat tärkeä työkalu tässä tutkimuksessa, sillä suhtautuminen Ruotsalan irtisanomiseen on hyvin erilainen riippuen siitä, onko vallitsevana diskurssina esimerkiksi uskonnonvapautta vai seksuaalivähemmistöjen oikeuksia puolustava diskurssi. Kriittisessä diskurssintutkimuksessa on tehty paljon tällaista vähemmistöjen asemaa tarkastelevaa tutkimusta, jolloin useimmiten tarkoituksena on myös parantaa heidän olosuhteitaan (Pietikäinen 2000: 205).

Pyrin paljastamaan näkemyksiä diskurssiivisistä käytänteistä tarkastelemalla sitä, miten Ruotsalan irtisanomista (de)legitimoidaan. Haastetta tutkimukselleni tuo se, että legitimointia ei ole tutkittu suomen kielellä juuri ollenkaan opinnäytetöitä lukuun ottamatta. Aiemmin Mäki (2012) on pro gradu -tutkielmassaan soveltanut Van Leeuwenin (2007) teoriaa legitimoinnista

suomen kieleen tutkiessaan maahanmuuttoon liittyvien kantojen oikeuttamista Helsingin Sanomien yleisönosastoteksteissä. Muuten fennistiikassa on keskitytty legitimoinnin sijaan tutkimaan esimerkiksi argumentointia (ks. Mikkonen 2010), jolla on strategioiden puolesta paljon yhteistä legitimoinnin kanssa. Legitimointi eroaa argumentoinnista kuitenkin siinä, että sillä viitataan erityisesti institutionaalisesti eli ihmisten käyttäytymistä säätelevien säännösten kautta tapahtuvaan oikeuttamiseen (Van Dijk 1998: 255–256; Fairclough 1995: 38). Legitimoinnissa korostuu siten yhteiskunnallinen ulottuvuus, sillä se keskittyy sellaisten institutionaalisten diskurssien tarkasteluun, joihin vain tietyllä valtaeliitillä on pääsy (Van Dijk 1998: 255–256). Legitimointi sopii argumentointia paremmin tämä tutkimuksen analyttiseksi työkaluksi, sillä olen kiinnostunut siitä, minkälaisia kielellisiä käytäntöjä erityisesti media instituutiona korostaa ja mitä se marginalisoi. Koska suomen kielellä on tehty vain niukasti tutkimusta legitimoinnista, tuo tutkimukseni tärkeän lisän tähän tutkimusvajeeseen. Samalla tutkielmani tarjoaa relevanttia lisätutkimusta myös kriittisen diskurssitutkimuksen kentälle: muun muassa Fairclough (1997: 43) on kritisoinut suuntausta siitä, että se kohdistuu turhan usein pääasiassa representaatioiden tutkimiseen jättäen muita kiinnostavia tutkimuskohteita sivualalle.

Organisaatiotutkimuksissa, oikeustieteissä, sosiaali- ja politiikantutkimuksessa sekä filosofian kentällä legitimointia on tutkittu huomattavasti fennistiikan alaa enemmän (ks. Van Dijk 1998: 255; Vaara, Tienari & Laurila 2006: 789–790). Myös soveltavan kielentutkimuksen alalla legitimointia on tutkittu jonkin verran: Esimerkiksi Rojas-Lizana (2011) on tarkastellut homoseksuaalisuuden legitimointia australialaisen sanomalehden mielipidekirjoituksissa. Oddo (2011) puolestaan on tarkastellut sitä, miten Yhdysvaltain presidenttien puheissa on oikeutettu sotaa ja Peled-Elhanan (2010) massamurhien oikeuttamista israelilaisissa historian oppikirjoissa. Van Leeuwenin (2007) mallia on sovellettu Suomessa esimerkiksi Tiaisen (2017) tutkimuksessa, tosin englanninkielisissä teksteissä. Hän on tarkastellut, miten elektronista valvontaa on (de)legitimoitu mediassa Edward Snowdenin paljastuksiin liittyen (mp.).

Tämän työn kaltaista tutkimusta on tärkeää tehdä juuri nyt, sillä keskustelu sananvapauden ja -vastuun rajoista on edelleen ajankohtainen. Ruotsalan tapaus antaa yhden esimerkin siitä, minkälaista puhetta auktoriteettiasemassa olevalta odotetaan julkisuudessa tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimus tarjoaa myös ajankohtaista tietoa homoseksuaalisuuteen liittyvistä diskursiivisista käytänteistä sekä tietoa median kyvystä tehdä tietyistä diskursseista näkyvämpiä ja hyväksyttävämpiä kuin toisista. Näitä tekijöitä voidaan paljastaa tarkastelemalla, miten Ruotsalan potkuja oikeutetaan ja kritisoidaan kielellisesti mediassa. Tutkin aihetta seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Mitkä ovat ne päädiskurssit, joiden kautta Aki Ruotsalan irtisanomista joko legitimoidaan tai delegitimoidaan Ilta-Sanomien ja Iltalehden julkaisuissa?
- 2) Millaisilla kielellisellä keinoilla Aki Ruotsalan erottamista Pori Jazzin toimitusjohtajan tehtävästä pääasiassa (de)legitimoidaan näissä diskursseissa?

Tutkielmani jakautuu kuuteen lukuun. Seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin teoreettista viitekehystä eli kriittisen diskurssianalyysin pääpiirteet ja tutkielmassa hyödynnettyä aiempaa tieteellistä tutkimusta. Luvussa kolme keskityn kontekstin kuvaamiseen, jolloin käsitelen Ruotsalan potkujen tilannekontekstin lisäksi myös laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Kerron muun muassa aiemmista tutkimuksista, jotka ovat keskittyneet sananvapauden ja -vastuun suhteen tarkasteluun sekä siitä, minkälaisia diskursiivisia käytänteitä homoseksuaalisuudesta on aiemmin ollut vallalla. Neljännessä luvussa esittelen aineiston ja sen analyysissa käyttämäni menetelmät. Analyysin tulokset kuvaan viidennessä luvussa. Viimeisessä luvussa pohdin tuloksien yhteiskunnallista merkitystä ja tarkastelen niitä yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka todennäköisesti ovat vaikuttaneet tiettyjen puhetaiposten vakiintumiseen ja toisten marginalisointumiseen. Arvioin myös tutkimuksen onnistuneisuutta ja esittelen jatkotutkimusideoita.

Tutkielmani aihe on hyvin sensitiivinen, sillä aineistossa käsitellään esimerkiksi irtisanomista, uskontoa ja seksuaalivähemmistöjä. Esimerkiksi homoseksuaalisuus jakaa edelleen ihmisten mielipiteitä ja puhe siitä voi herättää ihmisissä hyvin voimakkaita tunnereaktioita (ks. Jantunen 2018). Suomessa yhdenvertaisuuslain (2014/1325) 8 §:n mukaan ketään ei saisi syrjiä seksuaalisen suuntautumisen perusteella, mutta ei myöskään uskonnon perusteella. Tiedostan, että tutkimus luo aina oman representaationsa todellisuudesta (Heller, Pietikäinen & Pujolar 2018: 61), joten pyrin tekemään tutkimuksen mahdollisimman eettisesti mitään näkökulmaa suosimatta. Diskurssianalyysille tyypillisesti kirjoitan hyvin reflektiivisesti, miksi olen tehnyt tietynlaisia valintoja tai tulkintoja. Kaikki tulkinnat ja tulokset, jotka tässä tutkimuksessa esitellään, olen analysoinut perustellusti aineistosta.

2 TEORIATAUSTA

2.1 Kriittinen diskurssianalyysi kehyksenä

Kriittinen diskurssianalyysi on laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta, jonka tarkastelun kohteena ovat kielenkäyttö ja sen kautta rakentuvat merkitykset (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139–140). Tutkimussuuntaus on keskittynyt tarkastelemaan ja kuvaamaan yhteiskunnassa tapahtuvia sosiaalisia ilmiöitä kielenkäytön kautta, minkä vuoksi siinä on aineksia kielitieteiden lisäksi myös yhteiskuntatieteistä, erityisesti Foucault'n teorioista (Pietikäinen 2000: 191–192). Tutkimussuuntauksen viitekehyksessä on tutkittu etenkin kielen ja vallan yhteyksiä sekä vallan epätasaista jakautumista (Fairclough 1995: 23): tarkastelussa ovat olleet erityisesti oletetusti alistetussa asemassa olevien ryhmien representaatiot (Pietikäinen 2000: 205). Tutkimuksen kautta on pyritty parantamaan vähemmistöjen asemaa tai ainakin antamaan heille ääni, minkä vuoksi tällaisella tutkimuksella on emansipatorinen status (mp.). Kriittisyys tutkimussuuntauksen nimessä viittaakin siihen, että tutkimuksessa pyritään paljastamaan yhteiskunnallisia epäkohtia ja sitä kautta jopa muuttamaan niitä (Kalliokoski 1996: 21). Myös tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tehdä yhteiskunnallisesti merkittävää kielentutkimusta ja lisätä tietoa siitä, miten seksuaalivähemmistöistä puhutaan vuonna 2018 sekä miten kieli toimii vallan välineenä. Sen vuoksi kriittinen diskurssianalyysi tarjoaa sopivan viitekehysten tähän tutkimukseen. Kielenkäytön ja vallan suhteesta kerron alaluvussa 2.3. Kieli voidaan kuitenkin määritellä eri tavoilla eri tutkimussuuntauksissa, minkä vuoksi määrittelen tässä tutkimuksessa vallitsevan kielikäytön ensiksi luvussa 2.2.

Diskursiiviset lähestymistavat ovat yleistyneet viimeisten vuosikymmenten aikana muillakin tieteenaloilla kuin kielitieteellisessä tutkimuksessa. Niitä on hyödynnetty esimerkiksi sosiaalitieteissä ja organisaatiotutkimuksissa (ks. Vaara ym. 2006: 792). Kriittisen diskurssianalyysin suosio osoittanee, että sen kautta päästään käsiksi yhteiskunnan keskeisiin ilmiöihin. Diskurssianalyysia voi tehdä kuitenkin hyvin monilla eri tavoilla eivätkä sen käsitteet ole vaikiintuneita, minkä vuoksi suuntaus ei välttämättä tunnu selkeältä (Pietikäinen 2000: 210–212). Vaikka tutkimussuuntausta on arvosteltu juuri tästä syystä (mp.), voidaan ongelma ratkaista määrittelemällä yksittäisessä tutkimuksessa mahdollisimman tarkasti siinä käytettävät termit. Sen vuoksi kerron tässä tutkimuksessa eksplisiittisesti, mitä tarkoitan käyttämilläni käsitteillä ja reflektoin, miksi olen toteuttanut tutkimuksen valitsemallani tavalla.

Oma tutkimukseni nojautuu erityisesti Norman Fairclough'n (1995), Theo Van Leeuwenin (2007) ja Teun A. Van Dijkin (1998) teorioihin. Hyödynnän Fairclough'n (ks. 1995; 1997) näkemyksiä erityisesti siitä, miten mediatekstejä tutkimalla voidaan tehdä relevanttia kielitieteellistä tutkimusta, joka kertoo myös yhteiskunnan ilmiöistä. Mediaan liittyvää olennaista tutkimustietoa esittelen alaluvuissa 2.5 ja 2.6. Van Leeuwen (2007) ja Van Dijk (1998) puolestaan ovat ansioituneet erityisesti legitimoinnin tutkimuksessa, mistä kerron tarkemmin luvussa 2.4. On huomautettava, että kriittinen diskurssianalyysi on sekä teoria että menetelmä, minkä vuoksi jo alaluvuissa 2.3 ja 2.4 käsitellään analyysissä käyttämiäni keskeisiä käsitteitä *diskursseja* ja *legitimointia*. Niiden käytöstä analyysin välineenä kerron kuitenkin tarkemmin vasta luvussa 4 analyysimetodia kuvatessani.

2.2 Kieli ja yhteiskunnalliset ilmiöt tarkastelun kohteena

Keskeinen teoreettinen lähtökohta kriittisessä diskurssianalyysissä on Foucault'n (1981) käsitys kielen sosio-konstruktiiivisesta luonteesta: sen mukaan kielenkäyttö on oleellinen osa sosiaalisia käytänteitä, sillä kieli rakentaa maailmaa ja maailma kieltä. Tähän teoreettiseen näkemykseen kielestä viitataan diskurssintutkimuksen kontekstissa käsitteellä *diskurssi*. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23–27.) Näkemyksen mukaan kieli on siis sosiaalinen semioottinen järjestelmä, joka yhdistyy sosiaaliin rakenteisiin ja suhteisiin, ja sen vuoksi kielenkäytön kautta voidaan tutkia myös yhteiskunnallisia ilmiöitä (Fairclough 1995: 10; 1997: 76). On kuitenkin hyvä tietää, että *diskurssi* on monimerkityksinen ja muuttuva käsite, jota eri tutkijat voivat käyttää eri tavoilla. Tässä tutkimuksessa diskurssiin viitataan edellä esittelemälläni tavalla, mutta muissa yhteyksissä sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi kielen tilanteista käyttöä tai juttelua. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23–27.)

Eri tutkimusaloilla myös *kieli* voidaan ymmärtää eri tavoin. Diskurssintutkimukseen on vaikuttanut erityisesti funktionaalinen kielikäsite, joka korostaa kielellisten merkitysten tilansidonnaisuutta ja sitä, mitä kielellä tehdään. Suuntauksen mukaan merkitykset syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kieltä käytettäessä. Kieli järjestelmänä luo rajat sille, millä tavalla kieltä voi teknisesti käyttää, mutta kielenkäyttäjällä on runsaasti mahdollisuuksia hyödyntää järjestelmää haluamallaan tavalla. Kielenkäyttö ei silti ole satunnaista, vaan siihen vaikuttavat erilaiset logiikat, joiden mukaan tietynlainen kielenkäyttö on todennäköisempää kuin toinen: sanottavaan vaikuttavat muun muassa tilanne ja siihen liittyvät diskursiiviset käytänteet

sekä kielenkäyttäjän oma repertuaari ja taidot. Repertuaari rajoittaa kielenkäyttöä esimerkiksi siten, minkälaista kieltä henkilö osaa soveltaa käytäntöön. Diskursiiviset käytänteet puolestaan ohjailevat muun muassa sitä, mitä toimittaja voi kirjoittaa uutiseen ja mitä kolumniin. Kielen ajatellaan siis olevan yhtäaikaaisesti lingvistinen, diskursiivinen ja sosiaalinen järjestelmä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14–15, 18, 67.)

Muun muassa kielentutkija M. A. K. Halliday on määritellyt systeemis-funktionaalisen kieliteoriansa avulla sitä, miten kieli toimii funktionaalisesti. Teorian mukaan kielellä on kolme metafunktiota, eli toiminnallisia pää- tai perustehtäviä, jotka säätelevät kielen muotoa: ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen metafunktio. Ideationaalista metafunktiota käytetään kuvaamaan ja luomaan maailmaamme, kun taas interpersoonaisella metafunktiolla luodaan sosiaalisia suhteita sekä osoitetaan suhtautumista omiin ja toisten sanomisiin. Tekstuaalinen metafunktio viittaa siihen, miten kieli on konkretisoitunut tekstiksi ja miten kieli on siinä jäsentynt. (Shore 2012: 145–147.) Fairclough'n (1997: 29–30, 76) mukaan juuri tällaisen monifunktionaisen näkökulman avulla kielen analyysi voidaan yhdistää laajempaan yhteiskunnalliseen analyysiin: ideationaalista funktiota tarkastelemalla voidaan paljastaa tietojen, uskomuksien ja ideologioiden representaatioita, kun taas interpersoonaista metafunktiota tarkastelemissa saadaan tietoja sosiaalisista suhteista ja vallasta sekä identiteeteistä. Monet diskurssintutkijat hyödyntävät tätä Hallidayn kieliteoriaa tutkimuksissaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14), ja tämä kielikäsitys vallitsee myös oman tutkimukseni taustalla, vaikka en käytäkään sitä analyysimetodina. Analyysissä tarkasteluni keskittyy kuitenkin Hallidayn määritelmien mukaan kielen ideationaaliseen ja interpersoonaiseen metafunktioon, joissa representaatioita ja valtaa tuotetaan.

Kontekstilla eli käyttöyhteydellä on suuri merkitys siihen, minkälaiseksi kielenkäyttö muodostuu käytännössä. Sen vuoksi kieli on aina kontekstisidonnaista: vasta käyttöyhteys määrittelee sen, mitä tietyillä sanoilla tarkoitetaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 30.) Pietikäinen & Mäntynen (mp.) määrittelevät, että diskurssintutkimuksessa kontekstilla tarkoitetaan ”– kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksen muodostumiseen sekä mahdollistavat ja rajaavat sen käyttämistä ja tulkitsemista”. Diskurssintutkimuksessa kielenkäyttö nähdään osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia, minkä vuoksi kielenkäyttöä suhteutetaan siihen. Konkreettisen kielenkäytön ajatellaan rakentuvan kielenkäytön *mikrotasolla* (esimerkiksi kieli, sanasto ja rakenteet), mutta sosiaalisen ympäristön *makrotaso* vaikuttaa siihen. Diskurssi on ikään kuin jatkumo kielenkäytön mikrotason ja yhteiskunnallisen makrotason välillä: nämä tasot ovat yhteen kietoutuneita ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Tietyllä tekstillä on aina useampia konteksteja, sillä esimerkiksi genreillä on omat aikaisemmat käyttöyhteytensä, mutta tekstillä on myös

yhteiskunnallinen, tilanteinen konteksti. (Mts. 30–39, 50.) Kun kieltä tutkitaan tieteellisesti, on siis tärkeää kuvata myös tekstin käyttöyhteyksiä. Kerron Aki Ruotsalan tapaukseen oleellisesti liittyvistä konteksteista tarkemmin luvussa 3.

Kontekstiin liittyy se, että kielenkäytön ajatellaan olevan aina suhteessa kaikkeen siihen, mitä aiemmin on konkreettisesti sanottu. Tällaisen bahtinilaisen ajattelun mukaan kielen luonne on sosiaalinen ja dialoginen, ja tämä dialogisuus on ominaista myös teksteille. Tekstintutkimuksessa tekstien keskinäistä suhdetta toisiinsa kutsutaan *intertekstuaalisuudeksi*. Vaikka intertekstuaalisuutta on tutkittu kielitieteissä runsaasti, ei sille ole yhtenäistä määritelmää. Kriittisessä diskurssintutkimuksessa intertekstuaalisuus jaotellaan usein kahteen pääluokkaan: avoimeen eli näkyvään intertekstuaalisuuteen ja perustavaan eli konstituivaan intertekstuaalisuuteen, jota kutsutaan myös interdiskursiivisuudeksi. Avoin intertekstuaalisuus viittaa eksplisiittisesti merkittyyn toisen tekstin läsnäoloon tietyssä tekstissä, kun taas interdiskursiivisuus tarkoittaa toisten tekstilajien tyypillisyyksien käyttöönottoa tekstissä. Intertekstuaalisuuden tarkastelu voi paljastaa tärkeitä tietoja tekstien taustalla vallitsevista sosiaalisista suhteista ja valtasuhteista, sillä tietty katkelma toisesta tekstistä on lainattu ja tuotu uuteen kontekstiin aina jostain syystä. (Heikkinen, Lauerma & Tiililä 2012: 101–109.) Myös tässä tutkimuksessa analyysin apuna käytetään tekstien avointa intertekstuaalisuutta.

Kriittisessä diskurssianalyysissä kielen ja yhteiskunnan yhteen kietoutunutta suhdetta voidaan tutkia, kun analyysia tehdään vuorotellen kolmella eri tasolla: tarkastelu kohdistuu analyysin eri vaiheissa *tekstin* tasoon, *diskurssikäytäntöihin* ja *sosiokulttuurisiin käytäntöihin* (Pietikäinen 2000: 208). Tekstin tasoa kutsutaan mikrotasoksi, ja siinä tehdään tarkkaa lingvististä analyysia itse konkreettisesta tekstistä. Kielitieteellisissä tutkimuksissa tähän tasoon on perinteisesti kiinnitetty erityistä huomiota. Diskurssikäytäntöjen tasolla puolestaan otetaan tekstin lisäksi huomioon myös tilanteinen ja yhteiskunnallinen konteksti. (Pietikäinen 2000: 208–209; Pynnönen 2013: 13.) Tähän tasoon liittyy esimerkiksi se, miten uutinen tai kommentti on tapana rakentaa genren mukaisesti (Fairclough 1997: 100). Fairclough'n (mp.) mukaan muun muassa intertekstuaalisuuden avulla tekstin taso voidaan yhdistää diskurssikäytäntöihin, sillä intertekstuaalisuutta tarkasteltaessa nähdään, minkälaisiin genreihin ja diskursseihin tekstejä tuotettaessa nojataan, mitkä asiat toistuvat ja mitä taas muutetaan. Analyysin kolmannella tasolla tuloksia tarkastellaan kriittisesti vallan näkökulmasta sekä yhteiskunnallisista, historiallisista ja poliittisista konteksteista. Diskurssikäytäntöjen taso toimii välittäjänä konkreettisen tekstin ja analyysin kolmannen tason eli sosiokulttuuristen käytäntöjen välillä. (Mts. 78–110.) Aiempiin taustateorioihin peilaten analyysin kautta pyritään kuvaamaan, minkälaisia kausaalisuhteita näiden kolmen eri tason välillä on. Tavoitteena on rakentaa tietoa siitä, mitä yksittäinen teksti

kertoo diskursiivisista käytänteistä ja myös laajemmin sosiaalisista ilmiöistä. (Pietikäinen 2000: 208.) Eri tasoilla liikkuminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta (mts. 209–210), mutta luotettaviin tuloksiin päästään, kun analyysin vaiheet ja tutkijan tekemiin tulkintoihin vaikuttavat tekijät kuvataan eksplisiittisesti. Analyysin toteuttamisesta kerron tarkemmin luvussa 4.

2.3 Kriittisessä diskurssianalyysissa tutkitaan kielellä luotuja valta-asetelmia

Keskeistä kriittisessä diskurssinanalyysissa on käsitys kielen ja vallan yhteydestä. Tähän liittyy olennaisena *diskurssien* (monikossa) käsite, jolla tarkoitetaan useimmiten erilaisia, tunnistettavissa olevia puhetapoja samasta aiheesta (Fairclough 1995: 7, 23). Diskurssit rakentuvat *diskurssissa* – josta puhuin edellisessä alaluvussa – mutta niillä on tarkempi fokus ja siten niitä voidaan käyttää teoreettis-analyttisinä käsitteinä, joilla tarkastellaan merkitysten rakentumista tietyssä kontekstissa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 51).

Diskurssit ovat osittain vakiintuneita tapoja katsoa maailmaa. Tietyssä diskurssissa *representoidaan* eli kuvataan ilmiöitä tietyllä tavalla, jolloin jotain nostetaan huomion keskipisteeseen ja toisia asioita jätetään pois, asioita nimetään tietyllä tavalla sekä asioiden välisiä suhteita hierarkisoidaan. Kielenkäyttö konkretisoituu diskursseissa tiettyjen logiikoiden mukaisesti, mutta näitä logiikoita eivät määrittele pelkästään kieli tai sen säännöt vaan sosiaaliset ja poliittiset syyt. Diskurssit ovat siten yhteydessä sekä kielen mikrotasoon että yhteiskunnan makrotasoon. Tähän ominaisuuteen viitataan käsitteellä *diskurssin kaksoiskierre*. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55–61.) Koska diskurssit esittävät aina tietyn näkemyksen ilmiöstä, on niillä voimaa konstruoida maailmaa ja siten myös valtaa (Fairclough 1997: 13).

Diskurssit eivät ainoastaan kuvaa maailmaa tietyllä tavalla, vaan myös arvottavat ja oikeuttavat tapahtumia: Foucault'n mukaan diskurssit esittävät tietyn näkökulman legitiiminä eli oikeutettuna tietyssä kontekstissa (Van Leeuwen 2008: 7). Diskurssien kykyä esittää tietyt asiat hyväksyttävimpänä kuin toiset voidaan kuvata *ideologian* käsitteen avulla (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55–61). Ideologialla tarkoitetaan tässä tutkielmassa kielellisesti tuotettuja representaatioita, jotka heijastelevat sosio-kulttuuristen arvojen ja uskomusten järjestelmää (ks. Kalliokoski 1996: 13–15; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 59). Tästäkään käsitteestä ei ole yhtä ainoaa määritelmää (ks. Heikkinen 2012), mutta keskeistä tämän tutkimuksen kannalta on se, että ideologioiden kautta tietyt tavat katsoa maailmaa nähdään ”luonnollisina”, ikään kuin kaikkien hyväksyminä representaatioina (Fairclough 1995: 42). Ideologioiden ajatellaan sijoittuvan

yhteiskunnan makrotasolle, mutta diskurssien kautta niihin sisältyviä ajatuksia voidaan kuvata myös konkreettisesti teksteissä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 59).

Kielenkäytön ideologisuutta suomalaisissa mediateksteissä tutkinut Kalliokoski (1996) on todennut, että tietyissä yhteisöissä vallitsevat ideologiat ohjaavat kielenkäyttäjien arvoja ja uskomuksia ja siten myös sitä, minkälaista kieltä tulisi käyttää. Sen vuoksi tietyissä yhteisöissä jotkin tietyt kielenkäytön ja tulkinnan tavat ovat saaneet itsestään selvänä ja normaalina pidetyn aseman (mts. 14–16, 77). Esimerkiksi sukupuolineutraaliin ideologiaan sisältyy ajatus siitä, että myös samaa sukupuolta edustavat voivat mennä naimisiin, kun taas fundamentalistinen kristillinen ideologia ei sitä hyväksy, ja sen vuoksi homoseksuaalisuutta käsitellään näissä yhteisöissä tavallisesti hyvin erilaisten diskurssien kautta. Kaikki yhteisön jäsenet eivät toki välttämättä edusta samanlaista arvomaailmaa, mutta silti yhteisö ja sosio-kulttuurinen konteksti määrittelevät sen, minkälaista kielenkäyttöä yhteisössä pidetään ”luonnollisena” ja toivottuna (mp.).

Diskurssien suhde toisiinsa ei ole tasa-arvoinen, vaan toiset diskurssit pääsevät enemmän ääneen tietyissä konteksteissa ja toisia taas marginalisoidaan. Vallalla olevat diskurssit määrittävät sitä, minkälaiset diskursiiviset käytänteet ovat yhteiskunnassa kulloinkin hyväksyttäviä ja mitkä puolestaan moitittavia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 58, 77.) Tätä diskursiivista valtaa voidaan kuvata Foucault’n (1981) *diskurssijärjestyksen (order of discourse)* käsitteellä. Diskurssien keskinäinen järjestys on kuitenkin dynaaminen, ja hierarkkisuus muuttuu jatkuvasti samalla kun yhteiskuntakin muuttuu (Fairclough 1995: 12–13). Yksittäiset kielen piirteet eivät siis ratkaise sitä, minkälaiset diskurssit pääsevät valtaan, vaan siihen vaikuttavat sosiaaliset ja yhteiskunnalliset syyt (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 58). Esimerkiksi homoseksuaalisuuteen liittyvä diskurssijärjestys on vaihdellut sen mukaan, minkälainen seksuaalivähemmistöjen asema kulloinkin on ollut yhteiskunnassa. Tästä kerron tarkemmin luvussa 3.4 tutkimuksen yhteiskunnallista ja historiallista kontekstia kuvatessani.

Muutokset diskursiivisissa normeissa eivät kuitenkaan tavallisesti tapahdu nopeasti tai yhtäkkiä, vaan muutos on hidasta ja asteittaista (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 44). Esimerkiksi yleisesti nykypäivänä ajatellaan, että *neekeri*-sana on rassistista kielenkäyttöä (Heikkinen 2013), mutta muun muassa Tervonen (2001) on osoittanut, etteivät kaikki ajatelleet samalla tavalla ainakaan 2000-luvun alussa. Tervosen tutkimuksen mukaan esimerkiksi vastaajan ikä vaikuttaa siihen, miten *neekeri*-sanaan suhtaudutaan. Mitä nuoremasta vastaajasta on kyse, sitä loukkaavampana sanaa pidetään, kun taas esimerkiksi 40–49-vuotiaiden ryhmässä sitä ei pidetä kovin loukkaavana. (Mp.) Mielenkiintoista on myös se, että ihmisten käsitys vaikuttaa vaihtelevan sen suhteen, kenellä on oikeus käyttää vallitsevien diskursiivisten normien vastaista kieltä: esimerkiksi suomalainen tanssinopettaja ja yrittäjä, 92-vuotias Aira Samulin käytti

21.2.2019 Yökylässä Maria Veitola -ohjelmassa *neekeri*-sanaa, mutta asiaa ei juuri kommentoitu negatiivisesti mediassa. Silti voisi kuvitella, että esimerkiksi nuoren poliitikon lausumana siitä olisi syntynyt suuri kohu. Kenties ihmiset ymmärtävät sanan käytön Samulinin kielessä, sillä hän on kasvanut aikana, jolloin *neekeri*-sanaa käytettiin myös neutraalissa puheessa. Muun muassa kielenkäytön normeja tutkinut Bartsch on nimittäin todennut, että yksilöt noudattavat yleensä niitä normeja, joiden parissa ovat kasvaneet (Muikku-Werner 1994: 157–160).

Toisinaan diskursiivisen epätasa-arvon tiedostaminen tai muutokset sosiaalisessa ympäristössä voivat kannustaa normien tarkoitukselliseen muuttamiseen, jos tiedostetaan, että kieltä tarvitaan uusiin tehtäviin (Muikku-Werner 1994: 160). Suomessakin on tietoisesti pyritty joidenkin kielenkäyttönormien muuttamiseen: esimerkiksi ammattinimikkeiden *-tar*-feminiinijohdoksen (esim. *hoitajatar*) tietoisesta harventamisesta on pyritty lisäämään sukupuolten välistä tasa-arvoa (Engelberg 1998: 79). Kielen muutokset ovat nopeita usein liittyen yhteiskunnassa vähän arvostettuihin ihmisryhmiin, jos heihin liittyvät asenteet ovat muuttumassa tai niitä halutaan muuttaa (Määttä 2013: 10). Myös seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa kieltä on pyritty tietoisesti muuttamaan suvaitsevampaan suuntaan (mp.), mutta tästä kerron tarkemmin vasta luvussa 3.4.

Eri tahot omaksuvat kielenkäytön muutokset eri tahtiin ja voivat myös olla eri mieltä siitä, ovatko muutokset toivottuja. Tässä tutkimuksessa tarkastelen juuri tällaista tapausta, jossa kaikki osapuolet eivät ole samaa mieltä siitä, minkälaisia diskursiivisia käytänteitä julkisessa kielenkäytössä kuuluisi nykypäivänä noudattaa tai mitä niiden rikkomisesta pitäisi seurata. Muun muassa tiedotusvälineillä on valta vaikuttaa tiettyjen normien vakiintumiseen (ks. Kalliokoski 1996: 14–16), ja sen vuoksi median roolin tarkastelu on relevanttia. Koska legitimoinnin kautta tietyt asiat voidaan esittää hyväksyttävimpänä kuin toiset (Van Leeuwen 2008: 20), voi Ruotsalan irtisanomisen oikeuttamisen tarkastelu paljastaa, minkälaisia diskursiivisia käytänteitä suomalaisessa mediassa tällä hetkellä korostetaan. Legitimoinnin teoriasta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.

2.4 Legitimointi ja delegitimointi

Legitimoinnin tutkiminen kriittisen diskurssianalyysin kautta on osoitettu toimivaksi tutkimustavaksi (ks. Tiainen 2018). Legitimointi on yksi johtamisen keinoista, minkä vuoksi sen tarkas-

telu sopii kriittisen diskurssintutkimuksen viitekehukseen; onhan tutkimussuunnan yhtenä tavoitteena paljastaa itsestään selvinä pidettyjä yhteiskunnallisia valtasuhteita (Vaara ym. 2006: 791–793). Kielitieteissä legitimoinnilla tarkoitetaan useimmiten kielellisesti muodostettua oikeuttamista ja delegitimoinnilla sen vastakohtaa. Myös *legitimoinnilla* voidaan monien muiden käsitteiden tavoin tarkoittaa eri asioita eri tieteenaloilla, minkä vuoksi käsitteen käyttö vaatii tarkempaa määrittelyä.

Runsaasti kriittistä diskurssintutkimusta tehnyt ja erityisesti ideologioita tutkinut Van Dijk (1998: 255) määrittelee legitimoinnin teksteissä muodostettavaksi sosiaalisesti ja poliittiseksi toiminnaksi, jonka kautta puhuja tai kirjoittaja pyrkii perustelemaan omaa toimintaansa. Legitimointiin liittyy usein interaktiivinen ulottuvuus, sillä sen käyttötarve syntyy monesti tarpeesta perustella toimintaa sellaisen asian suhteen, jota on kritisoitu tai jota voitaisiin kritisoida. Toisin sanoen legitimointia käytetään usein silloin, kun viitataan asiaan, joka ei ole itsestään selvästi hyväksyttävää. (Mts. 255–256.) Ideologiat liittyvät olennaisesti legitimointiin, sillä Van Dijkin (mts. 163) mukaan esimerkiksi valtaa ja sen väärinkäyttöä voidaan legitimoida ideologioiden avulla.

Organisaatiotutkimukseen keskittyneet Vaara, Tienari ja Laurila (2006: 793) puolestaan määrittelevät legitimoinnin diskursiiviseksi toiminnaksi, joka luo positiivista ja hyväksyttävää ymmärrystä jostain tietyistä sosiaalisesta toiminnasta. Delegitimointi on legitimoinnin vastakohta, eli jonkin asian esittämistä negatiivisessa valossa ja sen osoittamista epäoikeutetuksi. Legitimoinnin rakentumista voidaan tarkastella tutkimalla diskursiivisia käytänteitä, esimerkiksi kiinnittämällä huomiota siihen, miten tietty lähde pyrkii vakuuttamaan toisia erilaisten retoristen keinojen kautta. Tietty diskurssi ja sen ominaisuudet määrittelevät, mitä kussakin kontekstissa pidetään oikeutettuna tai epäoikeutettuna. (Mp.)

Tämän tutkimuksen analyysimetodi perustuu kielitieteilijä Van Leeuwenin (2007) luomaan oikeuttamisen teorian malliin, jota hän on soveltanut muun muassa koulutuksesta kertoviin teksteihin. Hänen mukaansa tekstit representoivat sosiaalisia käytäntöjä, ja samalla ne myös selittävät ja oikeuttavat niiden toimintaa (Van Leeuwen 2008: 20). Legitimointi on vastaus kysymykseen ”miksi jokin asia tulisi tehdä” tai ”miksi se tulisi tehdä tällä tavalla” (Van Leeuwen 2007: 93). Legitimointi palvelee siis sosiaalisten käytäntöjen oikeutusta tai muuttamista, tai vastaavasti sen vastakohta delegitimointi voi koettaa tuhota niitä käytäntöjä, jotka eivät enää palvele haluttua tarkoitusta. Representaatiot sisältävät aina jonkinlaista legitimointia, mutta toisissa teksteissä sitä on enemmän kuin toisissa. (Van Leeuwen & Wodak 1999: 98.)

Van Leeuwenin (2007: 91) mukaan kieli on tärkein väline legitimoinnissa, minkä vuoksi lingvistinen tutkimus sopii erinomaisesti sen tarkastelemiseen. Hän on jaotellut legitimoinnin keinot neljään kategoriaan, jotka olen suomentanut seuraavasti:

- 1) valtuutus (*authorization*),
- 2) moraaliiin vetoaminen (*moral evaluation*),
- 3) rationalisointi (*rationalization*)
- 4) tarinallistaminen (*mythopoesis*).

Mallin käyttöä analyysivälineenä esittelen luvussa 4.4 tarkemmin. Tästä lähin, kun puhun (de)legitimoinnista, viittaan Van Leeuwenin määritelmään. Puhuessani legitimoinnin keinoista pätevät samat asiat myös delegitimointiin, mutta käänteisesti. Jotta teksti olisi helpommin luettavissa, jätän kuitenkin toisinaan alkuliitteen 'de' pois.

Kuten johdannossa kerroin, eroaa legitimointi arkipäiväisestä argumentoinnista siinä, että sillä viitataan useimmiten institutionaalisesti tapahtuvaan oikeuttamiseen. Legitimointia tuotetaan institutionaalisissa diskursseissa, ja puhujilla tai kirjoittajilla on tavallisesti jokin rooli suhteessa kyseessä olevaan instituutioon. (Van Dijk 1998: 255–256.) *Instituutiolla* tarkoitan Fairclough'n (1995: 38) määritelmän mukaan säännöstöä, jolla on omat norminsa sille, minkälaisia kielellisiä käytäntöjä niiden sisällä on. Instituutiot säätelevät siten osallisten käyttäytymistä ja tapoja toimia (mp.). Legitimointi on puhetta, joka oikeuttaa tietyssä diskurssissa tietynlaisten asioiden olevan ”virallisia”. Institutionaalinen toimija vetoaa näihin oikeana pitämiinsä asioihin ja pyrkii säilyttämään sen mukaisen moraalisen järjestyksen. (Van Dijk 1998: 255–256.) Näiden järjestyksien taustalla vaikuttavat muun muassa ideologiat, sillä instituutioita luodaan, pidetään yllä ja muutetaan niiden kautta (Pynnönen 2013: 22). Van Leeuwenin (2007: 92) mukaan legitimointi on aina jonkin tietyn institutionaalisen järjestyksen tarkastelua. Tässä tutkimuksessa tarkasteluni keskittyy erityisesti siihen, miten media instituutiona ja toimittajat sen jäsenenä (de)legitimoivat Ruotsalan potkuja.

Legitimointi ei kuitenkaan koskaan ole tietylle toiminnalle luontaista, vaan se muodostuu diskurssissa (Van Leeuwen & Wodak 1999: 98). Kärjistetty esimerkki voisi olla se, että uskonnollisessa diskurssissa jotain asiaa voitaisiin perustella vetoamalla Raamatun auktoriteettiin, kun taas tiedediskurssissa näin ei voisi tehdä. Analyysissa on tosin mahdollista keskittyä tutkimaan pelkästään sitä, minkälaisia legitimoinnin kategorioita tekstissä esiintyy, mutta sekä Van Leeuwenin (2007: 111) että Tiaisen (2017: 407) mukaan legitimoinnin tarkastelu suhteessa diskursseihin tuo analyysiin mukaan uuden ulottuvuuden: silloin legitimointien kautta päästään

tarkastelemaan, minkälaisia sosiaalisia käytänteitä ja arvoja tietyt diskurssit tuottavat ja arvotavat. Tässäkin tutkimuksessa tarkastellaan legitimointia suhteessa diskursseihin, mutta analyysin metodeja esittelen tarkemmin vasta luvussa 4.

Van Leeuwenin (2007) malli on alun perin luotu organisaatioiden omien tekstien tulkitsemiseen, mutta muun muassa Vaara, Tienari ja Laurila (2006) ovat soveltaneet sitä myös mediateksteihin ja todenneet sen toimivaksi myös tässä kontekstissa. Tosin he ovat erottaneet luonnollistamisen omaksi kategoriakseen, mutta muuten legitimoinnin kategoriat ovat samat kuin Van Leeuwenin (2007) mallissa (ks. luku 4.4). Vaikka Vaaran, Tienarin ja Laurilan (2006) versio on keskittynyt tutkimaan erityisesti media-aineistoa, hyödynnän tässä tutkimuksessa Van Leeuwenin alkuperäistä mallia, sillä mielestäni uusi sovellus ei poikkea siitä merkittävästi. Valintaani tukee myös se, että muun muassa Tiainen (2017) on todennut alkuperäisen mallin soveltuvan hyvin mediatekstien tarkasteluun.

Vaara, Tienari ja Laurila (2006) ovat kuitenkin tehneet tutkimuksessaan muutaman oleellisen havainnon, jotka on hyvä ottaa huomioon tässäkin tutkimuksessa. Heidän mukaansa mediateksteissä muodostettua legitimointia ei esimerkiksi voi ymmärtää ilman intertekstuaalisuutta: mediatekstit nimittäin rakentuvat tyypillisesti siten, että niissä on runsaasti viittauksia aikaisempiin julkaisuihin, jolloin niiden ymmärtäminen vaatii useimmiten tietoa näistä aikaisemmista lähteistä. Toinen tärkeä huomio on se, että mediateksteissä esitellään eri tahojen ääniä, ja näin ollen ne voivat sisältää hyvin ristiriitaisia tietoja ja mielipiteitä. Siten sama teksti voi sisältää sekä tietyn asian legitimointia että delegitimointia. Lisäksi on ymmärrettävä, että esimerkiksi organisaatioiden jäsenten ääniä ei voi suoraan pitää kyseisen organisaation virallisena legitimointikeinona, sillä mediateksteissä ne on tuotettu aina toimittajan äänen kautta. Kuitenkin esimerkiksi suorista sitaateista voi päätellä, minkälaista legitimointia tietty organisaatio *pyrkii* välittämään mediatekstien kautta. (Mts. 793–794, 797.)

2.5 Median murros ja valta

Koska diskurssijärjestykset eivät ole muuttumattomia, on relevanttia tarkastella, mitkä asiat ja tahot vaikuttavat tiettyjen diskurssien valta-asemaan ja toisten marginaalisuuteen. Foucault (2005: 63–64) on todennut, että muun muassa yhteiskunnan instituutioilla ja normijärjestelmillä on valtaa vaikuttaa puhetapoihin ja niiden vakiintumiseen. Kriittisessä diskurssianalyysissä onkin tehty runsaasti instituutioiden harjoittamaan epätasa-arvoiseen valtaan liittyvää tutkimusta

(ks. Van Dijk 1993: 249–250). Yksi tällainen merkittävä instituutio on media, jolla on erityisen paljon valtaa sen vuoksi, että joukkoviestinnällä on mahdollista saavuttaa laajoja yleisöjä (Fairclough 1997: 10–13, 60). Mediaa voidaan pitää instituutiona, sillä mediatekstien tuottamiseen vaikuttavat tietyt konventionaaliset käytännöt: median toiminta ei ole satunnaista, vaan siinä on säännönmukaisuuksia ja järjestyksiä (Seppänen & Väliverronen 2012: 10). Ennen kaikkea toimitukset ovat voittoa tavoittelevia organisaatioita, jotka pyrkivät tavoittamaan mahdollisimman suuren yleisön (Fairclough 1997: 60).

Medioituneessa yhteiskunnassamme valtaosa ihmisten kokemuksista ja tiedoista on saatu median kautta (Alho 2011: 94) – puhutaan jopa mediayhteiskunnasta, sillä media kuuluu keskeisesti länsimaalaisten yhteiskuntien olemukseen (Seppänen & Väliverronen 2012: 10). Media voi vaikuttaa ihmisten tietoihin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin sekä identiteetteihin välittämällä representaatioiden kautta aina tietynlaisen muunnelman todellisuudestamme (Fairclough 1997: 10–13, 136). Journalistit toimivat tavallaan viestien vartijoina ja muokkaajina, sillä heillä on valta vaikuttaa siihen, minkälaisia tekstejä lukijoille välitetään (Vaara ym. 2006: 794). Fairclough (1997: 58.) väittää, että mediassa äänensä kuuluville saavat useimmiten ne, joilla on taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa. Media ylläpitää siten omalta osaltaan yhteiskunnan epätasa-arvoisia valtarakenteita, ja siksi sen tutkiminen vallan näkökulmasta on relevanttia.

Vaikka media on läsnä päivittäin länsimaalaisissa yhteiskunnissa, on sitä vaikea määrittellä. Journalismintutkijoiden mukaan median määrittely oli helpompaa ennen internetin yleistymistä, sillä määrittely keskittyi silloin välineisiin: mediaksi miellettiin usein esimerkiksi perinteiset joukkoviestimet, kuten televisio, radio ja lehdistö. Internetin yleistymisen kautta median käsite on laajentunut, ja siihen sisällytetään usein myös keskinäis- ja ryhmäviestinnän muodot, esimerkiksi Facebook ja YouTube. (Seppänen & Väliverronen 2012: 10, 14.) Tässä tutkimuksessa ymmärrän mediallyllä kaiken vuorovaikutuksen, mikä tapahtuu julkisesti: tarkoitan niin lehdistöä, lehtien internetsivuja, Facebookia, blogeja ja mitä tahansa, missä jokin teksti on julkisesti saatavilla. Tutkimukseni analyysi keskittyy kuitenkin verkkolehdistä julkaistuihin toimittajien tekemiin journalistisiin teksteihin. Vaikka jokaisen henkilökohtainen historia suhteessa mediaan vaikuttaa siihen, miten ihminen median viestin kokee, kokevat ihmiset kuitenkin osan journalistisista mediaesityksistä suunnilleen samalla tavalla (Seppänen & Väliverronen 2012: 16). Se tekee mediatekstien tutkimisen mielekkääksi, sillä näin voidaan tarkastella, minkälaisia mielikuvia mediatekstit välittävät.

Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista puhua median murroksesta, sillä väitän, että mediakilpailun kiristyminen vaikutti myös siihen, miten Ruotsalan tapauksesta uutisoitiin. Yh-

tenä journalismin tärkeimpänä piirteenä on pidetty sen asemaa demokratian ylläpitäjänä ja kehittäjänä (Väliverronen 2011: 24). Viimeistään 1990-luvulta lähtien suomalaisessa yhteiskunnassa alkoi kuitenkin näkyä muutos siinä, ettei media ainoastaan pyri välittämään kansalaisille tietoa, vaan myös taloudelliset lähtökohdat vaikuttavat uutisointiin (Herkman 2011: 32). Herkman (mts. 32, 41) nimittää muutosta *median markkinoitumiseksi*, sillä raja toimituksen ja markkinoinnin välillä ei ole enää niin selkeä – hänen mukaansa mediayrityksille taloudellinen tulos on jopa tärkeämpää kuin journalistiset sisällöt.

Median markkinoitumisen vuoksi mediatalojen tärkein tehtävä ei enää ole tiedontarpeen ja demokratian välittäminen, vaan sellaisten kiinnostavien julkaisujen tarjoaminen, jotka myyvät (Herkman 2011: 41). Lukijoiden mieltymyksiä selvittämällä on todettu, että esimerkiksi skandaali- ja kriisiuutiset ovat viihdeuutisten lisäksi luetuimpia tekstejä. Se voi houkutella toimittajia tietoisesti kirjoittamaan tällaisia uutisia ja etsimään kohujen mahdollisuuksia. (Väliverronen 2011: 24.) Joissain tutkimuksissa onkin osoitettu, että media saattaa tietoisesti herättää erilaisia kohuja (mp.; Dahlgren ym. 2011: 10–11). Monet poliitikot ovat sanoneet, että media on alkanut tehdä ”ajajahteja”, jolloin poliitikoista etsitään tarkoitushakuisesti negatiivista ja sensaatiomaista uutisoitavaa (Sydänmaanlakka 2012: 41–42). Ruotsalankin tapauksessa mediaa syytettiin tarkoitushakuisesta uutisoinnista (ks. IS6). Väliverronen (2011: 18, 20) on todennut tutkimuksissaan, että kansalaiset ovat alkaneet esittää mediakritiikkiä, kun on tullut ilmi, että toisinaan toimittajat ovat tietoisesti esimerkiksi tehneet uutisista sensaatiomaisempia tai paljastaneet ihmisten yksityiselämään liittyviä asioita. Toisaalta mediassa esimerkiksi poliitikkojen yksityisasioiden paljastamista on perusteltu sillä, että he ovat vallassa myös vapaa-aikanaan (Juntunen & Väliverronen 2011: 274).

Markkinoitumisen lisäksi myös internet on vaikuttanut merkittävästi journalismiin: esimerkiksi ajankohtaisuus on saavutettavissa aivan uudella tavalla internetin kautta, sillä tekstejä voidaan julkaista koska tahansa, eivätkä ne ole sidoksissa fyysisen lehden painoaikatauluihin. Toimituksien keskinäinen kilpailu lukijoista on aiheuttanut sen, että julkaisupäätöksiä tehdään aiempaa nopeammin. Pyrkimys nopeuteen saattaa toisinaan vaikuttaa siihen, ettei tieto ole enää niin luotettavaa – esimerkiksi kriisitilanteesta uutisoitaessa nopeuden vaatimus voittaa usein faktojen tarkistuksen. (Juntunen 2011: 179.) Vaarana siis on, että virheiden määrä uutisissa lisääntyy, jos niitä pyritään julkaisemaan mahdollisimman nopeasti. Journalistin ohjeiden mukaan on kuitenkin sallittua julkaista uutinen myös rajallisten tietojen perusteella, mutta tietoja on syytä täydentää myöhemmin (JSN 2011). Myös Ruotsalan tapauksessa lehdet hyödynsivät

internetin tuomia julkaisumahdollisuuksia, sillä sekä Ilta-Sanomat että erityisesti Iltalehti julkaisivat verkkosivuillaan lukuisia uutisia Ruotsalasta saman päivän aikana. Aiheeseen haettiin erilaisia näkökulmia, ja jos pienikin muutos tapahtui asiassa, siitä uutisoitiin heti.

Toinen merkittävä internetin kautta syntynyt ilmiö on se, että media käsittelee jollain tavalla itseään esimerkiksi lainaamalla toisia viestimiä ja jo olemassa olevia tekstejä. Tätä kutsutaan *mediajournalismiksi*. (Herkman 2011: 45.) Johansson (2014: 151) puhuu tekstien kierrättämisestä, jolla hän viittaa siihen, että toisen sivuston tarjoama teksti toimii uutisen materiaalina. Tällöin teksteissä on hyvin selkeää avointa intertekstuaalisuutta, vaikka lähde ei ole välttämättä eksplisiittisesti tuotu ilmi. Mediajournalismi näkyy selkeästi Ruotsalan aineistossa, sillä julkaisujen lähteinä on käytetty esimerkiksi Pori Jazzin jakamia tiedotteita ja julkisuuden henkilöiden sosiaalisessa mediassa julkaisemia päivityksiä. Julkaisuihin on poimittu sosiaalisen median eri alustoilta mielipiteitä, joissa otetaan selkeästi kantaa Ruotsalan irtisanomiseen. Se ei ole yllättävää, sillä Määtän (2013: 6) mukaan mediassa korkein markkina-arvo on tavallisuudesta poikkeavilla ja polarisoituneilla mielipiteillä, koska ne ovat viihdyttävämpiä ja siten ne myyvät todennäköisemmin kuin sovitteluvuutta tarjoava viestintä. Sosiaalisesta mediasta löytyy todennäköisesti runsaasti kärkkäitä mielipiteitä, sillä kuka tahansa voi tuottaa sinne sisältöjä (ks. Luostarinen 2010: 19–20). Herkmanin (2011: 45) mukaan toimituksille tärkeintä on pyörittää kiinnostavaa uutisvirtaa, ”mediamylyä”, ja taloudelliseen menestykseen paras keino on juuri draaman julkaisu.

Medialla on valtaa suhteessa yrityksiin ja yhdistyksiin, sillä media on olennainen lähde organisaation *imagon* rakennuksessa (Kuutti 2008: 14). Kuutti (2006: 58) määrittelee imagon ihmisten luomaksi mielikuvaksi esimerkiksi jostakin henkilöstä tai organisaatiosta. Mielikuva perustuu muun muassa ihmisten havaintoihin, tietoon, kokemuksiin, asenteisiin ja luuloihin, ja sitä voidaan rakentaa joko tietoisesti tai se voi rakentua tiedostamatta (mp.). Positiivinen mediajulkisuus on olennainen menestystekijä yritykselle, sillä sen kautta organisaatiot voivat saada itselleen suosiota ja siten kaupallista menestystä (Kuutti 2008: 14). Sen vuoksi yritykset pyrkivät Fairclough’n (1997: 129) mukaan rakentamaan julkiset tiedotteensa siten, että ne sopivat tiedotusvälineiden suosimiin diskursseihin. Huono julkisuus puolestaan vaikuttaa negatiivisesti organisaatioiden liiketoimintaan, minkä vuoksi organisaatiot pyrkivät välttymään siltä. Mediaa on kritisoitu siitä, että se on taipuvainen julkaisemaan nimenomaan negatiivisia uutisia, sillä niillä on suuri uutisarvo ja ne houkuttelevat yleisöä. Yrityksellä on tietysti keinoja kumota negatiivista julkisuutta, mutta journalistiikan alalla on osoitettu, että kielteiset tapahtu-

mat tuntuvat etenevän erityisen nopeasti ja odottamattomasti mediassa, ja niitä on vaikea kumota. Muun muassa näiden syiden vuoksi organisaatiot pyrkivät vaikuttamaan siihen, miten heidät mediassa esitetään. (Kuutti 2008: 14–19.)

2.6 Mediatekstien tutkimus kielitieteissä

Koska medially on kielellinen ja diskursiivinen luonne, on tiedotusvälineitä tärkeää tutkia yhteiskuntatieteiden ja journalistiikan lisäksi myös kielitutkimuksen kautta (Fairclough 1997: 83). Kriittisen diskurssitutkimuksen alalla juuri Fairclough (ks. 1997) on tehnyt merkittävää mediaan liittyvää tutkimusta. Hänen mukaansa median diskursiivisia muutoksia tarkastelemalla voidaan saada tietoa yhteiskunnan muutoksista (mts. 11, 83). Esimerkiksi Ruotsalan irtisanominen osoittaa, että tietynlaista kielenkäyttöä homoseksuaalisuudesta ei enää sallita, vaikka seksuaalivähemmistöjen syrjintä on aiemmin ollut jopa institutionaalista (ks. Foucault 2010: 427, 452). Toinen merkittävää mediaan liittyvää kielitieteellistä tutkimusta tehnyt tutkija on Van Dijk (ks. 1998), joka on kehittänyt erityisesti sosio-kognitiivista diskurssitutkimusta ja tarkastellut ideologioita. Hän on muun muassa tutkinut rasismia tuottavia mediadiskursseja latinlaisessa Amerikassa (Van Dijk 2009). Van Dijkin (1998: 2) mukaan media on yksi hallitseva ideologioiden tuottaja, koska medially on vaikutusvaltaa sen suhteen, miten asiat esitetään. Se pieni eliitti, joka pääsee tuottamaan mediatekstejä, voi vaikuttaa merkittävästi yleisölle tarjottaviin representaatioihin maailmasta (mts. 105).

Koska media on yksi hallitseva representaatioiden tuottaja ja siten vallan väline yhteiskunnassa, ei ole yllättävää, että mediatekstejä ovat näiden pioneerien lisäksi tutkineet kriittisen diskurssitutkimuksen ja soveltavan kielitieteen alalla lukuisat muutkin tutkijat. Toisaalta Fairclough (1997: 43) on jopa kritisoinut sitä, että tutkimus keskittyy niin usein kirjoitettuihin mediateksteihin. Journalististen tekstien tarkastelu on kuitenkin tässä tutkielmassa perusteltua, sillä Ruotsalan irtisanominen herätti niin voimakasta yhteiskunnallista keskustelua, että sitä käsiteltiin verkkolehdistäkin useiden päivien ajan.

Suomessa ensimmäisiä kriittisen diskurssitutkimuksen viitekehyyksessä tehtyjä tutkimuksia edustaa Kalliokosken (1996) toimittama teos, jossa käsitellään mediatekstien yhteyttä valtaan. Tarkastelun kohteena on erityisesti ideologioiden näkyvyys lehtiteksteissä, minkä vuoksi teos on relevantti myös tämän tutkimuksen kannalta. Viime vuosikymmenen aikana

Suomessa tutkimusta on tehty sen sijaan erityisesti vähemmistöihin ja monikielisyyteen liittyen. Esimerkiksi Pietikäinen (2006) on tarkastellut muun muassa saamen- ja venäjänkielisten tiedotusvälineiden mahdollisuuksia toimia yhteisöjensä voimavarana. Dlaske (2017) puolestaan on tarkastellut muun muassa sitä, miten uudet julkaisualustat, kuten YouTube, voivat vaikuttaa vähemmistökieliin ja niiden puhujien suhtautumiseen omaan kieleensä. Monikielisyyden käyttöä eri medioissa ovat sen sijaan tutkineet esimerkiksi Kytölä (2013) ja Muhonen (2013).

Kielitieteissä mediaan liittyvää tutkimusta löytyy etenkin liittyen mediatekstien rakenteisiin, ja näiden tutkimuksien tietoja olen hyödyntänyt myös tämän tutkimuksen taustalla. Nousiainen (2017) on esimerkiksi tarkastellut suomen kielen maisterintutkielmassaan somekohujen ja somekohuotsikkojen rakentumista. Internet on aiheuttanut sen, ettei julkaisujen otsikoille ole enää samanlaisia pituusrajoitteita kuin painetuissa lehdissä, minkä vuoksi uutisotsikot ovat verkossa usein huomattavasti pidempiä (mts. 42). Uutisgenreä on muutenkin tutkittu fennistiikan alalla paljon (ks. Kalliokoski 1996; Mäntynen 2006), mutta genrestä kerron tarkemmin vasta luvussa 4.2 aineistoa kuvatessani.

Muun muassa Johansson (2014) on tarkastellut, miten digilehdet eroavat sanomalehdistä. Internet on vaikuttanut erityisesti uutisoinnin muotoon: uutisista on tullut verkossa digitaalisia tekstejä, jotka voivat kirjoituksen lisäksi koostua esimerkiksi kuvista, videoista ja hyperlinkeistä (mts. 151–152). Nämä muutokset näkyvät myös tämän tutkimuksen aineistossa, sillä julkaisuissa on hyödynnetty tekstien ja kuvien lisäksi myös esimerkiksi hyperlinkkejä tai upotuksia julkisuudenhenkilöiden Twitter- tai Instagram-tileihin. Johanssonin (mp.) mukaan erityisesti videoita hyödynnetään verkkolehdistä entistä enemmän uutisoinnin yhteydessä. Ruotsalan tapauksessa sekä Iltalehti että Ilta-Sanomat olivatkin tehneet videokoosteen, jossa kerrataan kohun vaiheita sekä esitetään, minkälaisia kommentteja julkisuuden henkilöt ovat tapahtumasta antaneet.

Kielitieteissä on tutkittu myös muun muassa sitä, miten referointi ja moniäänisyys rakentuvat mediateksteissä. Johanssonin (2014: 171) mukaan esimerkiksi verkossa julkaistut mielpideuutiset edustavat uudentyyppistä journalismia, jossa tiedon välittämisen sijaan tärkeämpää on osoittaa erilaisia näkemyksiä ja niiden välistä kamppailua. Näin lukija asemoidaan ottamaan kantaa aiheeseen (mp.). Tämän tyyppistä journalismia löytyi myös Ruotsalaan liittyvästä aineistosta niistä julkaisuista, jotka edustavat tekstilajiltaan kommenttia. Tutkimuksensa perusteella Johansson (2014: 171) korostaa, että lukijoilla tulisi olla tietoa ja lukutaitoa ymmärtää, miten häntä lukijana tai katsojana ohjataan digitaalisissa teksteissä, joissa merkityksiä luodaan eri tavoin kerrostetusti tekstien, kuvien ja äänen kautta.

Haapanen (2017b) puolestaan on tutkinut väitöskirjassaan, miten haastattelupuhe muokataan lehtijutuissa sitaateiksi. Vaikka tutkimus koskee printtimediaa, voi tiedot yleistää koskemaan myös verkkojulkaisuja, sillä julkaisualusta ei muuta haastattelujen tekotapaa. Haapasen havaintojen mukaan sitaatteja kirjoittaessaan toimittajan ensisijainen pyrkimys on toteuttaa ennalta asetettuja tavoitteita sen sijaan, että sitaatit olisivat sanatarkkoja ja että niiden merkitys pysyisi samana kuin haastattelutilanteessa. Toimittajat muokkaavat sitaatteja esimerkiksi tiivistämällä, karsimalla ja täsmentämällä haastattelijan sanomia sisältöjä, minkä lisäksi he voivat yhdistää samaan sitaattiin puhetta eri kohdista haastattelua. Lehtijutuista häivytetään monesti toimittajan rooli pois, jolloin syntyy vaikutelma siitä, että haastateltava puhuisi käsiteltävistä asioista itsenäisesti ja oma-aloitteisesti. (Mts. 1–2, 5.) Kun puhe irrotetaan kontekstissaan, representoituu se aina uudella tavalla. Näin toimittajilla on valtaa vaikuttaa siihen, minkälainen representaatio kirjoitettavasta asiasta muodostuu. Sen vuoksi Haapasen huomiot ovat erityisen relevantteja kriittisen diskurssianalyysin kehityksessä.

Media ja sen valta ovat olleet fennistiikan alalla suosittu aihe erityisesti opinnäytetöissä, ja useimmissa aiheita käsittelevissä pro gradu -tutkielmissa viitekehysnä on käytetty kriittistä diskurssintutkimusta. Muun muassa Stranius (2018) on tutkinut Donald Trumpin julkisuuskuvaa suomalaisessa mediassa ja Kuhalainen (2016) puolestaan turvattomuuden teemojen representointia turvapaikanhakijoita koskevissa uutisissa. Suomen kielen alalla on tehty runsaasti muutakin mediaan liittyvää tutkimusta, mutta tämä maisterintutkielma tuo merkittävää uutta tietoa keskittymällä sitä, miten media legitimoinnin kautta voi vaikuttaa diskursiivisten käytänteiden ylläpitoon ja muuttamiseen.

3 MONIKERROKSIINEN KONTEKSTI

3.1 Kohun olennaisimmat taustatekijät

Kriittinen diskurssintutkimus korostaa kontekstin vaikutusta kielenkäyttöön, sillä yksittäisten sanojen viittauskohteet eivät ole pysyviä, vaan lausumien lopullinen merkitys syntyy aina merkkien, kontekstien ja tulkinnan yhteisvaikutuksesta. Sen vuoksi kriittistä diskurssianalyysia tehtäessä tutkittavan ilmiön kontekstit on kuvattava tarkasti. Konteksti on kuitenkin monikerroksinen käsite, joka voidaan jakaa lukuisiin tilanteisiin mikrotason konteksteihin ja yhteiskunnallisiin sekä historiallisiin makrotasojen konteksteihin. Jokaista kielenkäyttöön vaikuttavaa tekijää on mahdotonta määritellä, mutta tutkija kuvaa tutkimuksessaan olennaisimpina pitämänsä osat kontekstista. Kaikki kontekstit ovat toisiinsa kietoutuneita, mutta tutkija kiinnittää huomiota vuorollaan sen johonkin tiettyyn osaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 18, 28–32, 67.)

Mikrotason kontekstia kutsutaan tilannekontekstiksi, ja sillä viitataan siihen tiettyyn tilanteeseen, jossa kielenkäyttö tapahtuu (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28–32). Tekstin mikrotason tilannekonteksti on diskurssianalyysissa itse tutkimuksen kohde (mp.), eli esimerkiksi tässä tutkimuksessa sillä viitataan niihin konkreettisiin teksteihin, joita analysoin tutkimuskysymysten avulla. Tekstien konteksteja kuvaan tarkemmin analyysin ohessa luvussa 5. Tilannekontekstilla voidaan kuitenkin viitata myös niihin sosiaalisiin tilanteisiin, joissa Ruotsalasta kertovia mediatekstejä on julkaistu. Tällaista tilannekontekstia kuvaan tarkemmin alaluvussa 3.2.

Makrotason kontekstilla viitataan puolestaan tekstien sosiokulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin konteksteihin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 36). Olennaisimmista yhteiskunnallisista konteksteista kerron alaluvussa 3.3. Alaluvussa 3.4 keskityn kuvaamaan historiallista kontekstia siitä näkökulmasta, minkälaiset diskurssit homoseksuaalisuudesta ovat kulloinkin olleet valalla ja miten nykyinen diskurssijärjestys vaikuttaa sopivana pidettyihin puhetapoihin.

Makro- ja mikrokontekstien väliltä voidaan määritellä myös muita konteksteja, esimerkiksi diskursiivisia käytänteitä, joilla tarkoitetaan kiteytyneitä kielenkäytön tapoja. Genreillä on omat diskursiiviset käytänteensä, jota voidaan kutsua lajikonkstekstiksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35.) Ruotsalan tapauksessa tekstilaji määrittelee sitä, mitä voidaan sanoa ja miten: kolumnissa tai kommentissa toimittaja voi ilmaista mielipiteitään eksplisiittisemmin kuin objektiivisuuteen pyrkivässä uutistekstissä. Lajikonkstekstista kerron tarkemmin aineiston esittelyn yhteydessä luvussa 4.2.

Diskurssianalyysia tehtäessä on huomioitava se, että tutkimuksen kontekstit ovat aina tutkijan rajaamia, ja siten myös tutkijan oma konteksti vaikuttaa tutkimukseen. Tutkimussuuntausta voidaankin kritisoida juuri siitä, että analysoinnissa on aina mukana tulkintaa, ja siten tutkija vaikuttaa aina jossain määrin tuloksiin (ks. Pietikäinen 2000: 209, 212–214). Esimerkiksi valitsemani teoriat ja metodit rajaavat sitä, minkälaisia asioita Ruotsalan tapauksesta nousee esille. Toisaalta myös omat kiinnostuksenkohteeni ja tietoni vaikuttavat väistämättä siihen, minkälaisiin asioihin huomioni kiinnittyy, sillä jokainen ihminen tulkitsee lopulta kielenkäyttöä aina omista lähtökohdistaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 36–37.) Minulla on esimerkiksi omakohtaista kokemusta toimittajan työstä, minkä vuoksi tiedän, millainen prosessi mediatekstin kirjoittaminen tavallisesti on. Kokemukseni on joissain tapauksissa saattanut ohjailta tulkintaani: työkokemukseni perusteella tiedän muun muassa sen, että ajanpuute toimitustyössä vaikuttaa siihen, että toimittajat hyödyntävät herkemmin avointa intertekstuaalisuutta lainaamalla virkkeitä jo olemassa olevista teksteistä. Pyrin tekemään tästä tutkielmasta luotettavan tiedostamalla oman vaikutukseni tutkimukseen ja kertomalla eksplisiittisesti, miten olen päätenyt tekemiini tulkintoihin sekä pohtimalla kriittisesti tekemiäni valintoja.

3.2 Tilannekonteksti: Pori Jazz -kohu

Jokaisessa Aki Ruotsalan tapauksesta kertovassa julkaisussa on taustalla oma tilannekontekstinsä, jossa kielellisestä toiminnasta ovat vastanneet muun muassa toimittaja ja haastateltavat. Mukana olevien tekijöiden toiminta ja kielenkäyttö vaikuttavat siihen, minkälaisen konkreettisen tekstin toimittaja lopulta kirjoittaa. Tilannekontekstiin vaikuttavat myös esimerkiksi medialalon normit ja käytänteet, esimerkiksi minkälaisia tekstejä toimittajia on opastettu kirjoittamaan verkkojulkaisuihin. Ruotsalaan liittyen voisi kuvata lukuisia tilannekonteksteja, mutta määrittelen seuraavaksi tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat tekijät. Kohuun liittyy keskeisesti myös muutama analysoitavan aineiston ulkopuolinen teksti, joita ilman kohua ei voi tulkita, ja sen vuoksi myös ne on tarpeen kuvata tässä luvussa. Nämä tekstit ovat Satakunnan Kansassa julkaistu Papinsaaren (2018) kolumni ja Ruotsalan haastattelu (Muurinen 2018), Ruotsalan (2018) Facebook-sivuillaan julkaisema vastine sekä Ruotsalan vuonna 2011 kirjoittama mielipidekirjoitus Älä alistu! -kampanjaan liittyen.

Aki Ruotsala nimitettiin Pori Jazz 66 ry:n toimitusjohtajaksi 1.6.2018. Kyseessä on yleishyödyllinen yhdistys, joka ei tavoittele voittoa, vaan jazzmusiikin harrastuksen edistämistä ja

levittämistä. Yhdistys on yksi osa Pori Jazz -organisaatiota, johon kuuluvat kolme toimijaa yhdessä järjestävät Pori Jazz -festivaalin. Pori Jazz 66 ry:n tehtävänä on vastata festivaalin tuottamisesta ja oheistoiminnasta, kun taas Pori Jazz Oy vastaa festivaalin taloudellisesta puolesta. Kolmas toimija on Jazzin tukisäätiö Porista r.s., jonka tehtävä on tukea jazzmusiikin harrastamista. (Pori Jazz History 2019.) Kun jatkossa puhun Pori Jazzin hallituksesta, viittaan tähän vuonna 1966 perustettuun Pori Jazz 66 ry -yhdistykseen, jonka puheenjohtajana Ruotsalan oli määrä aloittaa 1.8.2018.

Mediakohu Ruotsalan ympärillä sai alkunsa, kun Satakunnan Kansan verkkolehdestä julkaistiin 6.6.2018 Ruotsalan valintaa kritisoiva kolumni (Papinsaari 2018). Julkaisun otsikossa kerrotaan, että ”Pori Jazzin uusi johtaja edisti kampanjaa, jonka ’pääviestin mukaan homoudesta voi parantua’”. Tekstissä kyseenalaistetaan Ruotsalan sopivuus Pori Jazzin toimitusjohtajaksi muun muassa sillä perusteella, että politiikassa kristillisdemokraattina vaikuttava Ruotsala olisi hyökännyt aiemmin sukupuolineutraalia avioliittolakia vastaan. Papinsaari viittaa tekstissään siihen, että Ruotsalan henkilökohtaiset arvot vaikuttaisivat myös festivaalin arvoihin: hänen mukaansa ”Pori Jazz saa Ruotsalasta eheyttävän arvojohtajan.” (Mp.) Kirjoittaja on rakentanut negatiiviset kannanotonsa implisiittisesti ironian keinoin, mutta kontekstista voidaan päätellä, että Papinsaari suhtautuu Ruotsalan toimintaan ja ajattelutapaan negatiivisesti.

Kolumnin perusteella Ruotsalasta tehtiin Satakunnan Kansaan samana päivänä haastattelu otsikolla ”Pori Jazzin uuden toimitusjohtajan mukaan homoseksuaalisuudesta voi eheytyä siinä missä huumeistakin voi päästä irti – ’En minä voi sitä kyseenalaistaa’” (Muurinen 2018). Julkaisu on kirjoitettu pääasiassa kysymys–vastaus-muotoon, minkä vuoksi on helppo päätellä, että koko haastattelu on rakennettu uskontoon liittyvien kysymysten ja sen varaan, mitä mieltä Ruotsala on homoseksuaalisuudesta. Haastattelun alussa kerrotaan, että Ruotsala kirjoitti vuonna 2011 seurakuntalehti Rauhan Tervehdykseen mielipidekirjoituksen liittyen Älä alistu! -kampanjaan. Kyseisessä kampanjassa välitettiin viestiä siitä, että eräs Anni-niminen biseksuaali on muuttunut kristinuskon avulla heteroseksuaaliksi. Tällainen kristillinen eheytyminen on Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan terveydelle vaarallista, ja uutisen mukaan kampanja saikin aikanaan negatiivista palautetta Suomessa. (Mp.) Kristillisdemokraattisten Nuorten silloisena puheenjohtajana toiminut Ruotsala (2011) kritisoi kuitenkin mielipidekirjoituksessaan sitä, että hänen mielestään kristittyjen nuorten ja aikuisten ajatuksia ei suvaita:

Kampanjoinnista ja keskustelusta riippumatta jokaisen tulee nauttia ainutlaatuisista ihmisarvoa seksuaalisesta suuntautumisesta, iästä, uskonnosta, sukupuolesta ja sosiaalisesta statuksesta riippumatta. KD Nuoret painottaa arvokeskustelun vapautta ja tärkeyttä. Jokaisella tulee olla oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä ja uskonsa myös arvoiltaan liberalisoituvassa Suomessa. – – KD Nuoret uskovat Annin tarinan olevan ote oikeasta nuoren tytön elämästä.

Ruotsalalta kysyttiin Satakunnan Kansan haastattelussa, mitä hän ajattelee haastattelun teon hetkellä seitsemän vuotta vanhasta mielipidekirjoituksestaan. Ruotsala kommentoi, ettei puolustanut kampanjaa, vaan toi esille mielipiteen- ja uskonnonvapautta. (Muurinen 2018.) Hänen mukaansa kaikilla on oikeus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ”ilman, että tasa-arvolla estetään ihmisten mielipiteenvapautta” (Ruotsala 2011). Haastattelussa tiedustellaan myös useaan otteeseen Ruotsalan omaa suhtautumista homoseksuaalisuuteen (Muurinen 2018). Ruotsalan antamat vastaukset suututtivat monet tavalliset kansalaiset ja myös useat julkisuuden henkilöt siten, että muun muassa Twitterissä ja Instagramissa julkaistiin useita Ruotsalan sanomisia kritisoivia kannanottoja (IS2). Kohua herätti erityisesti Ruotsalan vastaus kysymykseen siitä, voiko hänen mielestään kristinuskon avulla muuttua homoseksuaalista heteroseksuaaliksi:

Minulla on muutamia ystäviä, joilla on vahva huumetausta. Heille on sitten ollut tällainen vahva uskoon-tulon kokemus. Heidän elämänsä on saanut ison käännöksen. Olen seurannut heidän elämäänsä ja huomannut tällaisen positiivisen vaikutuksen. En minä voi sitä kyseenalaistaa, jos ihminen näin kokee. (Muurinen 2018.)

Tämän vastauksen jälkeen Ruotsalalta kysytään haastattelussa, eikö huumeiden käyttö ole hänen mielestään eri asia kuin homoseksuaalisuus. Ruotsala vastasi, että ”No niin varmasti on, mutta ajattelin rinnastaa elämänmuutokseen.” Suuttumusta haastattelun lukeneissa herätti myös se, että Ruotsala kieltäytyi vastaamasta toimittajan kysymykseen siitä, onko homoseksuaalisuus hänen mielestään synty. Ruotsalan kerrotaan ainoastaan todenneen, että ”En halua ottaa kysymykseen kantaa, kun en ole teologi”. Sen sijaan Ruotsala kuvasi ajatusmaailmaansa kertomalla, että ”Minulla on sellainen ajatus, että homoja ei ole olemassa, on vain homoutta”. (Muurinen 2018.) Erityisesti näihin Ruotsalan kommentteihin viitattiin toistuvasti haastattelun julkitulon jälkeen sekä sosiaalisessa mediassa että kokuun liittyvässä uutisoinnissa.

Papinsaaren kirjoittama kolumni julkaistiin 6.6.2018 kello 12.55 ja Satakunnan kansan haastattelu kello 13.55. Iltalehti uutisoi julkaisujen aiheuttamasta mediakohusta ensimmäisen kerran kello 15.10 ja Ilta-Sanomat 17.48. Samana päivänä Ilta-Sanomat kertoi kello 19.33 ja Iltalehti kello 19.34, että Pori Jazz 66 ry:n hallitus oli irtisanonut Ruotsalan yksipuolisesti hänen antamiensa lausuntojen perusteella. Koko tapahtumaketju mediakohun syntymisestä Ruotsalan irtisanomiseen kesti alle seitsemän tuntia. Kuten luvussa 1.1 kerroin, kommentoivat monet ihmiset julkisesti Ruotsalan irtisanomista. Kantaa ottaneiden mielipiteet vaihtelivat sen suhteen, olivatko potkut oikeutetut vai eivät ja millä perusteilla. Tässä tutkielmassa tarkastelen juuri

näitä eroavia mielipiteitä ja sen vuoksi niitä esitellään tarkemmin vasta analyysin yhteydessä luvussa 5.

Pori Jazz 66 ry:n hallituksen puheenjohtaja perusteli Ruotsalan potkuja sillä, että Ruotsalan kommentit eivät vastanneet festivaalin ajamia arvoja, joita ovat muun muassa syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus (esim. IL1). Omien verkkosivujensa mukaan Pori Jazz pyrkii toimimaan vastuullisesti sekä identifioitumaan vapaamielisenä festivaalina, joka tukee oikeudenmukaisuutta (Pori Jazz 2019). Pori Jazz identifioituu vapaamielisenä festivaalina jo sen vuoksi, että se tukee jazzmusiikin edistämistä ja leviämistä (Pori Jazz History 2019): jazzmusiikkiin liitetään nimittäin vapaamielisiä ja vähemmistöjä tukevia arvoja, sillä se on saanut alkunsa 1800-luvulla New Orleansissa orjiksi tuotujen afroamerikkalaisten keskuudessa (Lumojazz 2019). Muun muassa Heiskanen (2016: 40–41) on maisterintutkielmassaan todennut, että suomalaisille jazzmuusikoille on tärkeää tuntea jazzin historia, sillä muuten he eivät voi omasta mielestään esittää sitä uskottavasti. Historia ja arvot kulkevat siten vahvasti jazzmusiikin mukana. Ruotsalan työsuhteen purkaminen oli sen vuoksi odotettavampi teko Pori Jazzin kuin esimerkiksi kristillisen järjestön taholta.

Ruotsala julkaisi irtisanomispäätöksen jälkeen 6.6. Facebook-sivuillaan tiedotteen, jossa kommentoi potkujaan. Kirjoituksessaan hän muun muassa toteaa, että ”Ajatus siitä, että sanani olisivat satuttaneet ketään, on sietämätön”. Tiedotteessa Ruotsala väittää, että hän kohtelee kaikkia ihmisiä yhdenvertaisesti heidän taustoistaan riippumatta. Hän myöntää potkujen tuntuksen yksityishenkilönä rajuilta, mutta tärkeintä hänelle on se, että Pori Jazz kasvaa ja menestyy, ja että artisteilla ja yleisöllä on siellä hauskaa ”syrjimättömyyden hengessä”. (Ruotsala 2018.) Sekä Pori Jazzin että Ruotsalan antamia lausuntoja analysoidaan tarkemmin analyysiluvussa.

3.3 Yhteiskunnallinen konteksti: sananvapaus ja -vastuu

Aki Ruotsalan kohusta olisi mahdollista määritellä lukuisia tapaukseen vaikuttavia yhteiskunnallisia ja historiallisia makrotason konteksteja, mutta tässä luvussa esittelen ainoastaan tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat kontekstit. Keskeistä on tarkastella muun muassa sitä, miten sananvapauden ja -vastuun rajat on Suomen laissa määritelty sekä minkälaista puhetta voidaan pitää syrjintänä. Kuvaan lyhyesti myös sitä, minkälaiset puheenaiheet ovat aiemmin aiheuttaneet mediakohuja ja minkälaisia seurauksia niillä on ollut. Jotta Ruotsalan kommentaareista syntyneitä kohua ja eriäviä mielipiteitä irtisanomisen oikeellisuudesta voidaan ymmärtää, on

tarkasteltava myös homoseksuaalisuuteen liittyviä diskursiivisia käytänteitä ja niiden historiaa. Sen vuoksi keskityn kuvaamaan tätä historiallista kontekstia luvussa 3.4.

Perustuslain (731/1999) 12 §:n mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus sananvapauteen, jonka mukaan ennakolta kenenkään estämättä voi ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja sekä mielipiteitä. Rikoslaisissa on kuitenkin määritelty joitain rajoituksia, jolloin sananvapauten ei voi vedota: sananvapautta ei voi käyttää esimerkiksi kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, uskonrauhan rikkomiseen, kunnianloukkaukseen tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen (Määttä 2013: 4). Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) määrittelee, miten sananvapautta ja -vastuuta esimerkiksi yksityisyydensuojaan liittyen sovelletaan käytännön journalistisessa työssä. Sananvapaudelle rajoja asettaa myös yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), jonka 8 §:ssä määritellään, että ”ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”

Syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että ihmistä kohdellaan jonkin henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi vertailukelpoisessa tilanteessa huonommin kuin muita (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2019). Usein syrjintä rakentuu kielenkäytön kautta (Heikkinen 2013), ja tällaiseen syrjintään viitataan monesti sanalla *vihapuhe*. Sille ei kuitenkaan ole Suomen laissa virallista määritelmää. Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa (R 97 20) vihapuheeksi määritellään ”kaikki ilmaisumuodot, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismiä tai muuta vihaa, joka pohjaa suvaitsemattomuuteen” (Poliisi 2016). Määritelmä koskee myös vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää ja vihamielisyyttä. Vihapuheen ja sananvapauden suhdetta tutkinut Määttä (2013: 8) puolestaan määrittelee, että vihapuhetta on toistuva julkinen kielellinen hyökkäys yksilöä kohtaan hänen pysyvän ominaisuutensa vuoksi. Vihapuheeseen liittyy se, että yksilö luokitellaan kuuluvaksi ryhmään, jota on perinteisesti hyljeksitty institutionaalisesti (mp.).

Viharikosten ja vihapuheen määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina (Poliisi 2016), mikä on Määttän (2013: 4–5) mukaan lisännyt myös keskustelua sananvapauden ja -vastuun rajoista. Syrjivän puheen kasvuun on vaikuttanut merkittävästi teknologian nopea kehitys: uusien julkaisualustojen myötä kuka tahansa voi vapaasti julkaista kirjoituksiaan internetissä, ja esimerkiksi julkaisujen levittämismahdollisuudet sosiaalisessa mediassa ovat aiheuttaneet sen, että viesti saattaa levitä nopeasti lukuisten ihmisten saataville uusissa konteksteissa. Normeista poikkeavaa, mahdollisesti loukkaavaa kielenkäyttöä perustellaan toisinaan sananvapaudella.

(Mp.) Myös Ruotsalan irtisanomisen jälkeen osa potkujen vastustajista puolusti Ruotsalaa sananvapauden vetoamalla, mutta yleisempää oli, että asiaan julkisesti kantaa ottaneet väittivät Ruotsalan syrjivän seksuaalivähemmistöjä (esim. IL5). Vihapuheesta häntä ei syytetty.

Sananvapauden ja -vastuun ristiriitaa on käsitelty muun muassa oikeusteoriaa, logiikkaa ja kielitieteitä yhdistelevässä teoksessa *Kielto* (Gylling & Toppinen 2004). Kirjoittajat pohtivat muun muassa sitä, onko kielen poliittisen korrektiuden vaatimus uhka ilmaisunvapaudelle. Gyllingin ja Toppisen (mts. 135) mukaan erilaisiakin näkemyksiä on saatava esittää julkisesti, kunhan ne eivät ole kiihotusta jotain kansanryhmää kohtaan. Ilmaisunvapaus mahdollistaa sen, että vallassa olevia voidaan kritisoida ja yhteiskuntaa voidaan tarvittaessa muuttaa perusteltuun suuntaan. Erimielisyys on olennainen osa keskustelua, ja se voi auttaa kehittämään omaa tai toisen ajattelua, minkä vuoksi konflikteja ei tulisi tarkoituksenmukaisesti välttää. (Mts. 135–140.) Määtän (2013: 9) mukaan sananvapauden ja -vastuun rajat tulisi puolestaan ymmärtää siten, että yksityisessä kielenkäytössä sitä ei ole syytä rajoittaa, mutta julkisessa kielenkäytössä näin kuuluu tehdä erityisesti silloin, kun auktoriteettiasemassa olevat käyttävät kieltä. Kun henkilö on tavallista toimihenkilöä korkeammassa virassa, esimerkiksi päättävässä asemassa tai jos hän edustaa työssään muita yhteisön jäseniä, on hänellä yhteiskunnallista auktoriteettia. Sen vuoksi hänen kielenkäytöllään on suurempi merkitys kuin niin sanotulla tavallisella ihmisellä, ja sitä kautta hänellä on tavallista suurempi vastuu sanoistaan ja diskursiivisten normien noudattamisesta. Määtän käsityksen mukaan sananvapauden rajoitukset jopa turvaavat ihmisten oikeutta itseilmaisuun, sillä rajoitukset varmistavat, ettei ketään tiettyä kansanryhmää halveksita – mikä tahansa ryhmä voi nimittäin joutua sorron kohteeksi. (Mts. 8, 11–14.)

Epäsopivana pidetty julkinen kielenkäyttö on ennen Ruotsalankin tapausta aiheuttanut mediakohuja ja jopa potkuja työntekijöille. Journalistiikan tutkimuksessa on osoitettu, että tietyt aihepiirit herättävät todennäköisemmin mediakohuja kuin toiset, ja juuri seksuaalisuus on yksi tyypillisistä kohun lähteistä (Dahlgren ym. 2011: 7–8). Muita tavanomaisia mediakohujen aiheita ovat esimerkiksi uskonto, talousotkut ja poliittinen valta (mp.). Erityisesti ministereitä on eronnut tehtävistään seksuaalissävytteisten puheiden – tai tekojen – vuoksi ympäri maailmaa (Juntunen & Väliverronen 2011: 262): muun muassa ulkoministeri Ilkka Kanerva erosi tehtävästään, kun *Hymy-lehti* paljasti vuonna 2008 hänen seksuaalisväritteisen tekstiviestittelynsä tanssija Johanna Tukiaisen kanssa (Alho 2011: 106–107). Dahlgrenin, Kivistön ja Paasosen (2011) toimittamaan teokseen on koottu kattavasti, minkälaisia mediakohuja Suomessa on viime vuosikymmeninä ollut. Teoksessa puhutaan ministereiden yksityiselämään liittyvien skandaalien lisäksi muun muassa vaalirahasotkuista.

Mediakohuja tapahtui myös vuoden 2018 aikana useampia, ja tekemieni uutishakujen perusteella löysin vajaa kymmenkunta tapausta, joissa tiettyjen sanojen tai mielipiteiden esittäminen toimivat lähtölaukauksena kohulle ja sitä kautta työntekijän irtisanomiselle. Johdannossa mainitsin Pihlajalinnan alueellisen toimitusjohtajan Riikka Moilasan potkuista. Samana päivänä 11.9.2018 tapahtui toinenkin irtisanominen: Kärämäen kunnan Frosteruksen koulun rehtori Tuomo Pesonen siirrettiin syrjään tehtävästään, kun hän oli antanut kyseenalaisen lausunnon seksuaalisesta häirinnästä. Lukuisten irtisanomisten vuoksi keskustelu sananvapauden ja vastuun rajoista tuntui olevan erityisen pinnalla vuonna 2018, mikä on motivoinut myös tämän tutkimuksen toteuttamista.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että läheskään kaikki skandaalit eivät johda irtisanomisiin, vaan seuraukset diskursiivisten normien rikkomisesta vaihtelevat muun muassa kielenkäyttäjän aseman mukaan. Esimerkiksi kansanedustajat ovat auktoriteettiasemassa, mutta heitä on hyvin vaikea erottaa tehtävästään, vaikka he ovatkin usein poliittisten kohujen keskiössä (Dahlgren ym. 2011: 106–107). Perustuslain 28 §:n mukaan kansanedustajan täytyisikin toistuvasti laiminlyödä edustajantoimensa hoitamista ja vähintään kahden kolmasosan eduskunnasta tulisi kannattaa kansanedustajan erottamista, ennen kuin hänet voitaisiin sivuuttaa tehtävästään. Sen sijaan esimerkiksi ministeri voidaan erottaa perustuslain 64 §:n mukaan, jos hän ei enää nauti eduskunnan luottamusta. Myös toimitusjohtaja voidaan erottaa ilman tarkempia perusteluita ja työsopimuslain mukaisia perusteita, jos hän ei nauti enää hallituksen luottamusta, sillä toimitusjohtaja ei ole työsuhteessa yhtiöön (Akava 2005: 7). Syynä toimitusjohtajan sopimuksen purkamiseen on usein yhtiön huono tulos (mp.), johon puolestaan vaikuttaa muun muassa negatiivinen mediajulkisuus. Toimitusjohtaja edustaa osakeyhtiölain (2006/624) 25 §:n mukaan yhtiötä, minkä vuoksi hänen kielenkäytöllään on runsaasti vaikutusta yhtiön imagoon. Toimitusjohtajat joutuvat todennäköisesti helpommin irtisanotuiksi organisaatioista verrattuna esimerkiksi kansanedustajiin, sillä heidät on niin sanotusti ”helppo” irtisanoa. Potkujen kautta organisaatio voi pyrkiä pois negatiivisesta julkisuudesta. Luvussa 2.5 esittelin tarkemmin mediajulkisuuden merkitystä organisaatiolle.

3.4 Historiallinen konteksti: homoseksuaalisuus ja diskursiiviset käytänteet

Homoseksuaalisuudesta on ollut vallalla erilaisia diskursseja riippuen esimerkiksi siitä, miten se on yhteiskunnassa määritelty. Kriittinen diskurssintutkimus epäonnistuu Fairclough'n (1995:

19) mukaan usein juuri tällaisen historiallisen kontekstin kuvauksessa, vaikka se olisi monesti olennainen osa aineiston tulkintaa. Aiemmin vallalla olleet diskurssit vaikuttavat kuitenkin merkittävästi siihen, miten homoseksuaalisuutta representoidaan mediassa tänä päivänä, ja sen vuoksi kuvaan tässä luvussa homoseksuaalisuuteen liittyviä historiallisia konteksteja.

Suomessa homoseksuaalisuus oli rikos vuodesta 1894 vuoteen 1971, ja vielä vuoteen 1981 asti homoseksuaalisuus määriteltiin sairaudeksi. Vaikka homoseksuaalisten tekojen kriminalisointi poistettiin rikoslaista vuonna 1971, asetettiin sen poistamisen yhteydessä kuitenkin kehotuskielto, jonka mukaan julkinen kehottaminen homoseksuaalisiin tekoihin oli rangaistavaa. Samalla homoseksuaalisten tekojen suojaikäraja määrättiin 18 ikävuoteen, kun taas heteroseksin suojaikäraja määrättiin 16 ikävuoteen. Kehotuskielto vaikutti muun muassa siihen, ettei homoseksuaalisuutta voitu käsitellä avoimesti mediassa. Kielto kumottiin vasta vuonna 1999, jolloin homoseksuaalisille teoille asetettiin myös samat suojaikärajat kuin heteroseksuaalisille teoille. (Seta 2019c; Mustola 2007: 19–21, 27.)

Kuten Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 44) ovat todenneet, muuttuvat diskursiiviset käytännöt tavallisesti hitaasti, vaikka lainsäädäntö tai yhteiskunta muuttuisivatkin. Jantunen (2018: 5) onkin todennut, että nykymediassa homoseksuaalisuutta käsitellään edelleen esimerkiksi laillisuuden, kriminalisoinnin ja sairauden diskursseista. Muita mahdollisia diskursseja ovat esimerkiksi uskonnon, luonnollisuuden ja luonnottomuuden, tasavertaisuuden ja laillisuuden, yhteiskunnallisen hyödyllisyyden, vaaran ja rappion sekä eksotisoinnin diskurssit (mp.). Diskursiivisten muutosten hitauden voi nähdä esimerkiksi siitä, miten miesurheilijoista on puhuttu mediassa 2000-luvulla: Laineen (2007: 195, 204) artikkelin mukaan homoseksuaalisuus oli vuonna 2007 edelleen ehdoton tabu miesten kilpaurheilussa, eikä siihen mennessä yksikään suomalainen miesurheilija ollut ilmoittanut julkisesti olevansa homoseksuaali. Vasta vuonna 2014 olympiatason uimari Ari-Pekka Liukkonen kertoi homoseksuaalisuudestaan julkisesti tietävästi ensimmäisenä suomalaisena huippu-urheilijamiehenä (Ranta 2014).

Seksuaalivähemmistöjen oikeuksia on pyritty parantamaan lainsäädännöllä myös 2000-luvulla, kun esimerkiksi vuonna 2000 uuden perustuslain myötä voimaan astui yleinen syrjintäkielto (Seta 2019c). Syrjintäkielto ei kuitenkaan ole estänyt homoseksuaaleja kohtaamasta syrjintää: esimerkiksi syksyllä 2008 kohua aiheutti Lapin Kansa -lehden uudeksi päätoimittajaksi valitun homoseksuaali Johanna Korhosen erottaminen sillä perusteella, että hänen homoseksuaalisuutensa ei katsottu sopineen lehden päätoimittajan identiteettiin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 63). Lehden silloinen päätoimittaja Heikki Tuomi-Nikula puolusteli Korhosen erottamista muun muassa siten, että ”olisi erikoista, jos lehden päätoimittajana olisi julkilesbo”

(IS 2008). Toinen selkeä, tänä päivänä syrjinnäksi tuomittava esimerkki on jo aiemmin mainitsemani Älä alistu! -kampanja, joka kannusti nuoria kääntymään homo- tai biseksuaaleista kristinuskon avulla heteroseksuaaleiksi. Kampanja sai kuitenkin jo vuonna 2011 osakseen kritiikkiä (Muurinen 2018), mikä osoittaa, että syrjintää vastustettiin jo silloin jonkin verran mediassa. 2010-luvun tienoilla homoseksuaalisuutta vastustava tai syrjivä puhe oli kuitenkin tavallisempaa kuin nykypäivänä, mistä kertoo muun muassa se, että Aki Ruotsala käytti vuonna 2011 eduskuntaan pyrkiessään vaalisloganinaan ”Vahvalta pohjalta – heteropohjalta” -tekstiä. Kyseisen iskulauseen käyttö julkisessa vaalikampanjassa osoittaa, ettei tällainen kielenkäyttö ollut vielä vuonna 2011 samalla tavalla tuomittavaa kuin se nykypäivänä olisi (ks. IS6).

Homoseksuaalien syrjintään löytyi vielä 2000-luvun alussa oikeutusta myös laista, sillä homoseksuaalit eivät olleet lain edessä samanarvoisia kuin heteroseksuaalit: heillä ei esimerkiksi ollut oikeutta avioliittoon, vaan vuodesta 2002 lähtien homoseksuaalit saivat ainoastaan rekisteröidä parisuhteensa. Tasa-arvoisen avioliittolain puolesta kampanjoitiin erityisesti vuonna 2013, jolloin kyseistä lakia ajavan kansalaisaloitteen Tahdon2013 allekirjoitti yhteensä 166 851 kansalaista. Kansalaisaloite keräsi siis helposti 50 000 allekirjoitusta, jotka tarvitaan siihen, että aloite etenee eduskunnan käsittelyyn. Kun lakia yritettiin saada läpi, vahvistui seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi mediassa. Kyseinen diskurssi sai jopa niin paljon palstatilaa, että erityisesti lain vastustajat alkoivat puhua ”homorummutuksesta” (ks. Jokinen 2014).

Eduskunta sääti tasa-arvoisen avioliittolain vuonna 2014, ja se astui voimaan 1.3.2017. (Seta 2019c.) Nykypäivänä Suomessa homoseksuaalisuutta voidaan pitää siis normina, mitä korostetaan myös muun muassa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n syrjinnän kiellolla. Suhtautuminen homoseksuaalisuuteen onkin muuttunut Suomessa myönteisemmäksi, mutta silti homoseksuaalit kohtaavat edelleen syrjintää (Jantunen 2018: 4). Esimerkiksi suomalaisessa koulutusjärjestelmässä vallitsee Setan (2019a) mukaan edelleen heteronormatiivisuus, joka on Mustolan ja Pakkasen (2007: 13–14) teoksessa määritelty vain kahden sukupuoliroolin (naisen ja miehen) olemassaoloa sekä heteroseksuaalisuuden paremmuutta ja luonnollisuutta muunlaisiin seksuaalisuuksiin nähden korostavaksi ajatusjärjestelmäksi. Setan (2019a) mukaan tällainen ajattelutapa vaikeuttaa lasten kasvua tasa-arvoisiksi ja yhdenvertaisiksi kansalaisiksi.

Homoseksuaalisuuteen myös suhtaudutaan eri tavoilla eri yhteisöissä: esimerkiksi eräässä vuonna 2006 julkaistussa The Times -lehden artikkelissa ihmeteltiin sitä, että Iso-Britannian teatteripiireissä ja jopa parlamentissa homoseksuaalisuuteen suhtaudutaan suopeasti, mutta sen sijaan jalkapallopiireissä pahin mahdollinen solvaus on *homottelu* ja nimittely *hintiksi*. Tällainen nimittely ja homofobia tunnetaan myös suomalaisissa urheilupiireissä. ”Homot-

telu” on jossain määrin ollut myös laajempi nimitelytapa suomalaisessa yhteisössä, kun esimerkiksi ruotsalaisia miehiä on nimitelty *homoiksi*. (Laine 2007: 195–196, 200–201.) Kun *homo*-sanaa käytetään tällä tavalla, representoituu homoseksuaalisuus negatiivisena asiana. Määttä (2013: 7–8) mukaan tällainen syrjivä kielenkäyttö satuttaa vähemmistön edustajia erityisesti sen vuoksi, että se muistuttaa, miten kyseinen kielenkäyttö on ollut aiemmin hyväksyttyä yhteiskunnassa. Vähemmistöryhmän edustajat ovat monesti joutuneet lapsuudessaan kuulemaan tähän henkilökohtaiseen ominaisuuteen viittaavaa negatiivista kielenkäyttöä, jolloin sanojen kuuleminen myöhemmin voi aiheuttaa jopa somaattisen reaktion. Tunteeseen liittyy omien muistojen lisäksi myös institutionaalinen ulottuvuus, sillä henkilö kantaa mukanaan elämäkokemustensa myötä syntyneitä tunteita osana vähemmistöä, jota on pitkään hyljeksitty yhteiskunnassa virallisella tasolla. (Mts. 7–8.) Muun muassa vuonna 1974 perustettu ihmisoikeusjärjestö Seksuaalinen tasavertaisuus ry (Seta) pyrkii tietoisesti kitkemään tällaista syrjivää kielenkäyttöä ja muuttamaan yhteiskunnallista keskustelua sallivampaan ja syrjimättömämpään suuntaan. Yhdistys tavoittelee sitä, että kaikilla on tasavertaiset ihmisoikeudet riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta. (Seta 2019b.)

Homoseksuaalisuus kohtaa Suomessa edelleen myös institutionaalista vastustusta: esimerkiksi Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei edelleenkään vihi samaa sukupuolta olevia pareja, vaikka tasa-arvoinen avioliittolaki tulikin voimaan vuonna 2017 (EVL 2019). Osa pappeista vastustaa kuitenkin tätä päätöstä (mp.). Kristillisissä suuntauksissa on suhtauduttu perinteisesti kielteisesti homoseksuaalisuuteen, sillä joidenkin Raamatun kohtien on tulkittu määrittelevän homoseksuaalisuuden syntinä, luonnonvastaisuutena ja pakanuutena. Kristityt nojaavat homoseksuaalisuuden vastustamisessa usein esimerkiksi kolmanteen Mooseksen kirjaan, jossa homoseksuaalisuus kielletään. (Hentilä 2007: 151, 162.) Koska kristinusko on ollut hallitsevassa asemassa monissa yhteiskunnissa, on homoseksuaalisuutta myös vastustettu näissä maissa sekä institutionaalisesti että lainsäädännön kautta. Ennen kristinuskon yleistymistä esimerkiksi antiikin Kreikassa miesten välistä rakkautta pidettiin sen sijaan ainoana todellisena rakkautena. (Foucault 2010: 427, 452.) Homoseksuaalisuus on kuitenkin mahdollista esittää myös positiivisessa ja neutraalissa valossa myös kristinuskon kautta (Jantunen 2018: 17; Rojas-Lizanan 2011: 663), sillä kristinuskon kannattajissa on joitain uudistusmielisiä ryhmiä, jotka eivät vastusta homoseksuaalisuutta (Hentilä 2007: 162). Yksi tällainen ryhmä on esimerkiksi syksyllä 2005 perustettu Tulkaa kaikki -liike (mp.).

Kristillinen diskurssi on homoseksuaalisuudesta puhuttaessa edelleen yksi valtakurssi erityisesti verkkokeskusteluissa, mutta uskonnon tematiikka on tavallista myös valtamediassa

(Jantunen 2018: 17). Uskontoon liittyviä kommentteja on nähtävillä myös Ruotsalaan liittyvässä uutisoinnissa. Ennen Ruotsalankin tapausta uskonnolliset kommentit homoseksuaalisuudesta ovat herättäneet mediakohuja: esimerkiksi syksyllä 2012 Ajankohtainen kakkonen -tv-ohjelmassa keskusteltiin tasa-arvoisesta avioliitosta, ja joissain mielipiteissä homoseksuaalien parisuhteita vastustettiin Raamattuun vedoten. Sen seurauksena kymmenet tuhannet erosivat kirkosta. (Dahlgren ym. 2011: 7–8).

Kuten olen tässä luvussa esittänyt, ovat diskursiiviset käytänteet homoseksuaalisuudesta puhuttaessa muuttuneet paljon viimeisten vuosikymmenien aikana. Nykyään erityisesti auktoriteettiasemassa olevilta odotetaan syrjimätöntä kielenkäyttöä. Ruotsalan tapaus on kuitenkin tuore esimerkki siitä, että suomalaisten mielipiteet eivät ole täysin yhdenmukaisia sen suhteen, minkälaista kielenkäyttöä pidetään sopivana tai mitkä ovat kohtuulliset seuraukset diskursiivisten normien rikkomisesta. Seuraavassa luvussa esittelen, minkälaisilla metodeilla selvitän, millä perusteilla Ruotsalan irtisanomista sekä oikeutetaan että kyseenalaistetaan. Ilmiötä tarkastelemalla saan tietoa muun muassa tällä hetkellä kilpailevista homoseksuaalisuuteen ja sananvapauteen liittyvistä diskursseista sekä siitä, miten medially on valtaa välittää merkityksiä.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Aineiston valinta

Lähdin tutkimuksessani liikkeelle siitä, että kokosin Ylen ja Ilta-Sanomien verkkosivujen hakukoneen avulla yleisen listauksen niistä tapauksista, joissa vuonna 2018 tietyt sanat tai mielipiteet aiheuttivat Suomessa mediakohun ja sitä kautta potkut työntekijälle. Valitsin Suomen valtion hallinnassa olevan uutismedia Ylen verkkosivut tämän yleiskatsauksen tekemiseen, sillä Laki Yleisradio Oy:stä (12 §) määrittelee, ettei yhtiö saa harjoittaa mainontaa; taustalla ei siis pitäisi olla taloudellisia syitä siihen, miksi joistain uutisista kerrotaan ja toisista ei. Ilta-Sanomat valitsin sen perusteella, että se on Suomen seuratuin uutismedia (Kansallinen mediatutkimus 2018). Kirjoitin molempien verkkosivujen hakukenttään ”potkut” ja ”irtisanominen” eri sijamuodoissaan ja rajasin haun kotimaan julkaisuihin. Kokosin kaikki tapaukset, joissa tietyt sanat tai mielipiteet olivat toimineet lähtölaukauksena potkuille. Tällaisia tapauksia löytyi noin kymmenen, joista osan esittelin edellisessä luvussa kontekstia kuvatessani.

Olisi mielekästä tarkastella useampia irtisanomisia ja vertailla niissä esiintyviä legitimoitikeinoja, mutta rajauksen vuoksi olen päättänyt tarkastella ainoastaan Ruotsalan tapausta. Tarkoitukseni on tehdä tarkkaa lingvististä analyysia, minkä vuoksi tutkimus paisuisi liian suureksi, jos valitsisin useamman irtisanomisen tarkasteluuni. Perustelunani Ruotsalan tapauksen valitsemiselle on, että se sai eniten mediahuomiota vuonna 2018 tapahtuneista potkuista; sekä Ylen että Ilta-Sanomien verkkosivuilla Ruotsalan tapauksesta oli eniten julkaisuja. Valintaa puoltaa myös se, että monet toimittajat ja julkisuuden henkilöt käyttivät juuri Ruotsalan tapausta esimerkkinä ilmaistessaan laajemman huolensa siitä, tuleeko Suomessa jatkossa yhdestä harkitsemattomasta sanasta heti potkut (ks. Valkama 2018).

Tutkimuksen aineistoksi olen valinnut kahden suomalaisen verkkolehden julkaisut aiheesta, koska toimittajien kirjoittamilla teksteillä on valtaa vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin (Fairclough 1997: 10). Valitsin tarkasteltavakseni Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkojulkaisut, sillä ne ovat Suomen kaksi seuratuinta uutismediaa (Kansallinen mediatutkimus 2018). Näillä uutismedioilla on suurin vastaanottajakunta Suomessa, minkä vuoksi niillä on tästä näkökulmasta laajin mahdollisuus vaikuttaa lukijoihin. Tekstien vaikuttamisen mahdollisuuksia määrittelevät tosin monet muutkin asiat kuin laaja yleisö – esimerkiksi nämä kyseiset lehdet ovat iltapäivälehtiä ja edustavat siten viihteellisempää journalismia kuin muun muassa Helsingin Sanomat. Karppisen, Jääsaaren ja Kivikurun (2010) tutkimuksessa on osoitettu, että vuonna

2007 vastaajista 66 prosenttia luotti Helsingin Sanomiin, mutta vain 15 prosenttia Ilta-Sanomiin ja 13 prosenttia Iltalehteen. Olisi mielenkiintoista tutkia tekstejä useammistakin lähteistä, mutta liian suuri aineisto ei mahdollista tarkkaa lingvististä analyysia. Kiinnostavaa olisi tarkastella myös esimerkiksi niitä suullisia ja kirjoitettuja tekstejä, joita työnantaja on käyttänyt antaessaan potkut Ruotsalalle, sillä siten olisin saanut tietoa organisaation virallisista syistä irtisanomiselle. Kaikki aineistot eivät kuitenkaan ole yhtä helposti saatavilla, ja erityisesti yrityksiensä sisäiset tekstit ovat usein ulkopuolisten saavuttamattomissa (Heller ym. 2018: 50). Toinen syy juuri tämän aineiston valintaan olikin se, että tavallisella kansalaisella on pääsy aineistoon ja vielä ilmaiseksi.

Valitsin aineiston kirjoittamalla molempien verkkolehtien hakukoneisiin ”Aki Ruotsala” ja kokoamalla kaikki löytyneet julkaisut. Ilta-Sanomien sivuilta Ruotsalasta kertovia uutisia löytyi 13 ja Iltalehden sivuilta 20. Tarkempaan analyysiin valitsin kummankin lehden kaikki kesäkuussa irtisanomisen jälkeen julkaistut tekstit, joita on Iltalehden sivuilla 9 ja Ilta-Sanomien sivuilla 7. Myöhemmin julkaistuissa uutisissa Ruotsalan tapausta sivutaan ainoastaan muiden aiheiden yhteydessä, minkä vuoksi on perusteltua jättää ne pois tutkimuksesta. Aineisto koostuu seitsemästä Iltalehden ja kuudesta Ilta-Sanomien uutisesta sekä kahdesta Iltalehden ja yhdestä Ilta-Sanomien kommentista. Tiedostan, ettei aineistonkeruumenetelmä ole täysin luotettava, sillä käyttämäni hakusanat saattavat jättää joitain aiheeseen liittyviä tekstejä haun ulkopuolelle, eivätkä hakukoneet välttämättä toimi aina aukottomasti. Tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaista ei kuitenkaan ole analysoida jokaista aiheesta kertovaa julkaisua vaan valita tarkemman analyysin kohteeksi olennaisimmat tekstit. Jotta aineistoon viittaaminen olisi helpompaa, olen koodannut aineistoni: Puhuessani Iltalehden julkaisuista käytän koodia IL ja Ilta-Sanomiin viitatessani koodia IS. Koodin numero määräytyy sen mukaan, monesko julkaisu se oli kyseisessä lehdessä sen jälkeen, kun tieto irtisanomisesta tuli julki. Esimerkiksi ensimmäinen potkuista kertova Iltalehden uutinen on koodattu IL1:ksi.

Tarkoitukseni on Ruotsalan tapauksen kautta lisätä tietoa tämän hetken diskursiivisista käytänteistä sekä ymmärrystä siitä, miten medialla on valtaa välittää merkityksiä. Tapauksen tarkastelu legitimoinnin kautta antaa tietoa siitä, minkälaisin perusteluin tietynlaista kielenkäyttöä pidetään hyväksyttävänä tai rangaistavana. Kuten jo johdannossa esittelin, tutkin aihetta seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Mitkä ovat ne päädiskurssit, joiden kautta Aki Ruotsalan irtisanomista Pori Jazzin toimitusjohtajan tehtävästä joko legitimoidaan tai delegitimoidaan Ilta-Sanomien ja Iltalehden julkaisuissa?

- 2) Millaisilla kielellisellä keinoilla Ruotsalan erottamista pääasiassa (de)legitimoidaan näissä diskursseissa?

Vaikka aineistoni julkaisut ovat multimodaalisia tekstejä, keskityn analyysissä ainoastaan kirjoitetun kielen analysointiin. Tiedostan, että tätä rajausta on kritisoitu kriittisen diskurssintutkimuksen kehityksessä. Kuvien jättämistä pois analyysistä perustelen sillä, että kaikki kuvat ovat henkilökuvia, joilla on tarkoitus esittää henkilön kasvot lukijalle. Kyseessä ei siis ole esimerkiksi tilannekuva, joka antaa olennaista lisäinformaatiota; useimmiten tekstiin on jopa merkitty, että kyseessä on arkistokuva. Verkkotekstien asettelu puolestaan on hyvin konventionaalinen, eikä sen vuoksi muun muassa ympärillä olevilla teksteillä ole samalla tavalla merkitystä julkaisun tulkintaan kuin painetussa sanomalehdessä olisi. Videoita en analysoi sen vuoksi, että niissä esiintyy ainoastaan tekstikatkelmia jo julkaistuista uutisista sekä taustakuvitusta.

4.2 Diskursiiviset käytänteet: uutinen ja kommentti genreinä

Myöhemmin analyysiluvussa osoitan, että julkaisun genrellä on vaikutusta siihen, kuinka eksplisiittistä eli läpinäkyvää irtisanomisen (de)legitimointi on. Sen vuoksi on tarpeen kertoa hie- man aineistossa esiintyvistä genreistä ja millä perusteilla olen ne jaotellut. Lisäksi genreistä kertominen on tärkeää myös sen vuoksi, että genreillä on omat diskursiiviset käytänteensä ja siten tämä tekstilajikonteksti vaikuttaa siihen, minkälaista kieltä tietyssä tekstissä on mahdollista käyttää (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35). Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan tehdä tarkkaa genreanalyysia vaan keskittyä legitimoinnin tarkasteluun, minkä vuoksi kerron genreistä vain sen verran kuin koen tämän tutkimuksen kannalta tarpeelliseksi.

Olen määritellyt, että aineistoni koostuu uutisista ja toimittajien kirjoittamista kommentteista. Mediagenrejen kuvaamista hankaloittaa kuitenkin se, ettei olemassa ole yhtä tiettyä tapaa jaotella mediatekstejä – kielitieteissäkin genret voidaan määritellä ja ymmärtää hyvin eri tavoilla (ks. Bhatia 2004). Miettinen (1984: 74) esimerkiksi esittelee, että lehdistön genrejä voidaan jaotella jutun muodon, sisällön, yleisön, funktion, ajankohtaisuuden, kantaottavuuden ja aiheen käsittelytavan mukaan. Charaudeaun puolestaan jaottelee mediagenret toimittajan raportoimiin, kommentoimiin tai tuottamiin teksteihin. Raportoituja tekstejä ovat esimerkiksi jostain tapahtumasta kertovat uutiset, kommentoidut tekstit puolestaan sisältävät toimittajien mielipiteitä, kun taas tuotettuja tekstejä edustavat esimerkiksi haastattelut, joihin toimittaja on valinnut haastateltavat ja teemat. (Johansson 2014: 154.) Pääkkönen ja Varis (2000: 41–42) ovat

nimenneet kuusi lehtitekstin genreä, jotka ovat uutinen, reportaasi, artikkeli, pakina, kolumni ja essee. Toimittajat käyttävät erilaisista lehtiteksteistä nimitystä *juttu* tai *juttutyypipi* (Fairclough 1997: 120). Joskus medialähteet määrittelevät itse juttutyypinsä eli genrensä nimeämällä ne: esimerkiksi Iltalehti käyttää kommentinomaisesta juttutyypistä nimeä *näkökulma* ja Ilta-Sanomat *kommentti*.

Tarjolla on siis monia tapoja määritellä median tekstilajeja. Tämän tutkimuksen kannalta hyödylliseksi ovat osoittautuneet erityisesti Kuutin (2006) Uudessa mediasanastossa määrittelemät juttutyypit, sillä niiden kuvaukset vastaavat mielestäni osuvasti aineistoni julkaisujen sisältöjä. Kuutin (mts. 242) määritelmän mukaan *uutissähkeen* tarkoitus on kertoa asiat yleisölle nopeasti ja tiiviisti. Määrittely on saman tyyppinen kuin ”kova uutinen”, joissa uutiselle tyypilliseen tapaan ytimen muodostavat otsikko ja ingressi ja jossa jutun kärki käy ilmi jo näistä (ks. Fairclough 1997: 97). Tällaisia sähkeutisia on aineistossani kolme julkaisua (IL1, IL8 ja IS1). Kymmenen aineiston tekstiä (IL2, IL3, IL4, IL6, IL9, IS2, IS3, IS4, IS5 ja IS7) eli suurin osa aineistosta edustaa Kuutin (2006: 242) määrittelyn mukaan puolestaan *uutisraporttia*, sillä niissä uutistapahtumia kuvaillaan laajemmin ja tarkemmin kuin sähkeutisessa. Suurin osa näistä jutuista on kirjoitettu joko haastatteluiden tai tiedotteiden pohjalta, minkä vuoksi niille on tyypillistä runsas sitaattien käyttö. Yhden uutisen olen määritellyt vielä tarkemmin *someuutiseksi*, sillä se pohjautuu julkisuudenhenkilöiden sosiaalisen median julkaisuille (IL2).

Uutista genrenä on tutkittu kielentutkimuksen alalla paljon. Perinteinen ajatus on se, että uutisen alussa esitetään jostain merkittävästä uudesta tapahtumasta tärkein asia eli se, millä on eniten uutisarvoa. Mitä lähempänä loppua jokin asia kerrotaan, sitä vähemmän uutisarvoa sillä tämän perinteisen mallin mukaan on. Uutisessa tulee mahdollisimman alussa kertoa vastaukset kysymyksiin mitä, missä ja milloin – mieluiten jo otsikossa. Uutisten rakenne voi kuitenkin vaihdella tapauskohtaisesti, mutta olennaista on, että uutinen on kiinnostava tai ajankohtainen. Rakenteeseen vaikuttavat ennen kaikkea kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät, sillä ne määrittävät, mikä on uutisarvoista. (Mäntynen 2006: 59–60.)

Aineistossani on lisäksi kolme kommenttia (IL5, IL7 ja IS6). Kuutin (2006: 98) määritelmän mukaan kommentti on ”Yksilöllinen, usein jonkun toimituksen arvostetun jäsenen tai ulkopuolisen asiantuntijan mielipiteitä, havaintoja ja analyysia sisältävä, julkistettu näkemys jostakin ajankohtaisesta asiasta”. Tässä tutkimuksessa kommentti viittaa nimenomaan toimittajan kirjoittamaan tekstiin, jossa esitellään mielipiteitä ja argumentoidaan niitä. Iltalehti käyttää tästä tekstilajista nimitystä *näkökulma*, mutta nämäkin tekstit rakentuvat toimittajien omien mielipiteiden ilmaisun varaan, minkä vuoksi kutsun niitäkin kommentteiksi. Kommenttia tekstilajina on tutkittu suomen kielen alalla melko vähän Nevalaisen (2013: 8) maisterintutkielmaa lukuun

ottamatta. Kommentilla on kuitenkin paljon yhteistä runsaasti tutkitun mielipidekirjoituksen kanssa (ks. Mikkonen 2010), minkä vuoksi hyödynnän mielipidekirjoituksen rakenteen tutkimusta myös kommentin määrittelyssä.

Kuutin (2006: 142–143) mukaan mielipidekirjoitus rakentuu usein ensinnäkin kärjestä, jossa arvioidaan tilannetta tai puolustetaan jotakin argumenttia. Sen jälkeen tekstin rungossa taustoitetaan tekijöitä, jotka johtivat tilanteeseen. Lopulta päätelmässä kerrotaan, mitkä olivat kirjoittajan tarkoitusperät tai mitä hän ehdottaa ratkaisuksi tilanteeseen. (Mp.) Väitöskirjassaan lukiolaisten mielipidekirjoituksia ja argumentointia tutkineen Mikkosen (2010: 87) mukaan suomalaiselle argumentointikulttuurille on kuitenkin tyypillistä, että pääväite kerrotaan vasta tekstin loppupuolella perusteluiden ja pohdintojen jälkeen. Siten kommentti eroaa tästä Mikkosen määrittelemästä perinteisestä argumentointikulttuurista, sillä pääväite esitetään ensimmäisen kerran jo tekstin alussa, useimmiten ingressissä. Voidaan ajatella, että kommentit ovat tässä mielessä saaneet uutismaisia piirteitä. Ingressissä mielipiteitä ei useimmiten kuitenkaan perustella sen tarkemmin, vaan tyypillisempää on esittää pääväite uudestaan tekstin lopussa perusteluiden jälkeen, kuten Mikkonen on kuvannut.

Luvuissa 2.5 ja 2.6 esittelin tarkemmin, miten median murros ja internetin yleistymisen ovat vaikuttaneet uutisen muotoon ja julkaisutapoihin. Moni näistä digitalisoitumisen tuomista muutoksista on huomattavissa myös tässä aineistossa: toimitukset esimerkiksi hyödynsivät internetin tuomaa mahdollisuutta julkaista mediatekstejä milloin tahansa, sillä molemmat lehdet lisäsivät verkkosivuilleen useita uutisia ja kommentteja saman päivän aikana, kun saatavilla oli pienikin uusi tieto. Kuten kerroin luvussa 2.5, kasvaa virheiden riski kuitenkin sitä mukaa, mitä nopeammin tekstejä pyritään julkaisemaan. Aineistossani mainitaankin useaan kertaan, että tapaukseen liittyi myös virheellistä uutisointia (esim. IL2), ja joitain julkaisuja muokattiinkin jälkeinpäin. Myös mediajournalismi eli mediassa jo olevien tekstien käyttö lähteenä näkyy aineistossani: monessa tekstissä esimerkiksi Ruotsalan kohun taustoista puhuttaessa virkkeitä on kopioitu sanasta sanaan toisesta lähteestä. Sama ilmiö oli nähtävillä esimerkiksi Jokelan koulusurman uutisoinnissa (Juntunen 2011: 180). On siis selvää, että intertekstuaalisuudella on aineistossa iso rooli, vaikka lähdettä ei aina olekaan merkitty.

Mediatekstien valinta aineistoksi vaikuttaa siihen, minkä tahon luomaa legitimointia teksteistä voidaan tarkastella; kuten Vaara, Tienari ja Laurila (2006: 797) ovat huomauttaneet, ei uutistoimituksien julkaisuja voi suoraan pitää esimerkiksi tietyn organisaation luomana legitimointina, sillä eri toimijoiden äänet suodattuvat aina toimittajan äänen kautta. Vaikka lehtijuttujen sitaattien ajatellaan olevan ja niiden pitäisi olla ohjeistuksien mukaan suoria, sanatarkkoja lainauksia, on muun muassa Haapanen (2017a: 1–2) väitöskirjassaan osoittanut, että toimittajat

muokkaavat sitaatteja eri tavoilla (ks. luku 2.6). Tämän vuoksi tutkimuksessani tarkastelu keskittyy erityisesti siihen, miten *toimittajat* käyttävät legitimointistrategioita, sillä viime kädessä he valitsevat, mitä tekstissä sanotaan ja miten. Sitaateista voidaan kuitenkin päätellä, minkälaisia perusteluita haastateltavat ovat *pyrkineet* välittämään lukijoille mediatekstien kautta (mp.), sillä vaikka toimittajat muokkaavat sitaatteja (Haapanen 2017a: 1–2, 5.), on heidän silti pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen (JSN 2011).

4.3 Aineiston kolmiportainen analyysi

Vaaran, Tienarin ja Laurilan (2006: 796) suosituksen mukaan toteutin analyysin kolmiportaisella tavalla: Ensin tarkastelin aineistoa temaattisesti saadakseni siitä yleiskuvan ja löytääkseni ne olennaiset asiat, jotka irtisanomiseen liittyvissä julkaisuissa otetaan toistuvasti esille. Toisessa vaiheessa tein interdiskursiivista analyysia, jonka tavoitteena oli tunnistaa ne diskurssit, joissa (de)legitimointi muodostetaan. Viimeisessä vaiheessa tarkastelin, miten (de)legitimointi tapahtuu näissä diskursseissa. Seuraavissa kappaleissa esittelen analyysin vaiheita tarkemmin.

Ensimmäisessä vaiheessa tarkastelin aineistoa neutraalisti tekstin tasolla tarkoitukseni muodostaa ne teemat, joita teksteissä käsitellään. Temaattinen analyysi auttaa määrittelemään aineistosta tutkimuksen kannalta olennaiset seikat, sillä huomio kiinnitetään toistuvasti esiin nouseviin asioihin ja marginaaliset näkökulmat rajataan pois (Vaara ym. 2006: 796). Tässä analyysin vaiheessa jätin pois myös kuvat ja videot, sillä analyysini ei keskity niihin. Lähdin liikkeelle aineiston kuvauksesta, jolloin kirjoitin omin sanoin, minkälaisia perus- ja johtoajatuksia julkaisuista löytyy (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018). Samalla kiinnitin huomiota alkuperäisaineistossa toistuviin sananvalintoihin ja lausumiin sekä ryhmittelin toistuvat kielenaineokset siten, että samaan aiheeseen liittyvät sanat kuuluvat samaan ryhmään. Sekä oman sanallistamiseni että teksteissä toistuvasti ilmenevien sananvalintojen avulla määrittelin ne ydinteemat, jotka Ruotsalan tapaukseen liittyen nostettiin toistuvasti esille.

Hyödynsin havaintoja tekstien teemoista analyysin toisessa vaiheessa sen määrittelyyn, mitä diskursseja aineistostani löytyy. Diskurssien tunnistaminen on olennainen osa (de)legitimoinnin tutkimista, sillä legitimointi muodostuu aina tietyssä diskurssissa (Van Leeuwen & Wodak 1999: 98). Diskurssit voidaan tunnistaa esimerkiksi tekstien sanastoa sekä kollokaatiota tarkastelemalla, eli kiinnittämällä huomiota siihen, miten sanat ilmenevät toistensa yhteydessä

(Fairclough 1997: 134–135). Aineistossa esiintyy esimerkiksi uskonnollisuuteen liittyviä sanoja vanhanaikaisuuteen viittaavien sanojen yhteydessä, mistä voidaan päätellä, että tietyissä diskursseissa uskonnollisuutta ei pidetä nykypäivänä suosittavana arvona. Analyysissä olen tarkastellut myös avointa intertekstuaalisuutta saadakseni selville, minkälaisia asioita ja sitä kautta diskursseja tuodaan jatkuvasti esille (ks. Heikkinen ym. 2012: 108). Vaaran, Tienarin ja Laurilan (2006: 796–797) mukaan tällainen interdiskursiivinen analyysi on olennainen vaihe kaikessa kriittisessä diskurssianalyysissä, sillä se auttaa ymmärtämään diskurssijärjestystä ja sitä kautta valtasuhteita. Näin ollen tässä vaiheessa tarkastelin myös sitä, mitkä diskurssit ovat vallalla ja mitkä marginaalissa. Diskurssien keskinäistä järjestystä voidaan tarkastella esimerkiksi sen perusteella, miten ilmaukset järjestyvät tekstissä keskenään (ks. Fairclough 1997: 135). Jo analyysin tässä vaiheessa kiinnitin huomiota Tiaisen (2017) tapaan myös orientoivasti Van Leeuwenin (2007) määrittelemiini legitimoinnin kategorioihin, jotta pystyin määrittelemään nimenomaan Ruotsalan irtisanomisen legitimoinnin kannalta olennaiset diskurssit – aineistossahan voi olla myös monia muita diskursseja, jotka eivät kuitenkaan ole legitimoinnin kannalta olennaisia. Samalla varmistuin siitä, että aineistoni soveltuu legitimoinnin tarkasteluun.

Vasta analyysin kolmannessa vaiheessa keskityin tarkemmin siihen, miten legitimointi tapahtuu lingvistiksi tietyissä diskursseissa (ks. Vaara ym. 2006: 796–797). Tässäkin vaiheessa en kuitenkaan kuvannut jokaista hyödynnettyä legitimointikeinoa, vaan keskityin sellaisiin keinoihin, jotka ovat tietyissä diskursseissa tyypillisiä tai joilla on jostain muusta syystä suuri strateginen merkitys (mp.). Legitimointia analysoin Van Leeuwenin (2007) kehittämän mallin mukaan, jota esittelen tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Tässä kolmannessa vaiheessa analyysi keskittyi tarkasti tekstin tasolle ja lingvistisiin ominaisuuksiin, mutta tulkinnan tukena on käytetty diskursiivisia käytänteitä. Lisäksi kriittistä diskurssintutkimusta tehdessä tärkeää on tarkastella myös sitä, mitä tekstissä ei ole esitetty eksplisiittisesti eli läpinäkyvästi: Fairclough'n (1995: 6) mukaan tekstin implisiittiset asiat kertovat siitä, minkälaiset asiat kerrotaan annettuina, ikään kuin yleisesti hyväksytyinä asioina. Nämä taustalla vaikuttavat ideologiat ovat legitimoinnin kannalta tärkeitä kohtia, sillä tällaisia asioita pidetään niin itsestään selvinä, ettei niitä tarvitse erikseen perustella (mp.).

Kriittisessä diskurssintutkimuksessa täytyy ottaa huomioon myös tekstin sosiokulttuurinen taso, jolloin tarkastelun kohteena ovat tekstin yhteydet yhteiskuntaan (Fairclough 1997: 79–82). Luvussa 5.4 ja päätäntökappaleessa 6 pohdin mahdollisia syitä siihen, miksi tietyt diskurssit ovat vallalla ja toiset marginaalissa sekä miksi (de)legitimoinnissa käytetään tiettyjä keinoja. Erityisesti tutkielmani viimeisessä luvussa 6 pohdin saamiani tuloksia kriittisesti esi-

merkiksi vallan ja yhteiskunnan näkökulmasta, mutta aineistoni tarkka analyysi ei keskity tähän. Tekstin sosiokulttuurisesta ulottuvuudesta voidaan kertoa esimerkiksi ottamalla huomioon viestintätilanteen erilaisia konteksteja, kuten institutionaalisten käytäntöjen konteksti ja yhteiskunnallinen tilanne (mts. 78–85). Tämä kriittinen ja selittävä vaihe olisi mahdollista jättää pois tutkimuksesta, mutta silloin se edustaisi analyyttistä diskurssintutkimusta (Pynnönen 2013: 29), joka ei pyri ilmiön selittämiseen vaan ainoastaan kuvailemiseen (Fairclough 1995: 42–43). Olen kuitenkin kiinnostunut nimenomaan kielen kautta luoduista valtasuhteista, minkä vuoksi kriittinen taso on olennainen osa tätä tutkimusta.

On huomautettava, että analyysissa oli hyvin vaikea – ja osittain tarpeetonkin – erottaa toisistaan, milloin on kyse puhtaasti tekstin lingvistisestä tarkastelusta ja milloin esimerkiksi diskursiivisesta analyysistä, jossa otetaan huomioon myös tekstin yhteiskunnallisia konteksteja. Kriittiselle diskurssianalyysille onkin tyypillistä, että tutkimuksen teko on edestakaista liikettä, jolloin analyysin vaiheista siirrytään toiseen ja myös datan ja teorian välillä liikutaan limittäin (Wodak 2004: 200). Tässäkään tutkimuksessa analyysi ei edennyt lineaarisesti, vaan palasin useita kertoja analyysin eri vaiheista toiseen ja myös teoriataustan kirjoittamiseen ymmärtäessäni jotain lisää. Tällaista tutkimusentekoa kuvataan usein *hermeneuttisen kehän* avulla: Käsitteellä tarkoitetaan sitä, että esiymmärrys tutkimuskohteesta määrittää, miten aihetta lähdetään alussa tutkimaan. Jokainen tutkimuksen vaihe kuitenkin lisää tietoa aiheesta ja sitä kautta myös esiymmärrys muuttuu ja aineistoa ymmärretään laajemmin. Uusi ymmärrys vaikuttaa siihen, miten tutkimusentekoa jatketaan ja minkälaisia tuloksia saadaan. Aihetta tutkitaan niin kauan, että tutkijan ymmärrys tutkimusaiheestaan on ”riittävä”, eli kun analyysi ei tuo enää mitään merkittävää lisää tuloksiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 143–144.)

4.4 Van Leeuwenin legitimoinnin malli

Legitimointia analysoin Van Leeuwenin (2007) mallin mukaan, joka keskittyy kuvaamaan sitä, miten legitimointia rakennetaan diskursiivisesti. Tämä malli on yksi pisimmälle kehitetyistä legitimoinnin jaottelutavoista (Vaara ym. 2006: 794), ja sen käyttö on todettu toimivaksi aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. Tiainen 2018). Vaikka Van Leeuwen (2007) on käyttänyt luomaansa jaottelua instituutioiden omien tekstien tarkasteluun, on monissa mallin sovelluksissa osoitettu, että sitä voidaan käyttää myös mediatekstien analysointiin (ks. Vaara ym. 2006; Tiainen 2018). Näiden ansioiden vuoksi olen päättänyt käyttää juuri tätä mallia tutkimuksessani.

Kuten kerroin luvussa 2.4, on Van Leeuwen (2007: 93) jaotellut legitimoinnin neljään eri kategoriaan: valtuutukseen (*authorization*), moraaliin vetoamiseen (*moral evaluation*), rationalisointiin (*rationalization*) ja tarinallistamiseen (*mythopoesis*). Luokille ei ole virallisia suomenoksia, mutta olen yrittänyt kääntää ne mahdollisimman osuvasti. Jokainen yläkategoria jakautuu vielä alaluokkiin, jotka on kuvattu kokonaisuudessaan Van Leeuwenin (2007) artikkelissa. Seuraavissa alaluvuissa kerron vain niistä alakategorioista, jotka esiintyvät tämän tutkimuksen aineistossa. Muun muassa Tiaisen (2017: 407) tapaan rajaan tarinallistamisen kokonaan pois tutkimuksestani, sillä se jaottelee legitimoinnin genren piirteiden, ei itse tekstin sisällön mukaan. Tällaista legitimointia ei myöskään esiinny aineistossani.

Kaikki legitimoinnin keinot voivat esiintyä yksittäin tai yhdessä, ja niitä voidaan käyttää myös delegitimointiin. Jokainen legitimointikategoria voidaan tunnistaa lingvististen resurssien kautta. (Van Leeuwen 2007: 91–92.) Haastetta analyysiin tuo se, että malli on kehitetty tutki- maan legitimointia englannin kielestä, mutta tässä tutkimuksessa sen käyttöä sovelletaan suomenkieliseen aineistoon. Suomenkielisille teksteille ei kuitenkaan ole toistaiseksi luotu mallia, jonka avulla legitimointia voisi tarkastella. Analyysiluvussa kerron, minkälaisien kielellisten piirteiden perusteella olen tunnistanut, että tietty lause edustaa tiettyä legitimointikategoriaa. Päätöntökappaleessa 6.3 pohdin tarkemmin mallin soveltuvuutta suomen kielelle.

4.4.1 Valtuutus

Valtuutuksella viitataan legitimointiin, joka hakee oikeutusta esimerkiksi auktoriteeteista, suosituksista, perinteistä tai laeista (Van Leeuwen 2007: 94–97). Tyypillisesti tällaisessa legitimoinnissa on jokin sanomiseen liittyvä verbi ja relevantti auktoriteetti subjektina (Van Leeuwen & Wodak 1999: 104), kuten esimerkiksi lauseessa *puheenjohtaja sanoo*. Van Leeuwenin (2007) määrittelemistä kategorioista aineistossani esiintyvät seuraavat valtuutuksen keinot:

- 1) personoitu auktoriteetti
- 2) roolimallin auktoriteetti
- 3) persoonaton auktoriteetti
- 4) perinteen auktoriteetti ja
- 5) yhdenmukaisuuden auktoriteetti.

Personoitu auktoriteetti (*personal authorization* tai *personal authority legitimation*) on legitimoinnin muoto, jossa toiminta saa oikeutuksensa, ”koska x sanoo niin”. Tällainen legitimointi toimii silloin, kun henkilöllä on tietynlainen status suhteessa instituutioon. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistossa Hannu Jaakkolalla on personoitua auktoriteettia, sillä hän on Pori Jazz 66 ry:n hallituksen puheenjohtaja. Kun henkilöllä on auktoriteettia, hänen ei ole välttämätöntä perustella käskyjään – pelkkä tieto siitä, että kyseinen henkilö kääkee tekemään näin, oikeuttaa toiminnan. Tyypillisesti personoituun auktoriteettiin pohjautuva legitimointi on muodoltaan sanallinen prosessi, jossa auktoriteetin sanat sisältävät jonkinlaisen velvoiteprosessin. (Van Leeuwen 2007: 94.)

Myös roolimalleilla (*role model authority*) on auktoriteettia, sillä ihmiset seuraavat roolimallien tai johtajien mielipiteitä. Esimerkiksi vertaisryhmän jäsen tai julkisuuden henkilö voi toimia roolimallina. Ihminen voi legitimoida omaa käyttäytymistään tai uskomuksiaan sen perusteella, että ”x tekee myös niin”. Julkisuuden henkilöiden sanat ja usein jo pelkkä kuvan näyttäminenkin tietyn toiminnan yhteydessä (de)legitimoi kyseessä olevaa asiaa, eikä roolimallien itse ole välttämätöntä perustella tekemisiään tai sanomisiaan millään tavalla. (Van Leeuwen 2007: 95–96.) Ruotsalan tapauksessa monet toimittajat sisällyttivät julkaisuihinsa katkelmia siitä, mitä tietyt julkisuuden henkilöt ovat asiasta kommentoineet omalle Twitter- tai Instagramtililleen. Tällöin näiden henkilöiden toiminta ja mielipiteet näyttäytyvät joko irtisanomisen legitimointina tai delegitimointina.

Asioita voidaan legitimoida myös viittaamalla esimerkiksi lakeihin, sääntöihin tai säädöksiin, jolloin on kyse persoonattomasta auktoriteetista (*impersonal authority*). Esimerkiksi homoseksuaalisuutta voidaan oikeuttaa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n avulla, sillä sen mukaan ketään ei saa syrjiä seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Myös perinteisiin viittaaminen (*the authority of tradition*) voi toimia legitimointina: silloin tekemisiä tai sanomisia perustellaan siten, että ”näin on aina tehty”. (Van Leeuwen 2007: 96–97.) Esimerkiksi homoseksuaalisuutta on usein delegitimoitu vetoamalla Raamattuun, jossa sitä pidetään syntinä (ks. Rojas-Lizana 2011). Tällainen delegitimointi perustuu Raamatun perinteiseen auktoriteettiin niissä yhteiskunnissa, joissa kristilliset arvot ovat valta-asemassa. Yhdenmukaisuuden valtuutus (*the authority of conformity*) pohjautuu puolestaan siihen, että ”kaikki tai useimmat tekevät niin”. Useimmiten yhdenmukaisuuden valtuutus sisältää sanoja, jotka ilmaisevat korkeaa lukumäärää. (Van Leeuwen 2007: 96–97.) Van Leeuwen (mp.) väittää jopa, että statistiikan aikakaudella monet nykylakien tekijät ajattelevat, että jos useimmat ihmiset toimivat kyseisellä tavalla, se ei voi olla väärin.

Väärinkäsityksien välttämiseksi on huomautettava, että monessa muussa suomenkielissä legitimointia tarkastelevassa opinnäytetyössä valtuutuksen kategoria on nimetty esimerkiksi ”auktoriteettiin pohjautuvaksi legitimoinniksi”. Olen nimennyt kategorian poikkeavasti *valtuutukseksi*, sillä *auktoriteetti*-sanan toinen merkitys vaikutusvallan lisäksi on ”arvo- tai vaikutusvaltainen henkilö” (KS s.v. *auktoriteetti*). Mielestäni *auktoriteetti* tämän legitimointikategorian nimenä aiheuttaisi harhaanjohtavan mielleyhtymän nimenomaan auktoriteettihenkilöön, joka on kuitenkin vain yksi valtuutuskategorian alalajeista.

4.4.2 Moraaliin vetoaminen

Moraaliin vetoamisella viitataan legitimointiin, joka pohjautuu arvoihin (Van Leeuwen 2007: 98–100). Aineistossani esiintyy seuraavia moraaliin pohjautuvia legitimoinnin keinoja:

- 1) moraalinen arviointi
  - a. luonnollistaminen
- 2) vertaileminen
  - b. positiivinen vertailu ja
  - c. negatiivinen vertailu.

Moraalisessa arvioinnissa (*evaluation*) jotakin asiaa oikeutetaan arvioivien sanojen, useimmiten adjektiivien kautta. Esimerkiksi adjektiivi *terveellinen* voi legitimoida sen yhteydessä esitettävää asiaa, koska se luo positiivisen konnotaation. Adjektiivi *epäterveellinen* sen sijaan saa negatiivisen assosiaation ja voi siten toimia delegitimointina. Luonnollistaminen (*naturalization*) on yksi moraalisen arvioinnin muodoista, ja sitä käyttämällä jokin asia esitetään täysin ”normaalina”. Tätä väitettä ei kuitenkaan usein perustella sen tarkemmin. Luonnollistamisessa vedotaan asioiden niin sanottuun ”luonnolliseen järjestykseen”, ei esimerkiksi kulttuuriin käytäntöihin tai suoraan moraaliin. (Van Leeuwen 2007: 98–100.) Kyseessä ei kuitenkaan todellisuudessa ole luonnon määräämä järjestys (mp.), minkä vuoksi luonnollistaminen voi paljastaa niitä ideologioita, jonka mukaan tietyt asiat esitetään kyseenalaistamattomassa valossa tietyssä diskurssissa (Kalliokoski 1996: 13–15).

Myös vertailu (*analogies*) on yleinen legitimoinnin tapa. Vertailussa jotain asiaa legitimoidaan yhdistämällä siihen jokin toinen toiminta, johon liittyy positiivisia tai negatiivisia arvoja. Tällaisen legitimoinnin ei tarvitse olla eksplisiittistä, vaan vertailu voi tapahtua epäsuo-

rasti esimerkiksi vain liittämällä puheenaiheena oleva asia johonkin toiseen sosiaaliseen käytäntöön. Silloin toiseen käytäntöön liittyvät arvot – positiiviset tai negatiiviset – yhdistetään siihen puheenaiheeseen, jota legitimoidaan. (Van Leeuwen 2007: 99.)

Moraaliin vetoamista käytetään usein yhdessä auktoriteettiin pohjautuvan legitimoinnin kanssa, kun esimerkiksi auktoriteetti käyttää moraalista arviointia. Kielitieteen kannalta moraaliin vetoamisen tutkiminen on kuitenkin ongelmallista, sillä asioihin suhtaudutaan eri tavoilla eri diskursseissa: esimerkiksi *normaali* voi viitata eri yhteyksissä jopa vastakkaisiin asioihin. Van Leeuwenin mukaan näihin legitimoinnin muotoihin ei siis päästä käsiksi pelkästään lingvistisin keinoin, vaan tulkinnan tueksi tarvitaan myös sosiaalista, historiallista ja kulttuurista yleistietoa. (Van Leeuwen 2007: 97–98.) Kriittisessä diskurssianalyysissä moraaliin vetoamista voidaan kuitenkin tutkia luotettavasti, jos aineiston kontekstit ja diskurssit kuvataan tarkasti, ja siihen olen pyrkinyt tätä tutkimusta tehdessäni.

4.4.3 Rationalisointi

Rationalisoinnissa jotain institutionalisoitua sosiaalista toimintaa perustellaan siten, että sen käytöstä on hyötyä tai sen kautta voidaan saavuttaa jotain. Perusteluna näiden sosiaalisten toimintojen käytölle tai tavoitteiden saavuttamiselle toimii tieto, jolle on yhteiskunnassa annettu tiedollista pätevyyttä (*cognitive validity*). Yksinkertaistetusti voitaisiin siis ajatella, että rationalisointia käytettäessä vedotaan ”järkeen”. Rationalisointi tarvitsee kuitenkin rinnalleen moraaliin vetoamista, sillä käyttäjien täytyy hyväksyä, mitä asioita voidaan pitää ”järkevinä”. Vaikka moraaliset viittaukset ovat yleensä implisiittistä, ei rationalisointi voi siis toimia ilman moraalista ulottuvuutta. (Van Leeuwen 2007: 92, 100–101.)

Rationalisoinnin keinot voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: teoreettiseen (*theoretical rationality*) ja välineelliseen rationalisointiin (*instrumental rationality*). Teoreettinen rationalisointi perustuu siihen, mitä yhteisössä pidetään totuutena tai objektiivisena kuvauksena maailmasta. Välineellinen rationalisointi puolestaan tarkoittaa legitimointia, jota perustellaan institutionaalisilla sosiaalisilla tavoilla, tavoitteilla ja kokemuksilla, joiden ajatellaan olevan yhteiskunnan näkökulmasta hyväksyttäviä. Van Leeuwen selittää teoriansa yhteydessä tarkemmin myös tiedon filosofisesta ulottuvuudesta, mutta tässä tutkimuksessa on kuvattu taustalla vallitsevia käsityksiä vain sen verran, mikä on aineiston ymmärtämisen kannalta olennaista. (Van Leeuwen 2007: 100–105.)

Aineistossani esiintyvät seuraavat rationalisoinnin kategoriat:

1) Teoreettinen rationalisointi

- a. Määrittely
- b. Luonnehdinta
- c. Ennustus
- d. Maailmankuva

2) Välineellinen rationalisointi

- e. Seuraus.

Teoreettinen rationalisointi viittaa asioiden ”luonnolliseen” järjestykseen ja ”totuuteen”. Se on lähellä luonnollistamisen kategorialla, mutta ne eroavat toisistaan ilmaisun tavassa: teoreettinen rationalisointi esittää eksplisiittisemmin representaatioita siitä, miten asiat ovat, kun taas naturalisoinnissa viitataan siihen, mitä pidetään luonnollisena. Yksi teoreettisen rationalisoinnin muodoista on määrittely (*definition*): sen mukaan yksi toiminta määritellään toisen, objektiivisen ja yleistetytyn käsitteen avulla. (Van Leeuwen 2007: 103.) Molempien sanojen täytyy olla objekteja sekä yleistettyjä (mp.), ja niiden välisen linkin on oltava joko attribuutti (*attributive*) eli substantiivin välitön määrite (VISK § 867) tai merkitsevä (*significative*) eli esimerkiksi symboloiva tai viittaava (Van Leeuwen 2007: 103). Luonnehtivassa (*explanation*) rationalisoinnissa puolestaan mukana on useampi tekijä. Se perustelee asioiden tekemistä tietyllä tavalla sen vuoksi, että tällainen toiminta on sopivaa näiden toimijoiden luonteelle. Yleistys kuuluu tällaiseen legitimointiin olennaisesti: selitykset kuvaavat toimijoiden yleisiä ominaisuuksia tai tavanomaisia toimintoja. Kolmas teoreettisen rationalisoinnin muoto on ennustus (*prediction*), jossa asioita legitimoidaan esittämällä todennäköisiä seurauksia. Ennustavassa rationalisoinnissa on usein mukana auktorisointia, sillä asian esittäjällä täytyy usein olla asiantuntemusta. (Mts. 103–105.)

Van Leeuwen (2007: 104–105) on lainannut malliinsa Bergerin ja Luckmannin (1979) ajatuksen siitä, että teoreettiseen rationalisointiin kuuluu myös maailmankuvaan (*scientific*) pohjautua legitimointi. Sillä tarkoitetaan legitimointia, jossa tiettyjä instituutioita ja niiden käytäntöjä perustellaan niiden luomilla erilaisilla tietorakennelmilla. Tällaisia ovat esimerkiksi moderni tiede, psykologia tai uskonnot. Ne luovat maailmasta omanlaisensa kuvan ja perustelevat toimintaansa siitä näkökulmasta katsottuna. (Mp.)

Myös välineellinen rationalisointi sisältää useampia legitimoinnin kategorioita, mutta tämän tutkimuksen aineistossa esiintyy ainoastaan tietyn tapahtumien seurauksiin perustuvaa legitimointia (*effect orientation*). Se korostaa toiminnan lopputulosta tai seurauksia: jotain toimintaa perustellaan jälkiviisaasti, ikään kuin sitä ei olisi voitu muuttaa etukäteen erilaisella toiminnalla. (Van Leeuwen 2007: 101–103.)

5 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

5.1 Aineistosta löytyneet diskurssit

Kuten kerroin metodiluvussa 4.3, edetään kriittisessä diskurssianalyysissä limittäin analyysin eri vaiheiden ja teorioiden välillä (Wodak 2004: 200), joten jokaista analyysi- ja tulkintavaihetta ei ole mielekästä raportoida (Vaara ym. 2006: 796). Sen vuoksi olen tässä analyysiluvussa yhdistellyt useita analyysin vaiheita, jotta tulokset on mahdollista esittää selkeässä ja helposti ymmärrettävässä muodossa. Keskityn seuraavaksi kuvaamaan sitä, minkälaisia diskursseja aineistosta löytyi analyysin temaattisen ja interdiskursiivisen analyysin perusteella.

Luvussa 4.3 kuvaamallani tavalla muodostin analyysin ensimmäisessä vaiheessa ne keskeiset teemat, jotka nousevat esiin Ruotsalan irtisanomisen uutisoinnissa. Toistuvien kielenainesten ja tekstien johtoajatuksien perusteella olen määritellyt, että aineiston ydinteemat ovat *irtisanominen, liiketoiminta, seksuaalisuus, uskonto, sananvapaus ja -vastuu, media, tunteet ja arvot*. Analyysin toisessa vaiheessa puolestaan kiinnitin huomiota orientoivasti (de)legitimointikategorioihin, toistuviin sanoihin ja niiden kollokaatioihin sekä avoimeen intertekstuaalisuuteen (ks. luku 4.3). Näiden analyysin kahden ensimmäisen vaiheen perusteella olen muodostanut kolme diskurssia, joiden kautta potkuja pääasiassa legitimoidaan (diskurssit 1–3) ja kolme diskurssia (diskurssit 4–6), joita käytetään puolestaan irtisanomisen delegitimointiin. Legitimointi viittaa siihen, että Ruotsalan irtisanomista pidetään oikeutettuna, kun taas delegitimoinnissa suhtautuminen on päinvastainen tai irtisanomista kritisoidaan jollain tavalla. Olen nimenyt aineistosta löytyneet diskurssit seuraavasti:

- 1) seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi
- 2) imagodiskurssi
- 3) sananvastuudiskurssi
- 4) mediakriittinen diskurssi
- 5) kohtuullisuusdiskurssi ja
- 6) uskonnonvapauden diskurssi.

Esittelen seuraavaksi diskurssien ominaispiirteitä tarkemmin ja annan kielellisiä esimerkkejä siitä, millä perusteilla olen diskurssit tunnistanut. Esimerkkejä analysoin tarkemmin kuitenkin vasta alaluvussa 5.3, jossa keskityn tarkastelemaan niitä kielellisiä keinoja, joilla Ruotsalan erottamista (de)legitimoidaan.

Seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi on valtakurssi aineistossa, ja sen kautta legitimoitetaan Ruotsalan potkua. Toistuvia sanoja tässä diskurssissa ovat eri sijamuodoissaan muun muassa *seksuaalivähemmistö* (mm. IL3, IS2, IS5, IS7), *homoseksuaalit* (mm. IL2, IL6, IL7, IL8, IS2, IS5), *seksuaalinen suuntautuminen* (IL9, IS5), *arvot* (mm. IL1, IL4, IL9, IS1, IS2) ja *yhdenvertaisuus* (mm. IL1, IS1, IS5, IS7). Diskurssin taustalla vallitsee käsitys siitä, että seksuaalivähemmistöjen edustajat ovat samanarvoisia kuin heteroseksuaalitkin, eikä minkäänlaista syrjintää tule suvaita. Siten Ruotsalan potkujen legitimointi pohjautuu pääasiassa sille ajatukselle, että Ruotsalan kommentit on tulkittu homoseksuaaleja *syrjiviksi* (IL7 ja IL9) tai ne *ovat loukanneet* (IL3, IS2, IS7) seksuaalivähemmistöjä. Tämä ideologia on nähtävissä useimmissa julkaisuissa, ja erityisen selkeä se on muun muassa seuraavassa muusikko Kaisa Mäen sivun kommentissa:

Artistin näkökulmasta esiintyminen festivaalilla, jonka johto tukee konservatiivisia arvoja ja jonka toimintajohtaja on homokammoinen, olisi mielestäni väärin (IL9).

Aineistossa esiintyy runsaasti uskonnollisuuteen liittyvää sanastoa kuten *kristinuskon* (mm. IL2, IL5, IL8, IS2) ja *uskonnollinen* (IL7, IS3 IS6), minkä vuoksi voisi kuvitella, että uskonnonvapauden diskurssi olisi yksi valtakurssista. Uskontoa tai kristillisyyttä esitetään kuitenkin pääasiassa seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin kautta, jolloin uskonnollisuus esitetään negatiivisessa valossa. Uskonnollisuus yhdistetään useimmissa julkaisuissa homoseksuaalisuuden vastustamiseen, sillä sen yhteydessä puhutaan muun muassa *ehetytmishoidoista* (IS5) tai *ehetytmisestä* (IL3, IL5, IL8). Kuten esittelin luvussa 3.2, tarkoitetaan *ehetytmisellä* prosessia, jossa homoseksuaali voisi muuttua heteroseksuaaliksi kristinuskon avulla (ks. Muurinen 2018). Seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin arvojen mukaan homoseksuaalisuudessa ei kuitenkaan ole mitään, mistä pitäisi muuttua.

Uskonnollisten ihmisten mielipiteet esitetään tässä diskurssissa usein vanhentuneina, sillä uskonnollisuuteen viitataan muun muassa adjektiivilla *konservatiivinen* (IL3, IL5 ja IL9). Tässä kontekstissa adjektiivin assosiaatio on negatiivinen, sillä konservatiivisuus yhdistetään heteronormatiivisiin ajatuksiin, joissa ei puolusteta seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Diskurssin negatiivinen suhtautuminen uskontoon selittynee sillä, että kristinuskossa homoseksuaalisuus on perinteisesti nähty syntinä (ks. Hentilä 2007: 151). Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että myös tällainen tasavertaisuuden diskurssi on tavanomainen diskurssi homoseksuaalisuudesta ja homoista puhuttaessa (Jantunen 2018: 5).

Aineistossa kirjoitetaan toiseksi eniten **imagodiskurssin** kautta, jolloin irtisanomista oikeutetaan organisaation liiketoimintaan liittyvien hyötyjen tai haittojen perusteella. Luvussa 2.5 kerroin, että positiivinen imago on merkittävä menestystekijä organisaatioille, minkä vuoksi organisaatiot pyrkivät välittämään itsestään hyvän kuvan mediassa (Kuutti 2008: 14–19). Imagodiskurssi on valtakirjassa yhdessä Iltalehden kommentissa (IL7), mutta se on erityisen näkyvä myös silloin, kun julkaisuihin on haastateltu Pori Jazzin hallituksen puheenjohtaja Hannu Jaakkolaa tai kun niissä on siteerattu Pori Jazzin virallisia tiedotteita. Tähän diskurssiin viittaavat aineistossa esimerkiksi ilmaukset *Pori Jazzin julkikuva* (IL3), *kaupallinen tappio* (IL7), *imago* (IL7) ja *imagotappio* (IL7). Irtisanomiselle annetaan tässä diskurssissa hyvin eksplisiittisiä, useimmiten liiketoimintaan liittyviä perusteluita, kuten esimerkiksi seuraavassa Jaakkolan antamassa kommentissa on tehty:

Pori Jazzin hallituksen puheenjohtaja Hannu Jaakkola kommentoi, että laukaisevana tekijänä irtisanomiselle toimi negatiivinen julkisuus (IS4).

Ruotsalan irtisanomiseen liittyvässä uutisoinnissa puhutaan usein myös sanan- tai mieliteenvapaudesta (IL5, IL7, IS2 ja IS3), minkä perusteella olisi voinut olettaa, että sananvapauden vetoamalla delegitimoidaan Ruotsalan irtisanomista. Näin tapahtuukin, mutta analyysin perusteella sananvapauden yhdistetään kuitenkin useimmiten puhe *sananvastuusta*, ja siihen vetoamalla Ruotsalan potkuja legitimoidaan. **Sananvastuudiskurssi** onkin kolmas päädiskurssi, jonka kautta Ruotsalan potkuja legitimoidaan. Se on kahteen muuhun legitimointidiskurssiin verrattuna marginaalisessa asemassa, sillä siihen vedotaan pääasiassa kahdessa toimittajien kirjoittamassa kommentissa (IL5 ja IL7). Vaikka kommentteja on vain kaksi, voidaan niiden perusteella muodostaa kyseinen diskurssi, sillä kommentteilla on erityinen asema aineistossa: niiden ensisijaisena tarkoituksena on legitimoida Ruotsalan potkuja näkyvästi, mitä ei hyvien käytänteiden mukaan voi tehdä uutistekstissä. Diskurssin ydintä kuvaa osuvasti seuraava sitaatti:

Sananvapauden kuuluu kuitenkin myös vastuu puheistaan. Varsinkin, jos sattuu olemaan päättävässä asemassa. (IL5.)

Aki Ruotsalan potkujen delegitimointi sen sijaan rakentuu suurimmalta osin **mediakriittisen diskurssin** kautta. Se ei esiinny teksteissä läheskään niin usein kuin seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi ja imagodiskurssi, mutta vähemmän palstatilaa saaneista diskursseista se on yleisin. Tämä diskurssi painottaa sitä, että media toimi jollakin tavalla väärin Ruotsalan kohun aikana edesauttaen siten Ruotsalan potkuja. Noin kolmasosassa julkaisuista kritisoitiin median

toimintaa viittaamalla esimerkiksi *virheelliseen uutisointiin* (IL2, IS6) tai *väärinymmärrykseen* (IL3, IS6 ja IS7). Ruotsalan kohtelun kritiikissä ei kuitenkaan keskitytä niinkään siihen, onko Ruotsala toiminut oikein vai väärin vaan korostetaan sitä, että media vaikutti irtisanomiseen luomalla *mediakohun* (IL2 ja IS6). Muun muassa laulaja-näyttelijä Roope Salminen tuo media-kriittistä näkökulmaa esille:

Sitten asian toinenkin puoli. Ruotsala vetoaa virheelliseen uutisointiin (täysin mahdollista tänä klikkiotsikko-
 koaikana) ja edustaa tiedotteessa niitä arvoja joita moni varmasti toivookin, Roope kirjoittaa Twitterissään.
 (IL2.)

Kohtuullisuusdiskurssi on toinen päästrategia Ruotsalan potkujen delegitimoinnille, mutta sitä esiintyy hieman harvemmin kuin mediakriittistä diskurssia. Irtisanomisen kritisointi perustuu sille, että ihminen voi tehdä virheitä, mutta siitä huolimatta häntä tai ylipäätään toisin ajattelevia ei saisi heti tuomita. Diskurssissa viitataan useampaan otteeseen esimerkiksi anteeksipyyttämiseen tai pahoillaan olemiseen (IS7) sekä siihen, että Ruotsalan selitystä tapahtuneelle olisi pitänyt kuulla paremmin (IL2, IS3 ja IS6). Keskiössä tässä diskurssissa on se, että toisten tunteet ja ajatusmaailma pitäisi ottaa huomioon, vaikka ei jakaisikaan samaa arvomaailmaa heidän kanssaan. Kohtuullisuus diskurssin nimessä viittaa muun muassa Gyllingin ja Toppisen (2004: 136) esille nostamaan ajatukseen siitä, että kohtuullisuus keskustelussa tarkoittaa avointa muihin kohdistuvaa asennetta ja valmiutta kuunnella toisen osapuolen selityksiä. Kohtuullisuuteen sisältyy myös puhujan oma valmius esittää perustelunsa sille, miksi pitää jonkinlaista kielenkäyttöä sopimattomana (mp.). Diskurssin ydin näkyy erityisen hyvin seuraavasta esimerkistä:

Onko oikein, että ihminen erotetaan tehtävästään alle vuorokaudessa epämääräisten lausuntojen vuoksi? Pitäisikö häntä mahdollisesti ensin kuunnella? (IS6.)

Kolmas diskurssi, jonka kautta Ruotsalan irtisanomista delegitimoidaan, on **uskonnonvapauden diskurssi**. Muun muassa Jantunen (2018: 9) on tutkimuksissaan todennut, että kristillinen tai uskonnollinen diskurssi on homoseksuaalisuuteen liittyvässä keskustelussa yksi valtakursseista. Myös tämän tutkimuksen aineistossa uskonto on näkyvimpiä teemoja, sillä uskontoon liittyvää sanastoa esiintyy runsaasti. Kuten olen jo maininnut, uskonnolliset asiat representoidaan kuitenkin useimmiten seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa, jolloin ne näytettyvät negatiivisessa valossa. Uskonnonvapauden diskurssissa konservatiiviset kristilliset arvot esitetään sen sijaan positiivisena, puolustamisen arvoisena asiana. Kristilliset arvot viittaa-

vat tässä diskurssissa heteronormatiiviseen ajattelumaailmaan, joka korostaa heteroseksuaalisuuden luonnollisuutta homoseksuaalisuuteen nähden (ks. Hentilä 2007: 151). Ruotsalan potkuja kritisoidaan vetoamalla uskonnon- ja mielipiteenvapauteen, kuten seuraavassa kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen sitaattissa on tehty:

Jos on ihminen, jolla on perinteiset kristilliset arvot. Ajattelee, että avioliitto on miehen ja naisen välinen. Onko hän epäkelpo silloin tällaisiin tehtäviin? Mielestäni näin ei saisi olla. Tämä on aivan laillinen ajattelutapa ja vakaumus. (IS3.)

Tässä tutkimuksessa olen yhdistänyt uskonnonvapauden diskurssiin myös puheen poliitikasta silloin, kun kyse on kristillisdemokraateista. Teksteissä puhutaan useaan otteeseen kyseisen puolueen edustajista (esim. IS2, IS6, IS7), mutta aineistossa tähän poliittiseen ryhmään kuuluvat identifioidaan enemmän kristittyjen edustajiin kuin poliitikkoihin. Sen vuoksi puhun kristillisdemokraateista uskonnonvapauden diskurssin sisällä enkä erota politiikkaa omaksi diskurssikseen, mikä olisi yleisempi jako (ks. Jantunen 2018). Uskonnonvapauden diskurssi on aineistossa marginaalinen, sillä se esiintyy ainoastaan yhdessä tekstissä valtdiskurssina (IS3) ja muutamassa muussa julkaisussa siihen vain viitataan. Marginaalisuudestaan huolimatta diskurssi on tärkeää ottaa huomioon, sillä se edustaa vastadiskurssia seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssille, joka on aineistossa valta-asemassa.

5.2 Diskurssien keskinäinen järjestys

Kuusi määrittelemääni diskurssia esiintyvät sananvastuudiskurssia lukuun ottamatta kaikki sekä Iltalehden että Ilta-Sanomien julkaisuissa. Joissakin julkaisuissa on selkeästi yksi diskurssi, mutta useimmissa teksteissä diskurssit sekoittuvat ja ovat yhteydessä toisiinsa. Ne eivät kuitenkaan ole tasavertaisessa asemassa toisiinsa nähden, vaan diskurssijärjestys on melko selkeä: eniten palstatilaa ovat saaneet seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa kirjoitetut julkaisut, erityisesti Iltalehdessä. Myös imagodiskurssia oli aineistossa runsaasti molempien lehtien julkaisuissa. Seuraavaksi yleisin diskurssi, mediakriittinen diskurssi, esiintyy Iltalehden aineistossa ainoastaan kahdessa julkaisussa (IL2 ja IL6), kun taas Ilta-Sanomien ottaa tämän näkökulman huomioon viidessä julkaisussa (IS2, IS3, IS4, IS6, IS7). Muut diskurssit ovat selvästi marginaalisissa roolissa. Tuloksien mukaan Ilta-Sanomien ottaa Iltalehteä enemmän uutisoinnissaan huomioon erilaisia näkökulmia Ruotsalan tapaukseen liittyen.

Diskurssijärjestyksestä johtuen Ruotsalan potkujen legitimointia esiintyy aineistossa huomattavasti enemmän kuin delegitimointia. Taulukkoon 1 olen koonnut pelkistetysti, missä diskursseissa Ruotsalan potkuja legitimoidaan ja missä julkaisuissa nämä diskurssit esiintyvät sekä mitkä ovat diskurssien yleisimmät ja merkityksellisimmät legitimointikeinot. Taulukkoon 2 on merkitty vastaavat tiedot delegitimointidiskursseista. Mielenkiintoista on, että ainoastaan kahdessa Ilta-Sanomien julkaisussa potkuja delegitimoidaan eksplisiittisesti (IS3 ja IS6) ja Iltalehdessä ei kertaakaan. Myös irtisanomisen implisiittistä delegitimointia esiintyy enemmän Ilta-Sanomissa. Lisäksi lähes jokaisessa Ruotsalan potkuja kritisoidussa julkaisussa tehdään joitain myönnytyksiä sen suhteen, että potkut saattoivat olla aiheelliset.

Taulukko 1. Aki Ruotsalan irtisanomisen legitimointiin käytetyt diskurssit ja legitimointikeinot Ilta-Sanomien ja Iltalehden uutisissa kesäkuussa 2018.

Diskurssi	Esiintyvyys	Yleisimmät legitimointikeinot	Muuten merkitykselliset legitimointikeinot
Seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi	IL1, IL2, IL3, IL5, IL6, IL7, IL8, IL9, IS1, IS2, IS3, IS4, IS5	Moraalinen arviointi Roolimallin auktoriteetti Maailmankuva	Luonnollistaminen Negatiivinen vertailu
Imagodiskurssi	IL1, IL3, IL4, IL6, IL7, IL7, IS1, IS2, IS4, IS5, IS6	Moraalinen arviointi Seuraus Personoitu auktoriteetti Yhdenmukaisuuden auktoriteetti	Määrittely Luonnehdinta Ennustus
Sananvastuudiskurssi	IL5, IL7	Persoonaton auktoriteetti Personoitu auktoriteetti Yhdenmukaisuuden auktoriteetti	Negatiivinen vertailu Luonnollistaminen

Taulukko 2. Aki Ruotsalan irtisanomisen delegitimointiin käytetyt diskurssit ja delegitimointikeinot Ilta-Sanomien ja Iltalehden uutisissa kesäkuussa 2018.

Diskurssi	Esiintyvyys	Yleisimmät delegitimointikeinot	Muuten merkitykselliset delegitimointikeinot
Mediakriittinen diskurssi	IL2, IL6, IS2, IS3, IS4, IS6, IS7	Personoitu auktoriteetti Moraalinen arviointi Roolimallin auktoriteetti	Luonnehdinta Yhdenmukaisuuden auktoriteetti Persoonaton auktoriteetti
Kohtuullisuusdiskurssi	IL2, IL4, IS2, IS3, IS6, IS7	Moraalinen arviointi Roolimallin auktoriteetti Personoitu auktoriteetti	Luonnollistaminen Positiivinen vertailu Ennustus
Uskonnonvapauden diskurssi	IL5, IL7, IS3, IS4, IS6	Persoonaton auktoriteetti Roolimallin auktoriteetti Moraalinen arviointi	Perinteen auktoriteetti

Seuraavissa alaluvuissa kuvaan analyysin kolmannen tason tulokset, eli minkälaisia (de)legitimointikeinoja kussakin diskurssissa pääasiassa hyödynnetään. Vaaran, Tienarin ja Laurilan (2006: 797) tapaan keskityin vain sellaisiin legitimointikeinoihin, jotka ovat diskurssille tyypillisiä tai joilla on suuri strateginen merkitys – en siis esittele jokaista käytettyä legiti-

mointikeinoa. Aineistolleni on tyypillistä se, että yksi lause saattaa edustaa useita eri legitimoinnin kategorioita tai diskursseja, minkä vuoksi esimerkeissä on jonkin verran päällekkäisyyttä. Luvussa 5.4 tarkastelen alustavasti yleisimpiin (de)legitimointikeinoihin vaikuttavia tekijöitä, mutta tuloksien yhteiskunnallista ulottuvuutta pohdin tarkemmin päätäntöluvussa 6.

5.2 Aki Ruotsalan potkujen (de)legitimointi eri diskursseissa

5.2.1 Legitimointi seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa

Kuten luvussa 5.1 kerroin, vallitsevat seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin taustalla arvot, joiden mukaan seksuaalivähemmistöjen edustajat ovat samanarvoisia kuin heteroseksuaalitkin ja että kaikenlainen syrjintä on tuomittavaa (esim. IS4 ja IS9). Näitä arvoja pidetään diskurssissa kuitenkin niin ilmeisinä, ettei niitä useimmiten mainita eksplisiittisesti. Implisiittisyys aiheuttaa sen, ettei useita tässä diskurssissa käytettyjä legitimointikeinoja voi tutkia pelkästään lingvistisesti vaan tekstin analysoinnissa täytyy nojautua pitkälti kulttuuriseen tulkintaan (ks. Van Leeuwen 2007: 97–98). Näin täytyy tehdä esimerkiksi moraalisen arvioinnin kohdalla, joka on diskurssin yleisin legitimointikeino. Tällaista legitimointia edustaa esimerkki 1:

- 1) Pori Jazz 66 ry:n hallitus on päättänyt purkaa tulevaksi toimitusjohtajaksi valitun Aki Ruotsalan nimitämisen tänään keskiviikkona julkisuuteen tulleiden festivaalin arvojen vastaisten lausuntojen vuoksi (IL1).

Esimerkissä 1 Ruotsalan potkuja legitimoidaan viittaamalla siihen, että hän on lausunut sopimattomia kommentteja. Katkelmassa ei kuitenkaan kerrota eksplisiittisesti, miksi Ruotsalan lausunnot ovat olleet vääränlaisia, vaan asetelma ilmaistaan (i)nen-johtimella muodostetun substantiivikantaisen adjektiivin *vastainen* kautta. Tällaisella suhteutusadjektiivilla voidaan osoittaa suhtautumista johonkin asiaan (VISK § 271), ja tässä tapauksessa adjektiivi implikoi Ruotsalan lausuntojen olleen sopimattomia, sillä ne johtivat irtisanomiseen.

Aineistossa Ruotsalan kommentteja legitimoidaan moraalisella arvioinnilla myös muiden negatiivisten adjektiivien, kuten sanojen *valitettavan* (esim. IL1), *kyseenalainen* (esim. IL6) ja *homovastainen* (esim. IL5) kautta. Kuten luvussa 4.4.2 esittelin, voivat adjektiivit kuitenkin viitata eri diskursseissa erilaisiin asioihin (Van Leeuwen 2007: 98). Näissä tapauksissa kontekstin perusteella on kuitenkin voitu päätellä, että adjektiivit viittaavat tasa-arvoa kannattavaan

diskurssiin: samoissa julkaisuissa on nimittäin mainittu diskurssin kannattamia arvoja myös suoraan. Esimerkiksi muutamassa uutisessa (IL1, IS1 ja IS2) Pori Jazz-festivaalin kerrotaan olevan *syrimätön*. Näissä kolmessa uutisessa ei suoraan syytetä Ruotsalaa syrjinnästä, mutta koska niissä kerrotaan Ruotsalan lausuneen festivaalin arvojen *vastaisia* lausuntoja (esimerkki 1), yhdistyy Ruotsalaan mielikuva syrjinnästä. Tässä diskurssissa kaikenlainen syrjintä on tuomittavaa, minkä vuoksi vastaavanlaiset kommentit legitimoivat Ruotsalan potkuja. Van Leeuwenin (mp.) mukaan on tavallista, että moraalisisessa arvioinnissa tiettyihin arvodiskursseihin viitataan ainoastaan implisiittisesti, sillä silloin kyseisen diskurssin edustamat arvot eivät ole avoimia väittelylle vaan ne esitetään ikään kuin yleisesti hyväksytyinä asioina. Siten nämä kohdat kertovat myös taustalla vaikuttavista ideologioista (Fairclough 1995: 6).

Seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssille on hyvin tavallista se, että moraaliseen arviointiin yhdistyy myös roolimallin auktoriteetti, kuten esimerkeissä 2, 3 ja 4. Ruotsalan kommentteja kritisoivat muun muassa laulajat Alma ja Paula Vesala, jazzpianisti Iiro Rantala, kansanedustaja Silvia Modig sekä kontrabasisti Kaisa Mäensivu. Joissain uutisissa myös laulajänäyttelijä Roope Salmisen on kerrottu boikotoivan festivaaleja (IS5), mutta aineistossa esiintyy enemmän kommentteja, joissa Salminen puolustaa Ruotsalaa. Esimerkki 2 on poiminta Alman Instagram-päivityksestä ja esimerkki 3 sitaatti Mäensivun haastattelusta. Molemmat artistit ovat potentiaalisia Pori Jazzin esiintyjiä, minkä vuoksi heidän mielipiteensä ovat merkityksellisiä festivaalille. Esimerkissä 4 puolestaan kerrotaan kansanedustaja Modigin suhtautumisesta Ruotsalan lausuntoihin. Hänellä on kansanedustajana runsaasti auktoriteettia niin sanottuihin tavallisiin kansalaisiin nähden.

- 2) Porin Jazz, nyt tsemppi päälle. Ei tarvi soitella tännepäin niin pitkään kun toimitusjohtajana on tollanen pelle. (IL2.)
- 3) Artistin näkökulmasta esiintyminen festivaalilla, jonka johto tukee konservatiivisia arvoja ja jonka toimitusjohtaja on homokammoinen, olisi mielestäni väärin (IL9).
- 4) Monet poliitikot ehtivät haastattelun julkaisun jälkeen reagoimaan sosiaalisessa mediassa, esimerkiksi kansanedustaja Silvia Modig (vas) kertoi, että boikotoi festivaalia, johon homoseksuaalina ei koe olevansa tervetullut (IS2).

Kommenteissaan kaikki kolme roolimallia asettuvat puolustamaan seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin arvoja ja legitimoivat Ruotsalan potkuja. Esimerkissä 2 kerrotaan Alman ilmaisseen Instagramissa, ettei häntä kannata pyytää esiintymään festivaalille Ruotsalan ollessa toimitusjohtajana, sillä hän kieltäytyisi kutsusta. Alma perustelee päätöstään nimittämällä Ruotsalaa *pelleksi*, mikä luo vahvasti negatiivisen mielikuvan toimitusjohtajasta; *pelle*-nimitystä käytetään usein henkilöstä, jota ei voi ottaa vakavasti (KS s.v. *pelle*). Alma pyrkii tällaisella kielenkäytöllä osoittamaan, että Ruotsalan mielipiteet ovat hänen mielestään vääränlaisia,

ja asettuu siten edustamaan seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin kannattamia arvoja. Alma ei kuitenkaan eksplisiittisesti perustele, miksi hän ajattelee kyseisellä tavalla, minkä vuoksi hänen toimintansa luo voimakkaan mielikuvan siitä, että tällainen ajattelutapa olisi itsestään selvää. Kommentissaan hän lisäksi implikoi, että Pori Jazzin hallituksen tulisi valita uusi toimitusjohtaja ja legitimoit siten Ruotsalan potkuja. Tulkintaa korostaa Alman käyttämä lausuma ”tsemppi päälle”, joka viittaa muun muassa *taisteluhengen* tai *-tahtoon* (KS s.v. *tsemppi*), ja jota käytetään usein esimerkiksi urheilussa, kun kannustettava on tukalassa tilanteessa.

Myöskään Mäensivu ei haluaisi esiintyä festivaalilla, jos Ruotsala on toimitusjohtajana, kuten esimerkiksi 3 nähdään. Hän perustelee mielipiteensä sitaatissaan kuitenkin eksplisiittisemmin kuin Alma: hän ilmaisee adverbien *väärin* kautta, ettei esiintyminen festivaalilla olisi moraalisesti oikein, jos johto ei tue seksuaalista tasa-arvoa. Adjektiivina *homokammoinen* käytämällä hän pyrkii kenties tekemään näkyväksi sen, että Ruotsalan ajatusmaailma on vääränlainen ja se perustuu pelkoon – *kammo* nimittäin viittaa voimakkaaseen kauhuun, pelkoon tai fobiaan (KS s.v. *kammo*).

Esimerkissä 4 kansanedustaja Modig puolestaan tarjoaa toimintamallin festivaalin potentiaalisille kävijöille: hänellä on roolimallin auktoriteettia, minkä vuoksi hänen käyttäytymisensä – festivaalin boikotointi – voi innostaa muitakin homoseksuaaleja tai seksuaalista tasa-arvoa kannattavia toimimaan samoin. Van Leeuwenin (2007: 95) mukaan jotain asiaa voidaankin legitimoida roolimallien kautta vain näyttämällä, miten he asiaan suhtautuvat. Modigin toimintatapa legitimoit Ruotsalan potkuja implikoimalla, että Ruotsala olisi kommentteillaan syrjinyt seksuaalivähemmistöjä, sillä seksuaalinen suuntautuminen ei voi olla este julkiseen tapahtumaan osallistumiseen. *Boikotti*-sana tarkoittaa liikesuhteiden katkaisemiseen perustuvaa painostusta (KS s.v. *boikotti*), mikä viittaa siihen, että boikotti voisi loppua, jos Pori Jazz irtisautuisi Ruotsalan kommentteista.

Aineistossa on yksi Iltalehden uutisraportti, joka perustuu kokonaan kontrabasisti Kaisa Mäensivun haastattelulle, ja jossa hän legitimoit Ruotsalan potkuja. Mäensivu on muusikko ja hän esiintyi Pori Jazzeilla vuonna 2018, minkä vuoksi kaikkiin hänen kommentteihinsa yhdistyy roolimallin auktoriteetti. Mäensivun legitimointi pohjautuu diskurssille tyypilliseen tapaan pääasiassa moraaliseen arviointiin. Hän pyrkii kuitenkin argumentoimaan mielipiteitään mahdollisimman vakuuttavasti, ja kenties sen vuoksi tekstissä käytetään lukuisia muitakin legitimoitikeinoja, jotka eivät ole seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssille tyypillisiä. Merkityksellinen mutta poikkeava legitimoitikeino on esimerkiksi luonnollistaminen (esimerkit 5 ja 6):

- 5) Nykyaikaan ei kuulu se, että ollaan jotain mieltä jonkun seksuaalisesta suuntautumisesta, ihmisen ominaisuudesta (IL9).
- 6) Pori Jazzeilla esiintyvä Kaisa Mäensivu ex-toimitusjohtajan homopuheista: ”Potkut olivat ainoa ja oikea vaihtoehto” (IL9).

Näissä esimerkeissä Mäensivu vie legitimoinnin entistä ideologisempaan suuntaan kuin tälle diskurssille on tavallista viittaamalla ”asioiden luonnolliseen järjestykseen” (ks. Van Leeuwen 2007: 99). Legitimointiperusteluna Ruotsalan irtisanomiselle toimii esimerkissä 5 aika, sillä Ruotsalan toiminta ei Mäensivun mukaan sovi vuoteen 2018. Van Leeuwen (mp.) huomauttaa, että tällaiset luonnollistetut asiat eivät ole osa luonnon järjestystä, vaan ihmiset määrittelevät, minkälaiset ominaisuudet kuuluvat tiettyyn aikaan. Nykyaikaan ja sen arvoihin vetoaminen on kuitenkin myös Rojas-Lizanan (2011: 671) tutkimuksen mukaan yksi keino, jolla homoseksuaalisuutta usein puolustetaan. Mäensivu käyttää luonnollistamista myös esimerkissä 6 määritellessään, että irtisanominen oli *oikea* teko. Adjektiivi *oikea* määrittelee, että tapahtumaketju oli ”sellainen kun pitää olla” (KS s.v. *oikea*). Vaillinaisesti taipuva adjektiivi *ainoa* puolestaan korostaa, ettei Mäensivun mielestä muita hyviä vaihtoehtoja olisi edes ollut.

Aineistossa esiintyvät lukuisat uskonnolliset sanat esitetään usein samassa yhteydessä seksuaalivähemmistöjen kannalta negatiivisten sanojen, kuten *ehetytymishoito* (esim. IS5) kanssa. Tästä kollokaatiosta voidaan päätellä (ks. Fairclough 1997: 134–135), että uskonnosta puhutaan pääasiassa seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa. Osa perinteisistä kristillisistä arvoista on vastakkaisia seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin arvoihin nähden, sillä kristinuskossa homoseksuaalisuuteen on suhtauduttu perinteisesti kielteisesti (ks. Hentilä 2007: 151). Uskontoa käytetäänkin tässä diskurssissa legitimoimaan Ruotsalan potkuja sillä perusteella, että Ruotsalan mielipiteet homoseksuaalisuudesta pohjautuvat ”vääränlaiseen” maailmankuvaan, kristinuskoon. Tällaista maailmankuvaan perustuvaa legitimointia edustavat muun muassa esimerkit 7 ja 8:

- 7) Kristitty Ruotsala kertoi haastattelussa ajattelevansa, ettei homoja ole olemassa, on vain homoutta (IL2).
- 8) Ruotsala taas kaivoi oman kuoppansa homovastaisilla kommentteillaan. Ruotsala vertasi keskiviikkona Satakunnan kansalle homoudesta ”ehetytymistä” huumeriippuvuudesta toipumiseen. Apu muutokseen löytyy kristinuskosta. (IL5.)

Maailmankuvaan perustuva legitimointi on aineistossa moraalisen arvioinnin jälkeen jopa seuraavaksi yleisin legitimoinnin keino. Aineistossa kerrotaan esimerkiksi toistuvasti Ruotsalan ajattelevan, ”ettei homoja ole olemassa, on vain homoutta” (esimerkki 7). Tässä diskurssissa homoseksuaalien kieltäminen näyttäytyy naurunalaisena väitteenä, sillä diskurssi korostaa seksuaalivähemmistöjen tasavertaisuutta seksuaalienemmistöihin nähden. Ruotsalan

määrittelemisen *kristityksi* leimaa kaikkia kristittyjä, sillä virke antaa mielikuvan siitä, että kristinusko on se syy, miksi Ruotsala ajattelee näin. Tähän Ruotsalan väitteeseen on viitattu lähes sanasta sanaan aineistossa peräti kuudessa eri julkaisussa (IL2, IL3, IL6, IL7, IS2 ja IS6), jolloin avoimella intertekstuaalisuudella on selkeästi vaikutusta myös diskurssijärjestyksen ylläpitoon: väite nimittäin korostaa tässä yhteydessä perinteisten kristillisten arvojen negatiivisuutta ja seksuaalivähemmistöjen kokemaa syrjintää, joka tässä tapauksessa näkyy homoseksuaalien kieltämisenä.

Joissain teksteissä annetaan lisäksi ymmärtää, että Ruotsalan mielestä homoseksuaalista tulisi muuttua heteroseksuaaliksi. Esimerkissä 8 todetaan ironiseen tapaan, että ”apu muutokseen löytyy kristinuskosta”. Tähän tulkintatapaan ohjaa virkkeen konteksti: katkelman ensimmäisessä virkkeessä kirjoittaja toteaa sanontaa käyttämällä, että Ruotsala ”kaivoi oman kuopansa homovastaisilla kommentteillaan”. Sanonta viittaa siihen, että Ruotsala on kirjoittajan mielestä itse aiheuttanut oman ongelmansa puhumalla kyseisellä tavalla homoseksuaaleista. Kyseinen tekstilaji edustaa kommenttia, minkä vuoksi voidaan sanoa, että kirjoittaja asemoituu näin puolustamaan seksuaalivähemmistöjä. Käyttämällä lainausmerkkejä *ehetyminen*-sanan yhteydessä kirjoittaja osoittaa olevansa Ruotsalan kanssa eri mieltä – lainausmerkeillä voidaan nimittäin osoittaa kirjoittajan asennetta, tässä tapauksessa kriittistä tai ironista suhtautumista kyseiseen asiaan (ks. Kielikello 2006). Aineistossa kristillisyyteen liittyvät, homoseksuaalisuutta vastustavat kommentit esitetään useasti tällaisella pilkkaavalla tyyllillä. Fairclough’n (1997: 130–132) mukaan päädiskurssin arvojen vastaisten mielipiteiden esittäminen negatiivisessa ja jopa naurunalaisessa on tavanomaista mediateksteissä.

Jonkin verran kristillisyydestä puhuttaessa legitimointikeinona käytetään myös negatiivista vertailua, kuten seuraavassa esimerkissä:

- 9) Ruotsalaa puolustamaan ovat rientäneet konservatiivipoliitikot puoluetovereiden Sari Essayahin ja Päivi Räsäsen sekä perussuomalaisten Laura Huhtasaaren johdolla. (IL3).

Esimerkissä 9 kerrotaan, että Ruotsalaa ovat puolustaneet ”konservatiivipoliitikot”. Kontekstistaan irrotettuna lauseen voisi ajatella edustavan potkujen delegitimointia. Uutinen on kuitenkin pääasiassa kirjoitettu seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssista, ja siinä mainitut henkilöt esitellään *konservatiivipoliitikkoina*, jolloin he saavat negatiivisen assosiaation. Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *konservatiivinen*) määrittelee, että konservatiivinen on ’vallitsevien olojen säilyttämistä kannattava, uudistuksia vierova, vanhoillinen’. Näissä konteksteissa sen mielenkyhtymä on negatiivinen, sillä konservatiivisuus yhdistetään heteronormatiivisiin ajatuksiin,

joissa ei puolusteta seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Toisin sanoen tässä diskurssissa Ruotsalan puolustajat esitetään myös konservatiivisina ja siten ei-edistyksellisinä. Seksuaalivähemmistöjen kannalta kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten edustajat esiintyvät negatiivisina poliitikkoina, sillä moni heistä ei esimerkiksi kannattanut tasa-arvoista avioliittolakia (IS3). Vertailu on tässä tapauksessa implisiittistä (ks. Van Leeuwen 2007: 99), sillä poliitikkojen arvomaailman ei eksplisiittisesti esitetä edustavan myös Ruotsalan arvoja, mutta koska heidän kerrottiin puolustavan Ruotsalaa, voi heillä ajatella olevan samanlaista arvopohjaa. Negatiivista vertailua käytetään myös niissä julkaisuissa, joissa Ruotsalan väitetään verranneen homoseksuaaleja huumeriippuvuudesta toipuviin ihmisiin (esimerkki 8). Tämä vertaus näyttäytyy tässä diskurssissa negatiivisessa valossa, sillä homoseksuaalisuuden ajatellaan olevan ihmisen luonnollinen ominaisuus, ei riippuvuus.

Mielenkiintoista on, että seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ei kertaakaan puolustella vetoamalla esimerkiksi yhdenvertaisuuslakiin. Todennäköisesti seksuaalivähemmistöjen tasa-arvoista asemaa heteroseksuaaleihin nähden pidetään tässä diskurssissa niin itsestään selvänä asiana, ettei sitä tarvitse perustella lakien kautta.

5.2.2 Legitimointi imagodiskurssissa

Imagodiskurssissa Ruotsalan irtisanomista perustellaan organisaation liiketoimintaan liittyvillä hyödyillä tai haitoilla. Kun julkaisuissa siteerataan Hannu Jaakkolan lausuntoja, vahvistaa legitimointia aina personoitu auktoriteetti, sillä puheenjohtajalla on auktoriteettia suhteessa Pori Jazz 66 ry:n hallitukseen ja sen jäseniin. Jaakkolan ei auktoriteettiasemansa vuoksi tarvitsisi välttämättä perustella Ruotsalan irtisanomista ollenkaan (ks. Van Leeuwen 2007: 94), sillä hallitus voi irtisanoa toimitusjohtajan nopeasti ja joustavasti, jos hän ei nauti hallituksen luottamusta. Useimmiten Jaakkolan kommentoissa käytetään kuitenkin muitakin legitimoinnin keinoja. Imagodiskurssissa irtisanomisen legitimointi on hyvin monipuolista, mutta suuri osa perustuu seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin tapaan moraaliselle arvioinnille, kuten esimerkiksi 10 ja 11:

- 10) Olemme yhdenvertainen ja sytjimätön festivaali. Nämä arvot ovat yhteiset Pori Jazzin hallitukselle ja koko henkilökunnalle. (IL1.)
- 11) Hallituksen puheenjohtaja Hannu Jaakkola pitää tilannetta valitettavana sekä Pori Jazzin että erityisesti seksuaalisten vähemmistöjen kannalta (IL1).

Yksi syy moraalisen arvioinnin yleisyydelle lienee se, että yritykset pyrkivät usein rakentamaan tiedotteensa sopimaan mediassa vallalla oleviin diskursseihin (ks. Fairclough 1997: 129), sillä positiivinen julkisuuskuva on olennainen menestystekijä organisaatiolle (Kuutti 2008: 14–19). Kenties sen vuoksi Pori Jazzin edustajat pyrkivät saamaan uutisoinnissa läpi viestejä, jotka korostavat samanlaisia asioita kuin seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa. Pori Jazzin tiedotteen pohjalta kirjoitetussa uutissähkeessä esimerkiksi todetaan, että Pori Jazz on *yhdenvertainen ja syrjimätön* festivaali (esimerkki 10). Ne ovat keskeisimpiä arvoja myös valtakirjassissa. Kun samassa uutisessa on aiemmin kerrottu Ruotsalan saaneen potkut ”festivaalin arvojen *vastaisten* lausuntojen vuoksi” (esimerkki 2), voidaan päätellä, että esimerkin 10 mukaan Ruotsala ei sovi vääränlaisen arvomaailmansa vuoksi Pori Jazzin toimitusjohtajaksi. Näin Ruotsalan potkua legitimoidaan implisiittisesti moraaliseen arviointiin vetoamalla.

Teksteissä on lukuisia tällaisia esimerkkejä, joiden voi ajatella edustavan yhtäaikaaisesti sekä seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssia että imagodiskurssia. Pori Jazz on aiemminkin identifioitunut vapaamielisenä festivaalina (ks. luku 3.2), minkä perusteella festivaalin johdon voisi toki ajatella tukevan pyyteettömästi seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Analyysin perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että korostaessaan vapaamielisiä arvoja festivaalin johto pyrkii parantamaan Pori Jazzin imagoa, vaikka sitä ei aina mainitakaan eksplisiittisesti. Festivaalin imagointressit voidaan kuitenkin tunnistaa muun muassa esimerkistä 11, kun Jaakkola perustelee potkua toteamalla negatiivisen adjektiivinen *valitettava* kautta, että tilanne ei ole suotuista Pori Jazzin kannalta. Vaikka Jaakkola korostaa adverbilla *erityisesti* myös seksuaalisten vähemmistöjen asemaa, painottaa hän festivaalin näkökulmaa mainitessaan sen ensiksi. Pori Jazz on festivaali, minkä vuoksi Ruotsalan syrjiviksi tulkitut kommentit eivät voi satuttaa sitä samalla tavalla kuin seksuaalivähemmistöjen edustajia (ks. Määttä 2013: 7–8), mutta imagohaittaa ne voivat aiheuttaa ja siten lisätä riskejä taloudelliselle menestykselle.

Imagon puhdistus Jaakkolan puheessa näkyy selkeimmin sellaisessa legitimoinnissa, joka pohjautuu seurauksiin, kuten esimerkeissä 12 ja 13:

- 12) Pori Jazzin hallituksen puheenjohtaja Hannu Jaakkola kommentoi, että laukaisevana tekijänä irtisanomiselle toimi negatiivinen julkisuus (IS4).
- 13) Ruotsalan toimitusjohtajasopimus päätettiin purkaa ennen kuin työsuhde ehti alkaakaan. – Päätös oli yksimielinen ja tämän kaiken jälkeen, mitä kolumnista liikkeelle lähteneestä julkisuudesta on muotoutunut, ei vaihtoehtoja ole, näkee hallituksen puheenjohtaja Hannu Jaakkola. (IL3.)

Seurauksiin pohjautuva legitimointi on moraalisen arvioinnin lisäksi toinen usein käytetty legitimointistrategia imagodiskurssissa. Esimerkissä 12 Jaakkola myöntää eksplisiittisesti, että syy irtisanomiselle oli ”negatiivinen julkisuus”. Kommentti implikoi, että irtisanomisella Pori

Jazz pyrkii vähentämään kielteisestä uutisoinnista seuraavaa imagohaittaa ja siten taloudellisia riskejä. Myös esimerkissä 13 todetaan, että kommentteja seurannut julkisuus oli syy potkuihin. Julkisuuden kielteisyydestä ei tässä kommentissa mainita mitään, mutta lukija voi päätellä, että kyseessä on negatiivinen asia, sillä se johti irtisanomiseen. Van Leeuwenin (2007: 103) mukaan seurauksiin pohjautuvassa legitimoinnissa olennaista on se, että jotain asiaa oikeutetaan vetoamalla lopputulokseen, johon henkilöllä tai organisaatiolla itsellään ei ole juuri ollut mahdollisuutta vaikuttaa. Tällaisella legitimoinnilla Jaakkola kenties yrittää vierittää vastuuta pois Pori Jazzilta. Tähän viittaa myös se, että Jaakkola legitimoii Ruotsalan irtisanomista esimerkissä 13 myös luonnollistamisen kautta: hän korostaa kiertoilmaisua ”ei vaihtoehtoja ole” käyttämällä sitä, että irtisanominen olisi ollut ainoa mahdollinen vaihtoehto. Kyseessä on kuitenkin tietyn tahon määrittelemä käsitys siitä, minkälainen toiminta on mahdollista ja mikä mahdotonta, ei luonnon määräämä tosiasia (mts. 99).

Jaakkola pyrkii puhdistamaan Pori Jazzin mainetta antamalla julkaisuissa perusteluita myös sille, miksi Ruotsala alun perin valittiin toimitusjohtajaksi, vaikka osa hänen kristillisistä mielipiteistään oli jo aiemmin tietyissä piireissä tulkittu seksuaalivähemmistöjä syrjiviksi (esim. IL6). Jaakkola vetoaa useaan otteeseen siihen, ettei Pori Jazz ollut tietoinen Ruotsalan mielipiteistä (esim. IL3, IL6, IS5, IS6). Puheenjohtaja syyttää tästä Ruotsalaa, kuten seuraavasta Jaakkolan sitaatista käy ilmi: ”Jos suvaitsemattomaksi julistautuu, mielestäni se pitää haastattelussa tuoda esiin – –” (IS5). Samassa uutisraportissa vedotaan lisäksi muun muassa yhdenvertaisuuslakiin ja todetaan, ettei työnhakijaa voi syrjiä ”mielipiteen, poliittisen ja ammattiyhdistystoiminnan ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella” (IS5). Yhdenvertaisuuslakia käytetään siis perustelemaan Ruotsalan valintaa toimitusjohtajaksi, ei esimerkiksi korostamaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksia (ks. luku 5.3.1). Vaikka aineistossa on paljon tällaisia Ruotsalan valintaa puolustelevia kommentteja, en analysoi niitä tarkemmin, sillä ne eivät legitimoii Ruotsalan *irtisanomista* vaan hänen *valintaansa* toimitusjohtajaksi. Tällaisten kommenttien suuri osuus aineistosta on kuitenkin relevantti osoitus siitä, että Pori Jazz piti kohun aikana imagonsa puhdistamista erityisen tärkeänä.

Julkaisuissa on myös monia kommentteja, joissa Ruotsalan irtisanomista legitimoidaan yhdenmukaisuuden auktoriteetilla. Aiemmin esitellyssä esimerkissä 13 Jaakkola kertoo, että hallituksen tekemä irtisanomispäätös oli ”yksimielinen”. Irtisanomispäätös perustuu siis siihen, että kaikki hallituksen jäsenet olivat samaa mieltä asiasta. Yhdenmukaisuuden auktoriteettiin pohjautuu myös sellainen legitimointi, joissa Jaakkola osoittaa Ruotsalan toimivan eri tavalla kuin miten Pori Jazzin henkilökunnan jäsenenä kuuluisi toimia. Tällaista legitimointia edustaa muun muassa jo aiemmin esitelty esimerkki 10, jossa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden

kerrotaan olevan yhteiset arvot ”Pori Jazzin hallitukselle ja koko henkilökunnalle”. Yhdenmukaisuuden auktoriteettia edustaa myös seuraava esimerkki 14:

- 14) Olen eilen moneen otteeseen todennut, että Pori Jazz organisaationa ei voi samaistua sellaisiin aatteisiin, joita tässä on nostettu esille. Ovat ne sitten oikeasti hänen aatteitaan tai hänelle laitettuja. (IL6.)

Esimerkissä 14 Jaakkola pyrkii erottamaan Ruotsalan mielipiteet Pori Jazzin arvoista toteamalla, ettei festivaali kannata niitä aatteita, joita Ruotsalan on kerrottu edustavan. Jaakkolan sitaateissa käytetään runsaasti tällaista *me* vastaan *hän* -jaottelua, jossa Pori Jazz haluaa erota Ruotsalaan liitetystä mielipiteistä. Tällainen polarisointi, jossa *me* esitetään positiivisessa valossa ja *hän* tai *ne* negatiivisessa valossa, voi myös joidenkin tulkintojen mukaan itsessään toimia legitimointina (ks. Van Dijk 1998: 317; Oddo 2011: 289).

Merkillepantavaa on kuitenkin se, että muutamassa haastattelussa (IL3, IL6 ja IS4) Jaakkola antaa ymmärtää, ettei hän ole täysin varma, onko Ruotsalan sanat ymmärretty mediassa oikein. Tämä käy ilmi esimerkistä 14, kun Jaakkola implikoi, että on mahdollista, että uutisissa Ruotsalan esittämien ajatukset voisivat olla ”hänelle laitettuja”. Ruotsalan tarkoitusperiä merkittävämpää Pori Jazzille oli kuitenkin se, miten suuri osa yleisöstä kommentit tulkitsi. Pori Jazzin johto päätti toimia tämän yleisimmän tulkinnan mukaan, jolloin se pyrki välttämään imagohaittoja irtisanomisella.

Ruotsalan potkuja legitimoidaan imagodiskurssin kautta myös muulloinkin kuin vain Hannu Jaakkolan sitaateissa tai Pori Jazzin tiedotteista otetuissa katkelmissa: yksi Iltalehden kommentti (IL7) perustuu kokonaan liiketoiminnan näkökulmalle. Imagoon liittyvät tekijät tulevat tässä julkaisussa kenties selvimmin esille, sillä tekstilajille tyypilliseen tapaan kirjoittaja esittää mielipiteensä eksplisiittisesti. Kirjoittajan näkökulma on nähtävillä jo otsikossa, jossa kirjoittaja käyttää määrittelyä kertoessaan, mistä Ruotsalan potkuissa on kyse (esimerkki 15):

- 15) Aki Ruotsalan potkuilla ei ole mitään tekemistä vainoamisen kanssa – kyse on liiketoiminnasta ja imagoista, ei sananvapauden rajoittamisesta (IL7).

Määrittelyyn tarvitaan aina jonkinlainen verbi, jonka avulla kaksi asiaa voidaan yhdistää toisiinsa (Van Leeuwen 2007: 104). Tässä tapauksessa verbin *on* avulla kirjoittaja yhdistää ”potkut” ja ”liiketoiminnan”, jolloin hän implikoi, että liiketoiminnan kontekstissa irtisanotuksi tuleminen on mahdollista ja sallittua. Näkemys saa vahvistusta siitä, että samassa yhteydessä kirjoittaja kumoo mediassa esiintyneet potkuja kritisoivat näkemykset: kielteisillä eksistenti-

aalilauseilla hän toteaa, ettei potkuissa ole kyse vainoamisesta tai sananvapauden rajoittamisesta. Vaikka tällainen määrittely ei ole toistuva legitimoitikeino imagodiskurssissa, pidän tätä esimerkkiä merkittävänä, sillä otsikko korostuu julkaisun muuhun tekstiin nähden (ks. Nousiainen 2017).

Myös muutamat muut kirjoittajan käyttämät yksittäiset legitimoitikeinot ovat merkittäviä imagodiskurssin kannalta, sillä kommentilla on erityinen rooli aineistossa: koko tekstin tarkoitus on näkyvästi legitimoida Ruotsalan potkuja imagodiskurssiin vedoten. Legitimointi on kommentissa hyvin monipuolista todennäköisesti juuri sen vuoksi, että kirjoittaja pyrkii argumentoimaan mielipiteitään mahdollisimman kattavasti ja vakuuttavasti. Tällaista merkittävää, mutta poikkeavaa legitimoitintia edustavat muun muassa luonnehdinta (esimerkki 16) ja ennustus (esimerkki 17):

- 16) Pori Jazz on kaupallinen festivaali. Yksi sen tarkoituksista on tehdä voittoa. Ruotsalan kommenttien jälkeen sosiaalinen media täyttyi henkilöiden – myös julkisuuden henkilöiden, kuten Pori Jazzin potentiaalisten artistien – kommentteista, joissa Ruotsalan näkemys tyrmättiin. Totta kai Ruotsalalle löytyi myös puolustajia, mutta festivaalin imago oli saanut vakavan osuman. (IL7.)
- 17) Jos Pori Jazzin hallitus olisi antanut Ruotsalan jatkaa toimitusjohtajana, moni olisi voinut laittaa festivaalin boikottiin, kuten osa sanoikin tekevänsä. Festivaalin kaupallisen tappion riski olisi kasvanut imagotappiosta puhumattakaan. (IL7.)

Esimerkissä 16 kirjoittaja toteaa ensimmäisen ja ainoan kerran koko aineistossa eksplisiittisesti, että Pori Jazzin on tarkoitus *tehdä voittoa*, mutta imagohaitat tekisivät sen vaikeammaksi. Katkelman mukaan Ruotsalan potkuissa toissijainen asia on siis se, olivatko Ruotsalan näkemykset sopimattomia vai eivät, sillä organisaatioiden on ennen kaikkea pyrittävä turvaamaan taloudellinen menestyksensä. Siten kirjoittaja legitimoii potkuja liiketoiminnan luonteen perusteella (ks. Van Leeuwen 2007: 104). Esimerkissä 17 kirjoittaja puolestaan perustelee väitteitään viittaamalla vielä toteutumattomiin, mutta todennäköisiin seurauksiin *jos*-alustuskonjunktioilla alkavalla ehtolauseella (VISK § 1437): festivaalin taloudelliset riskit olisivat kasvaneet, *jos* Ruotsalan olisi annettu jatkaa toimitusjohtajana, sillä moni olisi voinut jättää silloin tulematta festivaalille. Ehtolauseen lisäksi vielä toteutumattomaan mutta mahdolliseen tapahtumaan viittaa myös konditionaali *olisi* (VISK § 1592). Tällainen tulevaisuuteen suuntautuva ennustus on poikkeavuudestaan huolimatta merkittävä legitimoitikeino imagodiskurssissa, sillä siinä kerrotaan ainoan kerran koko aineistossa se implisiittinen oletus, mitä negatiivisesta imagosta voisi seurata: yleisökato ja taloudellinen tappio.

5.2.3 Legitimointi sananvastuudiskurssissa

Kuten mainitsin luvussa 5.1 diskursseja esitellessäni, perustuvat Iltalehden kaksi kommenttia (IL5 ja IL7) pääasiassa sananvastuudiskurssille. Kommenteissa ei tarvitse pyrkiä objektiivisyyteen vaan mielipiteitä perustellaan eksplisiittisesti, minkä vuoksi näissä teksteissä käytetään huomattavasti monipuolisemmin erilaisia legitimointikeinoja verrattuna aineiston uutisiin. Keskityn kuitenkin jälleen ainoastaan diskurssin yleisimpiin ja merkityksellisimpiin legitimointikeinoihin.

Iltalehden kommenttien kirjoittajat tekevät molemmat teksteissään myönnytyksiä sen suhteen, että Ruotsalalla täytyy olla oikeus ilmaista mielipiteensä. Molempien kirjoitusten pääsanoma kuitenkin on, että potkut olivat aiheelliset, sillä sananvapauden kuuluu myös sananvastuu. Tällainen irtisanomisen legitimointi pohjautuu persoonattomaan auktoriteettiin, ja sitä edustavat muun muassa esimerkit 18 ja 19:

- 18) Sananvapauden kuuluu kuitenkin myös vastuu puheistaan. Varsinkin, jos sattuu olemaan päättävässä asemassa. (IL5.)
- 19) Kannattaa muistaa, että sananvapauden sisältyy sananvastuu (IL7).

Sekä esimerkissä 18 että 19 kirjoittajat viittaavat implisiittisesti niihin lakeihin, jotka määrittelevät sananvapauden ja -vastuun rajoja: esimerkiksi perustuslain (731/1999) 12 §:n määrittelee lain sananvapaudesta, mutta sille asettavat rajoituksia muun muassa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n syrjimiskielto. Sananvapauden ja -vastuun suhteista ja laeista kerroin tarkemmin luvussa 3.3. Tällainen persoonattomaan auktoriteettiin vetoaminen on yleisin legitimoinnin keino sananvastuudiskurssissa. Sananvastuun mainitseminen myös kumoaa ne mielipiteet, joissa Ruotsalan potkuja on delegitimoitu sananvapauden vedoten.

Kommentti edustaa tekstilajina kirjoitusta, jossa esitellään omia mielipiteitä, minkä vuoksi niiden kirjoittajilla on personoitua auktoriteettia. Iltalehden kommenttien kirjoittajat ovat myös ammattitoimittajia Suomen toiseksi luetuimmassa lehdessä, mikä vahvistaa heidän auktoriteettiasemaansa. Kirjoittajan auktoriteetti näkyy erityisen selvästi esimerkissä 19, jossa toimittaja antaa verbin imperatiivimuotoa käyttämällä suosituksen lukijoilleen: ”kannattaa muistaa” myös sananvastuu. Toimittajan direktiivi eli kehoitus (VISK § 1591) legitimoii Ruotsalan irtisanomista implikoimalla, että Ruotsala sai potkut, sillä hän ei muistanut tätä lain rajoitusta. Myös aiemmin esittelemässäni esimerkissä 18 kirjoittaja käyttää personoitua auktoriteettia määritellessään, että sananvastuu ei jakaudu tasaisesti, vaan päättävässä asemassa olevalla on muita suurempi vastuu puheistaan. Kyseessä ei kuitenkaan ole Suomen lain määritelmä,

vaan kirjoittajan oma mielipide – jota tosin useat muutkin kannattavat (ks. Määttä 2013: 11). Näissä kahdessa kommentissa on useita tällaisia väitelauseita, joissa kirjoittajat legitimoivat Ruotsalan irtisanomista ainoastaan omaan auktoriteettiinsa vetoamalla. Kun tällaisissa väitelauseissa ei eksplisiittisesti ilmaista, että kyseessä on mielipide, jää sen ymmärtäminen lukijan vastuulle (ks. Johansson 2014: 171).

Sananvastuudiskurssissa käytetään toistuvasti legitimoitikeinona myös yhdenmukaisuuden auktoriteettia, kuten muun muassa esimerkeissä 20, 21 ja 22:

- 20) Suomi raivostui Timo Soinin ja Aki Ruotsalan puheista ja syystä (IL5).
- 21) Molemmat ovat reilun viikon sisällä suuttaneet tuhannet ja tuhannet suomalaiset puheillaan (IL5).
- 22) Suomalaisena minä suorastaan ymmärrän heitä (IL5).

Legitimointi perustuu yhdenmukaisuuden auktoriteetissa siihen, että kaikki tai useimmat ihmiset toimivat jollakin tavalla, ja siksi kyseinen toimintatapa on sallittavaa tai suotavaa (Van Leeuwen 2007: 97). Esimerkki 20 on katkelma toisen Iltalehden kommentin otsikosta, ja siinä kirjoittaja implikoi, että kaikki suomalaiset olisivat suuttuneet Ruotsalan puheista. Myöhemmin leipätekstissä kirjoittaja kuitenkin tarkentaa (esimerkki 21), että vain ”tuhannet ja tuhannet” – eivät siis kaikki suomalaiset, mutta edelleen monet – suuttuivat Ruotsalan kommenttien vuoksi. Näissä esimerkeissä kirjoittaja luo lukijalle mielikuvan siitä, että *suomalaisena* on tavanomainen reaktio suuttua Ruotsalan puheista. Palaan tähän yhdenmukaisuuden auktoriteetin keinoon vielä tämän luvun lopussa, sillä suomalaisuuteen vetoamista ei voi ymmärtää ennen kuin olen analysoinut tarkemmin muita tässä julkaisussa (IL5) käytettyjä legitimoitikeinoja.

Esimerkissä 20 kirjoittaja hyödyntää myös negatiivista vertailua yhdistämällä *ja*-rinnastuskonjunktioilla Timo Soinin ja Aki Ruotsalan. Kommentin leipätekstissä kerrotaan, että Soini oli antanut julkisuudessa lausuntoja aborttioikeutta vastaan, mikä herätti negatiivista keskustelua mediassa (IL5). Kun kirjoittaja puhuu Soinista ja Ruotsalasta samassa yhteydessä, rinnastuu Soinin saama kielteinen julkisuus myös Ruotsalaan. Kirjoittaja käyttää esimerkissä 20 vielä luonnollistamistakin todetessaan, että suomalaiset suuttuivat ”syystä”. Suuttumisen oikeuttaa tekstin mukaan se, että Ruotsalan olisi pitänyt muistaa sananvastuu, ja että Soini ja Ruotsala edustavat vääränlaisia arvoja: kirjoittaja nimittäin myöntää eksplisiittisesti, että ”en heidän kanssaan samaa maailmankatsomusta edustakaan” (IL5). Vaikka esimerkissä 20 käytetyt luonnollistaminen ja negatiivinen vertailu ovat yksittäisiä legitimoitikeinoja sananvastuudiskurssissa, ovat ne merkityksellisiä, sillä kyseessä on mielipidekirjoituksen otsikko (ks. Nousiainen 2017) – siten se korostuu muuhun tekstiin nähden.

Näiden yksittäisten legitimoitikeinojen huomioiminen on olennaista, jotta voidaan ymmärtää, miksi kirjoittaja vetoaa tekstissään jatkuvasti *suomalaisuuteen*. Esimerkissä 22 kirjoittaja kertoo ymmärtävänsä niitä, jotka suuttuivat Ruotsalan ja Soinin kommentteissa. Tätä reaktiotaan hän perustelee sillä, että on *suomalainen*. Korostamalla Suomen kansallisuutta kirjoittaja pyrkii todennäköisesti muistuttamaan lukijoita, että hänen mielestään Timo Soini ja Aki Ruotsala ovat toimineet Suomen lain vastaisesti: jo useaan kertaan mainittu yhdenvertaisuuslaki estää syrjinnän seksuaalisen suuntautumisen perusteella, ja laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970) määrittelee, että naisella on oikeus aborttiin tietyillä ehdoilla. Tämä yhdenvertaisuuden auktoriteettiin perustuva kommentti legitimoii Ruotsalan irtisanomista, sillä kirjoittaja implikoi, että suomalaisen pitäisikin suuttua heille, jotka puhuvat Suomen lakien vastaisesti.

5.2.4 Delegitimointi mediakriittisessä diskurssissa

Ruotsalan potkuja delegitimoidaan eniten mediakriittisen diskurssin kautta, jolloin delegitimointi perustuu sen kritiikille, miten media on Ruotsalan tapauksessa toiminut. Suurin osa delegitimoinnista on sellaista personoitua auktoriteettia, jossa Ruotsalan kerrotaan sanoneen, että hänen mielipiteitään on vääristelty mediassa tai niitä ei ole ymmärretty oikein. Tällaista delegitimointia edustavat muun muassa seuraavat esimerkit:

- 23) Sanomiseni on ymmärretty väärin, Ruotsala sanoo nyt (IS7).
- 24) Ruotsala itse sanoi tuoreeltaan, että alkuperäisessä Satakunnan Kansassa ilmestyneessä jutussa on lukuisia virheitä (IS7).

Esimerkissä 23 Ruotsala siirtää eksistentiaalilauseella vastuun sanoistaan muille: hän ei kiellä sanomisiaan, vaan kertoo, että ne on ymmärretty väärin. Tällainen oman kielellisen auktoriteetin kieltäminen ja sitä kautta jopa vastuun pakoilu on Määtän (2013: 9) mukaan tavallista tilanteissa, joissa päättäjiä syytetään halventavasta kielenkäytöstä. Ruotsalalla on tässä tapauksessa personoitua auktoriteettia, sillä kukaan muu ei voi tietää, mitä hän on todellisuudessa sanoillaan tarkoittanut. Esimerkissä 24 puolestaan Ruotsalan kerrotaan sanoneen melko hyökkävään sävyyn, että Satakunnan kansan jutussa oli ”lukuisia virheitä”. *Lukuisat*-sanaa käyttämällä Ruotsalan ei tarvitse tarkkaan määritellä, kuinka paljon ja mitä virheitä tekstissä oli, mutta hän luo mielikuvan, että niitä oli useampia. Molempien virkkeiden tarkoituksena on personoituun auktoriteettiin vedoten delegitimoida irtisanomista, sillä ne pyrkivät viemään pohjaa siltä,

että Ruotsala olisi syyllistynyt epäkorrektiin kielenkäyttöön ja homoseksuaalien vähättelyyn – sen sijaan joko toimituksissa ollaan toimittu hänen näkökulmastaan väärin tai yleisö ei ole ymmärtänyt hänen sanojaan oikein.

Hyvin usein delegitimointi mediakriittisessä diskurssissa perustuu myös moraaliseen arviointiin, jolloin kyseenalaistetaan median toimintaa, kuten muun muassa seuraavissa esimerkeissä:

- 25) Yritin estää väärinymmärrykset faktantarkistuksessa ja lähettämässäni tiedotteessa, mutta minua ei haluttu kuulla ja yhtäkkiä olin keskustelussa, joka on ollut armaton, ehdoton ja tuomitseva (IS7).
- 26) Heitän itseni suoraan susille, koska tätähän ei saisi sanoa ääneen. Mielestäni Pori Jazzin entisen toimitusjohtajan Aki Ruotsalan potkut olivat häতিকөidyt. (IS6).
- 27) Satakunnan Kansa tuntui olevan taustoista hyvinkin tietoinen ja juttu oli tehty nimenomaan niin, että Ruotsalan on vastattava hyvin tiukkoihin, uskuntoon liittyviin kysymyksiin. Enpä ole moista uskuntoon pohjautuvaa juttua nähnyt aikoihin. (IS6.)

Esimerkissä 25 Ruotsala kertoo, että hänen oikomispyyntöjään ”ei haluttu kuulla”. Näin hän antaa ymmärtää, että mediakohun lopputulos olisi voinut olla toisenlainen, jos hänen oikaisupyntönsä olisivat olleet näkyvämpiä mediassa. *Haluta*-verbin käyttö luo mielikuvan siitä, että mediassa ei tietoisesti otettu Ruotsalan näkemyksiä huomioon. Ruotsala sysää tässäkin esimerkissä vastuuta tapahtuneesta medialle ja yleisölle. Negatiivisiin adjektiiveihin *armottomaan* ja *tuomitsevaan* viittaamalla Ruotsala implikoi, että haastattelusta syntynyt keskustelu ei ole ollut reilua häntä kohtaan, ja siten hän delegitimoi potkuja moraalisella arvioinnilla. Piirteet edustavat samanaikaisesti myös kohtuullisuusdiskurssia, josta kerron tarkemmin luvussa 5.3.5.

Aineistossa on yksi toimittajan kirjoittama kommentti (IS6), joka keskittyy median toiminnan kritisoimiseen pääasiassa tällaisen moraalisen arvioinnin kautta. Kantaaottavana toimittajana kirjoittajalla on myös personoitua auktoriteettia. Toimittaja ei puolustele Ruotsalan toimintaa tai sanomisia, vaan irtisanomisen kritisointi perustuu siihen, että kirjoittajan mielestä sekä media että Pori Jazz toimivat tilanteessa häतिकөidysti ja mediayleisö moraalittomasti. Näin tekstissä mediakriittiseen diskurssiin yhdistyy myös kohtuullisuusdiskurssi. Pidän tekstiä merkittävänä, sillä se poikkeaa aineiston valtavirrasta: se on ainoa teksti, jossa toimittaja eksplisiit- tisesti delegitimoi Ruotsalan potkuja. Kommentin kirjoittaja vaikuttaa tiedostavan sen itsekin, koska hän kertoo heti leipätekstin ensimmäisessä virkkeessä ottavansa tietoisien riskien, kun sanoo mielipiteensä ääneen (esimerkki 26). Esimerkissä kirjoittaja kritisoi Pori Jazzin toimintaa moraaliseen arviointiin vedoten, sillä hänen mielestään ratkaisu oli tehty ennen aikaisesti ja har- kitse mattomasti eli häतिकөidysti (KS s.v. *häतिकөidä*). Hän kuitenkin korostaa *mielestäni*-sanalla, että kyseessä on hänen oma mielipiteensä, eikä väitä asiaa totuudeksi. Samalla toimittaja kriti- soi sitä, että mediassa ei saa käydä vapaata keskustelua Ruotsalan potkuihin liittyen. Näin hän

delegitimoi potkuja myös vetoamalla persoonattomaan auktoriteettiin, sillä kirjoittaja kyseenalaistaa sananvapauden toteutumisen mediassa Ruotsalan tapaukseen liittyen.

Esimerkissä 27 kirjoittaja puolestaan arvostelee sitä, että Satakunnan Kansa teki Ruotsalan haastattelun perustuen uskonnollisille kysymyksille. Esimerkin toisessa virkkeessä sanassa *enpä* sävyartikkeli -pä tuo lauseeseen sävyn, joka korostaa kontrastiivista merkitystä (ks. VISK § 833). Tässä tapauksessa sen tehtävä on osoittaa, että on negatiivinen asia tehdä uskontoon pohjautuva lehtijuttu. *Aikoihin*-sana puolestaan viittaa siihen, että uskonnollisille kysymyksille perustuva juttu on vanhanaikainen ja siten se ei ole sopiva nykypäivän lehdistöön.

Mediakriittisessä diskurssissa kritisoidaan toisinaan eksplisiittisesti myös yleisön moraalitonta toimintaa, ja myös näiden kommenttien kautta Ruotsalan irtisanomista delegitimoidaan moraalisen arvioinnin kautta (esimerkit 28 ja 29).

- 28) Moni on tuskin edes reagoinut Ruotsalan vastineeseen, koska kaikki halusivat uskoa sen, mitä heille oli jo kerrottu: paljon mehevempi ja pöyristyttävämpi tarina. (IS6).
- 29) Nykyinen somemaailma on tuonut esiin ikävän ilmiön, jossa tuomitaan väärät ja erilaiset mielipiteet heti ja ollaan valmiita lynkkaamaan ihminen vain väärän mielipiteen vuoksi (IS6).

Kommentin kirjoittanut toimittaja arvostelee yleisön toimintaa esimerkissä 28 implikoimalla, että lukijat uskovat mieluummin ”pöyristyttävän tarinan” kuin niitä asioita, joista Ruotsala kertoi Facebookissa julkaisemassaan vastineessa. Substantiivi *tarina* on tässä merkityksellinen, sillä kontekstista voidaan päätellä sen vihjaavan mielikuvitukselliseen, perättömään juttuun (KS s.v. *tarina*). Tulkintaa tukee se, että toimittaja kirjoittaa kommentissaan toisessa yhteydessä, että ”– – virheellisistä faktoista viis, sillä somessa alkoi vyyhti, joka on nähty ennenkin” (IS6). Näin kirjoittaja delegitimoi potkuja moraalisen arvioinnilla, sillä hänen mielestään ei ole oikein uskoa enemmän ”meheviä tarinoita” kuin faktoja. Esimerkissä 29 kirjoittaja kritisoi yleisön toimintaa puolestaan implikoimalla, että erilaisten mielipiteiden tuomitseminen on väärin. Tätä tulkintaa tukee muun muassa kirjoittajan käyttämä negatiivinen adjektiivi *ikävä*, jolla hän määrittelee kyseisen ilmiön. Moraalisen arvioinnin lisäksi kyseinen esimerkki edustaakin myös luonnehdintaa, sillä toimittaja kuvailee somemaailman luonnetta. Toimittaja käyttää virkkeessä passiivia eikä määrittele tarkemmin, ketkä tuomitsevat erilaiset mielipiteet, vaan kritisoi kaikkia näin tekeviä. Verbiä *lynkata* käyttämällä hän korostaa toiminnan vääräyttä: verbi tarkoittaa kansanjoukon omavaltaisesti toimeenpanemaa kuolemanrangaistusta (KS s.v. *lynkata*). Samalla esimerkki vetoaa myös persoonattomaan auktoriteettiin kyseenalaistaen jälleen sananvapauden toteutumisen sosiaalisessa mediassa.

Ruotsala saa tukea lausunnoilleen myös muutamilta julkisuudenhenkilöiltä, sillä aineistossa esiintyy jonkin verran roolimalleihin pohjautuvaa delegitimointia:

- 30) Hän muistuttaa, että Ruotsala itse väittää, että hänen näkemyksiään on vääristelty.
- 31) Ruotsala vetoaa virheelliseen uutisointiin (täysin mahdollista tänä klikkiotsikkoajana) ja edustaa tiedotteessa niitä arvoja joita moni varmasti toivookin, Roope kirjoittaa Twitterissään. (IL2.)

Esimerkissä 30 kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen kerrotaan puolustavan Ruotsalaa toteamalla, että Ruotsalan mukaan media on uutisoinut väärin hänen näkemyksistään. Näin Räsänen delegitimoi potkuja viittaamalla Ruotsalan personoituun auktoriteettiin ja näkemyksiin siitä, että mediassa liikkuu virheellistä tietoa. Myös laulaja-näyttelijä Roope Salminen puolustaa Ruotsalaa esimerkissä 31 samalla tavalla kuin Räsänen esimerkissä 30. Salmisen kommentti on peräisin hänen Twitter-julkaisustaan, joka on upotettu kokonaan Ilta-lehden julkaisuun. Esimerkissä 31 yhdistyy roolimallin ja personoidun auktoriteetin lisäksi myös luonnehdinta: *klikkiotsikkoajasta* puhumalla Salminen implikoi, että hänen mukaansa tälle aikakaudelle on tyypillistä tehdä otsikoita, jotka houkuttelevat klikkaamaan uutisen auki. Tämä ilmaus on hyvin kritisoiva, ja sillä viitataan median uuteen rooliin, jossa tärkeintä ei ole tiedonvälittäminen vaan myyvien juttujen tekeminen (ks. Herkman 2011: 41). Lisäksi Salminen pyrkii osoittamaan mediassa yleisesti vallitsevan käsityksen vääräksi kertomalla, että tiedotteen mukaan Ruotsala edustaa niitä arvoja, joita moni toivookin. *Moni*-sanalla hän vetoaa siten myös yhdenmukaisuuden auktoriteettiin. Siten esimerkissä yhdistyy peräti neljä erilaista delegitimoinnin keinoa.

5.2.5 Delegitimointi kohtuullisuusdiskurssissa

Aki Ruotsalan potkujen delegitimointi perustuu usein myös sen kyseenalaistamiselle, toimitiinko toimitusjohtajasopimuksen purkamisessa reilulla tavalla. Kohtuullisuusdiskurssissa irtisanomisen delegitimointi on kuitenkin useimmiten hyvin implisiittistä, minkä vuoksi toisinaan on vaikea määritellä, edustaako jokin kommentti delegitimointia vai ei. Delegitimointi esitetään tavallisesti kiertoteitse esimerkiksi kyseenalaistamalla niitä syitä, joilla potkuja on perusteltu sekä kritisoimalla Pori Jazzin hallituksen toimintaa työnantajana. Delegitimointi rakentuu tässäkin diskurssissa pääasiassa moraaliseen arvioinnille, jota edustavat esimerkit 32 ja 33:

- 32) Eroprosessissa Ruotsalaa jäi kaivelemaan, ettei häntä kuultu tilanteen eskaloituttua, vaan hän sai haastattelun julkitulon jälkeen potkut vielä saman illan aikana (IS7).
- 33) Onko oikein, että ihminen erotetaan tehtävästään alle vuorokaudessa epämääräisten lausuntojen vuoksi? Pitäisikö häntä mahdollisesti ensin kuunnella? (IS6.)

Esimerkissä 32 kerrotaan, että Pori Jazzin hallitus ei keskustellut kohusta Ruotsalan kanssa haastattelun julkitulon jälkeen, vaan he tekivät irtisanomispäätöksen yksipuolisesti. Tämä jäi *kaivelemaan* eli jäytämään tai harmittamaan Ruotsalaa (KS s.v. *kaivella*). Adverbi *vielä* vihjaa siihen, että kirjoittajan mielestä oli kohtuutonta erottaa Ruotsala saman illan aikana, kun kohun herättänyt haastattelu tuli julki. Tässä esimerkissä potkujen delegitimointi perustuu moraaliseen arviointiin, sillä siinä pyritään herättämään lukijassa ajatus siitä, ettei olisi oikein erottaa työntekijää kuulematta häntä ensin. Useassa muussakin julkaisussa (esim. IL2, IS3 ja IS6) viitataan siihen, että Aki Ruotsalan selityksiä olisi pitänyt kuunnella paremmin, eikä häntä olisi saanut tuomita alkuperäisen haastattelun perusteella ilman mahdollisuutta antaa tarkentavia selityksiä.

Esimerkki 33 on katkelma edellisessä luvussa mainitsemastani Ilta-Sanomien kommentista (IS6), joka perustuu mediakritiikin lisäksi pitkälti myös kohtuullisuusdiskurssille. Katkelmassa kommentin kirjoittaja kysyy lukijalta eksplisiittisesti retorisen kysymyksen avulla, oliko Ruotsalan irtisanominen oikea toimintatapa Pori Jazzilta. Näin kirjoittaja kannustaa lukijaa muodostamaan oman mielipiteensä asiasta. Kirjoittaja kuitenkin antaa lukijalle vihjeen siitä, että toiminta olisi ollut väärin, sillä hän kertoo Pori Jazzin irtisanoneen Ruotsalan ”epämääräisten lausuntojen vuoksi”. Näin hän luo mielikuvan siitä, ettei Ruotsalan kommenteista voi varmuudella sanoa, mitä hän on tarkoittanut. Sen vuoksi hän implikoi jälleen retorisen kysymyksen kautta ironiseen sävyyn, että asianomaisen kanssa täytyisi ensiksi keskustella aiheesta. Adverbi *mahdollisesti* luo tässä kontekstissa ironisen vaikutelman, sillä se tarjoaa näennäisen mahdollisuuden, että näin ei ole pakko toimia. Tekstissä kuitenkin kritisoidaan Pori Jazzin *hätiköityä* toimintaa (esimerkki 26), minkä vuoksi kontekstin perusteella voidaan tulkita, että kirjoittaja pyrkii kommentillaan asettamaan Pori Jazzin toiminnan tökeröön valoon.

Ruotsalan sitaateissa irtisanomista delegitimoidaan moraalisen arvioinnin kautta myös keräämällä sympatiao:

- 34) Ymmärrän hallituksen ratkaisun siinä tilanteessa, johon se eskaloitui, mutta tällä on ollut minulle henkilökohtaisesti karu seuraus. Minulla ei ollut varasuunnitelmaa ja olen työtön. (IS7.)

Esimerkissä 34 Ruotsala kertoo, että potkujen seuraukset olivat hänelle ankarat (KS s.v. *karu*), sillä hän joutui työttömäksi. Kenties tällä tavalla hän yrittää vedota niihin lukijoihin,

jotka ovat myös työttömiä. Suurin osa Ruotsalan kommenteista eroprosessin jälkeen liittyikin tunteiden osoittamiseen: esimerkiksi kahdessa julkaisussa (IL4 ja IL2) Ruotsalan kerrotaan sanoneen, että ajatus ihmisten suututtamisesta on hänen mielestään ”sietämätön”. Tällaiset kommentit delegitimoivat potkuja implisiittisesti siten, että Ruotsala pyrkii osoittamaan, ettei hän ole tarkoituksenmukaisesti aiheuttanut kyseistä kohua. Yhdessä uutisessa Ruotsala pahoittelee aiheuttamaansa mielipahaa: ”Pyydän anteeksi, sillä en missään nimessä tarkoittanut loukata ketään” (IS7). Määtän (2013: 9) mukaan on harvinaista, että päättävässä asemassa olevat pahoittelisivat kohua herättänyttä kielenkäyttöään. Ruotsalan anteeksipyyntö pyrkii herättämään lukijassa kohtuullisuusdiskurssin ja näkemyksen siitä, että anteeksipyytäväälle tulisi antaa anteeksi. Kaikki edellä esittelemäni esimerkit (32–34) eivät eksplisiittisesti delegitimoi Ruotsalan potkuja, mutta niiden voidaan ajatella edustavan implisiittistä delegitimointia, sillä ne implikoivat toisenlaista vaihtoehtoa irtisanomiselle: jos Ruotsalan olisi annettu perustella sanomisiinsa paremmin, olisi kohu voinut päättyä jotenkin muuten kuin Ruotsalan työsuhteen purkamiseen.

Aineistoni uutisissa on myös kommentteja, joilla pyritään tietoisesti viemään pohja potkuilta: uutisoinnin mukaan Ruotsala sai potkut Pori Jazzin vastaisten arvojen vuoksi (mm. IS4), mutta seuraavissa esimerkeissä esitetään toisenlainen näkemys aiheesta. Esimerkissä 35 delegitimointina toimii personoitu auktoriteetti, kun taas esimerkissä 36 positiivinen vertailu.

- 35) Ruotsala itse kommentoi keskiviikkona kohun jälkeen, ennen tietoa työsuhteensa purusta, että seksuaalivähemmistöt ovat tervetulleita festivaaleille. – Tuen tasa-arvoa, tervetuloa vaan. (IS2.)
- 36) Minulla on monta ystävää, jotka kuuluvat seksuaalivähemmistöön, ja heiltä saadut tsemppiviestit tämän kaiken keskellä ovat olleet todella tärkeitä, Ruotsala sanoo (IS7).

Esimerkissä 35 Ruotsalan kerrotaankin olevan omien sanojensa mukaan tasa-arvon kannattaja. Katkelma delegitimoi Ruotsalan irtisanomista, sillä sen mukaan Ruotsala ei syrjisi seksuaalivähemmistöjä, ja siten hänen erottamiseensa ei olisi aiheutta. Tämä sitaatti jäi kuitenkin selvästi marginaaliin kohun uutisoinnissa, jossa korostettiin toistuvasti Ruotsalan syrjiviksi tulkittuja kommentteja. Esimerkissä 36 Ruotsala puolestaan käyttää potkujen delegitimointiin positiivista vertailua kertomalla, että hänellä on seksuaalivähemmistöön kuuluvia ystäviä. Ruotsala olettaa todennäköisesti tämän kommentin osoittavan, ettei hän siten voi olla homovastainen. Kommentilla Ruotsala tarjoaa lukijoille mallin siitä, että muutkin voisivat ymmärtää häntä, sillä kaikki seksuaalivähemmistöihin kuuluvat eivät ole häntä tuominneet vaan päinvastoin tukevat häntä. Muutama otteeseen teksteissä käytetään jopa luonnollistamista ilmaisemaan sitä, että Ruotsalan arvot eivät eroaisikaan Pori Jazzin arvoista:

- 37) Luin Ruotsalan oman vastineen siitä, että hän on tosiasiasa tasa-arvon kannattaja (IS6).
 38) Ruotsala hieman jopa närkästy, kun häneltä kysyy, onko hänellä jotain homoja vastaan. – Ei todellakaan! (IS7.)

Esimerkissä 37 kommentin kirjoittanut toimittaja – jolla on personoitua auktoriteettia asemansa vuoksi – vetoaa luonnollistamiseen todetessaan, että Ruotsala on *tosiasiasa* tasa-arvon kannattaja. *Tosiasia* viittaa täysin varmaan ja subjektiivisesta tiedosta tai tulkinnasta riippumattomaan asiaan, faktaan (KS s.v. *tosiasia*). Tekstiyhteydestä käy kuitenkin ilmi, että toimittaja ei ole keskustellut asiasta Ruotsalan kanssa, mutta silti hän ottaa itselleen valtuuden määrittellä, että kyseessä olisi fakta. Toimittaja on muodostanut mielipiteensä Ruotsalan Facebook-sivuiltaan julkaiseman tiedotteen eli vastineen pohjalta, jossa Ruotsala (2018) kirjoittaa seuraavasti: ”Olen aina suhtautunut kaikkiin ihmisiin tasapuolisesti ja kohdellut jokaista yhdenvertaisesti, riippumatta heidän taustastaan. Minulle jokainen ihminen on yhtä tärkeä ja yhtä arvokas” (mp.).

Esimerkissä 38 puolestaan Ruotsala toteaa, että hänellä ”ei todellakaan” ole mitään homoseksuaaleja vastaan. Vastaus antaa mielikuvan siitä, että olisi luonnollista, että hän ajattelee tällä tavalla. Katkelmasta voidaan kuitenkin päätellä, että toimittaja on itse kysynyt kysymyksen Ruotsalalta, eikä Ruotsala ole oma-aloitteisesti tuonut tätä näkemystä esille. Leksikaalistunut sävyartikkeli *jopa* (VISK § 137) korostaa odotuksenvastaista merkitystä (VISK § 833) ja osoittaa, että kirjoittajan mielestä on yllättävää, miten Ruotsala reagoi kysymykseen niinkin voimakkaasti kuin närkästymällä eli harmistumalla (KS s.v. *närkästyä*). Nämä kielelliset keinot luovat vaikutelman siitä, että Ruotsalan mielestä olisi turhauttavaa, kun hänen epäillään olevan homovastainen.

Pori Jazzin kyseenalaiseen toimintaan työnantajana viittaavaa delegitimointia vahvistetaan roolimallin auktoriteetin kautta, joita edustavat esimerkit 39, 40 ja 41:

- 39) Jos kyseessä on harhaanjohtava uutisointi/otsikointi, niin meidän pitää hyvinä tyyppeinä myös ymmärtää ettei näiden kohujen oo aina pakko päättyä siihen, että se puoli joka tuli tunteet pinnassa valittua ”voittaa” ja ”vihollisen” elämä tuhoaan. (IL2.)
 40) Tällaisella hätäisellä tuomaroinnilla lopetetaan näin nopealla vauhdilla. Uskon, että häntä on tuskin edes ennätetty kuulla tässä. Tämä on todella huolestuttavaa. (IS3.)
 41) Kansanedustaja Päivi Räsänen (kd) mielestä suhtautuminen homoseksuaalisuuteen ei voi ratkaista sitä, onko Ruotsala pätevä tehtävään vai ei (IS3).

Esimerkissä 39 on katkelma Roope Salmisen Twitter-päivityksestä, johon viitataan yhdessä aineiston uutisessa. Salminen käyttää katkelmassa hyväkseen roolimallin auktoriteettiaan antamalla lukijoilleen toimintamallin: modaaliverbiä *pitää* käyttämällä Salminen kehottaa lukijoita ymmärtämään kohun keskelle joutunutta Ruotsalaa. Hän vetoaa päivityksessään myös

moraaliseen arviointiin puhumalla ”hyvistä tyypeistä”, mikä implikoi, että moraalisesti olisi oikein toimia hänen ehdottamallaan tavalla. Mielenkiintoista on, että hän käyttää julkaisussaan kilpailuasetelmaa korostavia sanoja, kuten ”se puoli joka tuli tunteet pinnassa valittua”, ”voittaa”, ”vihollinen” ja ”tuhotaan”. Näin hän representoi Ruotsalan tapauksen edustavan ikään kuin jonkinlaista peliä, jossa on voittajia ja häviäjiä. Kenties tällä hän haluaa korostaa kohujen epäinhimillistä luonnetta: ne voivat tuhota ihmisen imagon, ja sitä kautta myös uran. Vaikka tässä kommentissa Salminen ei eksplisiittisesti delegitimoi Ruotsalan potkuja, voidaan se kuitenkin tulkita implisiittiseksi potkujen kritisoinniseksi, sillä Salminen vetoaa ihmisten kohtuullisuuden tajuun. Tosin Salminen käyttää tässä tapauksessa *jos*-alistuskonjunktiolla alkavaa ehtolauseetta, mikä viittaa siihen, että näin kuuluu toimia vain, jos Ruotsalasta kertova uutisointi on varmasti virheellistä.

Esimerkissä 40 Päivi Räsänen kuvaa Pori Jazzin toimintaa *hätäiseksi* ja *huolestuttavaksi*. Tällaisilla negatiivisilla adjektiiveilla Räsänen delegitimoi Ruotsalan irtisanomista moraaliseen arviointiin vetoamalla, sillä kuvatus kaltainen toiminta ei ole sopivaa toimintaa yritykselle. Esimerkissä 41 Räsänen delegitimoi irtisanomista toteamalla, että suhtautuminen homoseksuaalisuuteen ei voi ratkaista ihmisen pätevyyttä työtehtävään. Kyseinen esimerkki edustaa roolimallin auktoriteettia, mutta myöhemmin tekstissä Räsänen perustelee mielipidettään vielä persoonattomaan auktoriteettiin, lakiin vetoamalla: ”Tämä on aivan laillinen ajattelutapa ja vakuumus” (IS3). Myös Ilta-Sanomien kommentissa otetaan esille näkökulma siitä, etteivät henkilökohtaiset mielipiteet saisi vaikuttaa työntekoon. Kirjoittaja käyttää tällöin ennustusta delegitimoidessaan Ruotsalan potkuja:

- 42) Kuinka monella on työpaikallaan mahdollisesti sellaisia mielipiteitä, että ne ääneen sanoessaan saisi potkut? (IS6).

Esimerkissä 42 toimittaja haastaa lukijan retorisella kysymyksellä pohtimaan, saisiko hänkin potkut, jos tietyt henkilökohtaiset mielipiteet tulisivat työpaikalla julkisuuteen. Kyseinen lähes uhkaukselta kuulostava ennustus delegitimoi Ruotsalan potkuja kohtuullisuuden vetoamalla, sillä kirjoittaja implikoi, että moni lukija voisi myös olla Ruotsalan tilanteessa jonkin toisen mielipiteen vuoksi. Toimittaja pitää Ruotsalan tuomitsemista moraalisesti arveluttavana, sillä jos ”– – ihmiset vaativat suvaitsevaisuutta Ruotsalalta, heidän pitäisi vaatia sitä ihan ensin itseltään” (IS6). Kirjoittaja ei siis pidä ihmisten hyökkäystä Ruotsalaa vastaan moraalisesti oikeutettuna.

5.2.6 Delegitimointi uskonnonvapauden diskurssissa

Vaikka uskonnonvapauden diskurssi on aineistossa marginaalisessa asemassa, on se poikkeavuutensa vuoksi tärkeää ottaa huomioon: se edustaa nimittäin juuri sitä maailmankatso- musta, joka seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa esitetään negatiivisessa ja toisinaan jopa naurunalaisessa valossa. Uskonnonvapauden diskurssissa kristillisyyttä ja perinteiset kristilliset arvot nähdään positiivisena asiana. Huomionarvoista on, että Ruotsala itse ei delegitimoi pot- kuja kertaakaan tähän diskurssiin vedoten, vaan muut henkilöt nostavat sen esiin. Potkujen de- legitimoinnissa vedotaan pääasiassa siihen, että Suomen perustuslain 11 §:n mukaan Suomessa on uskonnonvapaus. Siten yleisin delegitimoinnin keino on persoonattomaan auktoriteettiin ve- toaminen, johon vedotaan implisiittisesti muun muassa esimerkeissä 43, 44 ja 45:

- 43) Jos on ihminen, jolla on perinteiset kristilliset arvot. Ajattelee, että avioliitto on miehen ja naisen vä- linen. Onko hän epäkelpo silloin tällaisiin tehtäviin? Mielestäni näin ei saisi olla. Tämä on aivan lail- linen ajattelutapa ja vakaumus. (IS3.)
- 44) Millä tolalla Suomessa on tällä hetkellä uskonnon ja mielipiteen vapauden tilanne, Räsänen kysyy (IS3).
- 45) Kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen mukaan työsuhteen purkamisen alkaa lähestyä uskonnollista vainoa (IL7).

Oleennaista uskonnonvapauden diskurssissa on se, että sen taustalla vallitsee vanhoja kris- tillisiä perinteitä kannattava ideologia, jonka mukaan esimerkiksi avioliitto kuuluu vain miehen ja naisen välille – siten tämä diskurssi ei aja seksuaalista tasavertaisuutta. Tätä ajattelutapaa oikeutetaan uskonnonvapaudella. Ideologia tulee näkyväksi esimerkiksi Päivi Räsänen kom- mentissa (esimerkki 43), jossa hän kertoo tällaisten perinteisten kristillisten arvojen olevan ”laillinen ajattelutapa ja vakaumus”. Näin hän delegitimoi sekä perinteiden että persoonatto- man auktoriteetin kautta Ruotsalan irtisanomista viitaten siihen, että seksuaalivähemmistöjä loukkaavina pidetyt kommentit eivät ole pätevä syy irtisanomiseen. Hän käyttää vielä moraa- lista arvioimista todetessaan, että ”näin ei saisi olla”, että henkilökohtaisten arvojen vuoksi ih- mistä ei pidetä pätevänä tehtävään. Yllättävää kuitenkin on, että uskonnonvapauden diskurs- sissa perinteiden auktoriteettiin vedotaan ainoastaan kerran; muun muassa Rojas-Lizanan (2011: 666) tutkimuksessa on nimittäin todettu, että homoseksuaalisuuden oikeuttamisen yh- teydessä puhutaan usein uskontoon sisältyvistä perinteisistä arvoista, minkä vuoksi oletin, että niin kävisi myös tässä aineistossa. Vaikka aineistossa on täten vain yksi perinteen auktoriteet- tiin pohjautuva delegitimointi, pidän sitä merkittävänä, sillä se tekee näkyväksi sen ideologian, joka vaikuttaa muidenkin tämän diskurssin kommenttien taustalla.

Päivi Räsäsen toinen kommentti (esimerkki 44) delegitimoi Ruotsalan potkuja kyseenalaistamalla uskonnon ja myös mielipiteen vapauden tilanteen Suomessa. Näin hän luo presupposition siitä, että Ruotsalan irtisanomisessa ei ehkä toimittu lain mukaan, ja siksi irtisanominen ei ole oikeutettu. Saman tyyppistä persoonattomaan auktoriteettiin perustuvaa delegitimointia edustaa esimerkki 45, jossa Räsäsen kerrotaan sanoneen, että irtisanominen *alkaa lähestyä uskonnollista vainoa*. Tällainen rakenne implikoi, että irtisanomisessa tapahtui jotain laitonta, sillä Suomessa kaikenlainen syrjintä uskonnon perusteella on kiellettyä yhdenvertaisuuslain mukaan. Väittämää kuitenkin lieventää se, että siinä käytetään implikaatiivista verbiä *alkaa*, joka saa infinitiivitäydennyksen verbistä *lähestyä* – Räsänen ei esimerkiksi väitä, että irtisanominen *on* vainoa. Tällaisen lauserakenteen käyttäminen kuitenkin viittaa siihen, että virkkeen propositio olisi tosi, ja siten Räsäsen kommentti delegitimoi Ruotsalan potkuja. (Ks. VISK § 1561.)

Räsäseen liitettyihin delegitimointeihin yhdistyy myös roolimallin auktoriteetti, ja esimerkissä 43 hän vielä korostaa auktoriteettiaan sanalla *mielestäni*. Toinen aineistossa näkyvä roolimalli, jonka kommentit delegitimoivat Ruotsalan potkuja uskonnonvapauden diskurssin kautta, on kristillisdemokraattien kansanedustaja Sari Essayah. Hän delegitimoi Ruotsalan potkuja vetoamalla moraalisiin:

- 46) Onpa kumma, jos jonkun henkilön subjektiivisesti kokemaan elämänmuutokseen ja siitä kertomiseen ei voi ottaa kantaa. @AkiRuotsala toteaa viisaasti: ”En minä voi sitä kyseenalaistaa, jos ihminen näin kokee”. (IS3.)

Esimerkissä 46 Essayah kritisoi *kumma*-adjektiivin kautta sitä, etteikö ihmisten kertomuksiin voisi ottaa kantaa. Samalla hän arvottaa adjektiivista johdetulla adverbilla *viisaasti* Ruotsalan kommenttia implikoiden, että Ruotsala on toiminut älykkäästi. Kommentissa Essayah siteeraa Ruotsalan vastausta kysymykseen siitä, voiko kristinuskon avulla muuttua homoseksuaalista heteroseksuaaliksi (ks. luku 3.2).

5.4 Yleisimpiin (de)legitimointikeinoihin vaikuttavia tekijöitä

Analyysini perusteella Ruotsalan irtisanomistapauksen uutisoinnissa esiintyy huomattavasti enemmän potkujen legitimointia kuin delegitimointia. Mielenkiintoista kuitenkin on, että vastakkaisista näkökulmista huolimatta eri diskursseissa hyödynnetään (de)legitimoinnissa samoja

katteita: esimerkiksi moraalinen arviointi on selkeästi yleisin keino sekä potkujen oikeuttamisessa että kritisoinnissa. Myös roolimallin auktoriteettia käytetään runsaasti. Tässä luvussa pohdin, minkälaiset tekijät vaikuttivat todennäköisesti legitimoinnin valta-asemaan ja delegitimoinnin vähyyteen sekä tiettyjen legitimoitintyyppien yleisyyteen. Laajempaa yhteiskunnallista analyysia teen kuitenkin vasta päätäntöluvussa 6.

Legitimoinnin yleisyys selittyy pitkälti diskurssijärjestyksellä, sillä legitimoitintyyppit saavat julkaisuissa eniten palstatilaa. Kohun aikana tavallisin tulkintamalli mediassa oli se, että Ruotsalan kommentit miellettiin homoseksuaalien syrjinnäksi. Osa toimittajista pyrki todennäköisesti tietoisesti parantamaan vähemmistöjen asemaa tuomitsemalla epäsovittavana pidetyn kielenkäytön. Analyysin perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että toisinaan seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin näkemyksiä toistetaan myös tiedostamattomasti: moniin julkaisuihin on nimittäin kopioitu toistuvasti tiettyjä katkelmia aikaisemmista julkaisuista. Uutisoinnissa toistuvat esimerkiksi Ruotsalan kommentti huumeidenkäyttäjistä sekä hänen väitetyt yhteytensä eheytymishoitoihin – joiden kanssa Ruotsala ei omien sanojensa mukaan ole ollut missään tekemisissä (esim. IS6). Ruotsalan kommentteja on poimittu uuteen kontekstiin Satakunnan Kansan haastattelusta (ks. Muurinen 2018), mutta niistä ei aina käy ilmi se, että Ruotsalalta kysyttiin tarkoituksellisesti uskoon ja homoseksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä. Kun toimittajan rooli on häivytetty uutisoinnista, syntyy useimmista Iltalehden ja Ilta-Sanomien julkaisuista vaikutelma, että Ruotsala olisi oma-aloitteisesti alkanut esittää syrjiviksi tulkittuja mielipiteitään homoseksuaaleista (ks. Haapanen 2017a: 1–2). Intertekstuaalisuus pitää siten omalta osaltaan yllä seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssia. Omakohtaisen työkokemukseni ja myös joidenkin aikaisempien tutkimuksien perusteella vaikuttaa siltä, että erityisesti kiireessä osa toimittajista kopioi ydinkohdat aiemmin julkaistuista teksteistä ja toistaa siten joko tiedostaen tai tiedostamatta niitä diskursseja, jotka ovat jo vallalla; esimerkiksi Jokelan koulusurman uutisoinnissa samat asiat kerrottiin lähes identtisinä jopa eri lehtien uutisissa (Juntunen 2011: 180). Fairclough'n (1997: 58) mukaan mediassa pääsevätkin usein parhaiten esille ne diskurssit, joilla on ennestään valtaa.

Ruotsalan tapauksessa kaikki eivät kuitenkaan olleet sitä mieltä, että hänen kommenttinsa olisivat olleet syrjintää, mutta näitä vastakkaisia näkemyksiä esitettiin julkaisuissa huomattavasti harvemmin ja useimmiten implisiittisesti. Muutamien kommenttien perusteella vaikutti siltä, että Ruotsalaa puolustavia näkemyksiä ei edes uskallettu tuoda julkisuuteen, jotta sanojaa ei leimattaisi seksuaalivähemmistöjen vastustajaksi – osoittihan Ruotsalan tapaus, että vallassa olevien diskursiivisten normien vastainen kielenkäyttö voi nyky-yhteiskunnassa johtaa julki-

seen lynkkaukseen ja jopa työpaikan menetykseen. Tällaiseen näkemykseen viittaa muun muassa Ruotsalan irtisanomista delegitimoinut Ilta-Sanomien toimittaja todetessaan, että ”Heidän itseni suoraan susille, koska tätähän ei saisi sanoa ääneen” (IS6).

Sekä potkujen legitimoinnissa että delegitimoinnissa vedotaan useimmiten moraaliseen arviointiin. Kategorian yleisyys johtunee siitä, että irtisanomisen syynä oli epäsopivina pidetyt kommentit, mutta ihmiset kuitenkin ymmärtävät diskursiiviset normit eri tavoilla. Siihen, minkälaisista kielenkäyttöä yksilö pitää soveliaana, vaikuttavat ennen kaikkea ideologiat: ne määrittelevät kielenkäyttäjän arvoja ja uskomuksia (Kalliokoski 1996: 14–16). Eri yhteisöissä puolestaan vallitsee erilaisia ideologioita (mp.), minkä vuoksi on mahdollista, että joissain diskursseissa Ruotsalan kommentteja pidettiin normien vastaisina ja toisissa ei. Esimerkiksi seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa Ruotsalan puheet on tulkittu vähemmistöjen syrjinnäksi, kun taas uskonnonvapauden diskurssista katsottuna niissä ei ole mitään tuomittavaa. Tutkimukseni tulokset vahvistavat siten käsitystä siitä, etteivät suomalaiset ajattele diskursiivisista normeista ja niiden noudattamisesta yhtenäisellä tavalla (ks. Tervonen 2001). Koska sopivana pidetty kielenkäyttö pohjautuu lopulta yksilön arvoihin, ei liene yllättävää, että potkuja myös (de)legitimoidaan moraalisisella arvioinnilla – esimerkiksi viittaamalla siihen, oliko Ruotsalan kommentteissa kyse tuomittavasta syrjinnästä vai sallitusta mielipiteen ilmaisusta.

Aineistossa esiintyy runsaasti myös julkisuuden henkilöiden kommentteja ja siten roolimalleihin vetoavaa (de)legitimointia. Amerikkalaisissa mediatutkimuksissa on todettu, että skandaaleihin liittyen on tavallista, että yleisöä kannustetaan ottamaan kantaa tapahtumiin. Kannustimena voi toimia esimerkiksi julkisuuden henkilöiden mielipiteistä kertominen. (Dahlgren ym. 2011: 8.) Tämä ilmiö näkyi myös Ruotsalan kohussa, sillä toimittajat olivat haastatelleet aiheeseen liittyen monia kuuluisuuksia ja houkuttelivat siten myös yleisöä mukaan irtisanomisen ympärillä käytävään arvokeskusteluun. Mielenkiintoista on, että lehdet poimivat julkisuuden henkilöiden mielipiteitä jopa suoraan heidän sosiaaliseen mediaan kirjoittamista julkaisuistaan – sen perusteella lehdistö pitää Twitteriä ja Instagramia varteenotettavana tietolähteenä. Herkmanin (2011: 45) termein tällainen mediatekstien lainaaminen edustaa *mediajournalismia* ja on tyypillistä tälle ajalle. Lehtien välillä on kuitenkin suuri ero siinä, miten ne uutisoivat julkisuuden henkilöiden mielipiteistä: Iltalehti on julkaissut huomattavasti Ilta-Sanomia enemmän uutisia tunnettujen ihmisten sosiaalisen median julkaisujen pohjalta, ja näissä julkaisuissa on mainittu enemmän Ruotsalan sanomisia kritisoivia kommentteja. Vaikuttaa siltä, että Iltalehti pyrki siten Ilta-Sanomia enemmän rakentamaan tietoisesti kohua Ruotsalan tapauksesta ja houkuttelemaan yleisöä ottamaan aiheeseen kantaa. Roolimallien runsas käyttö kertoo

yhteiskunnastamme sen, että julkisuuden henkilöitä kuunnellaan, vaikka heillä ei olisikaan mitään tekemistä kyseessä olevan asian kanssa. Roolimalleilla on tärkeä rooli nykypäivänä erityisesti mainonnassa (mp.), minkä vuoksi Pori Jazzille aiheutui suurta haittaa, kun moni julkisuuden henkilö – ja erityisesti festivaalin potentiaalinen artisti – otti kantaa Ruotsalan lausumiin negatiivisesti.

Julkaisun genre vaikuttaa siihen, miten (de)legitimointi on muodostettu, sillä esimerkiksi kommenteissa (de)legitimointi oli huomattavasti eksplisiittisempää ja monipuolisempaa kuin uutisteksteissä, joissa tulee pyrkiä objektiivisuuteen. Se oli odotettavissa, sillä kommentin tyyliin kuuluu, että niissä perustellaan mielipiteitä. Monipuolinen legitimointi lisää vakuuttavuutta, kun asiaa perustellaan monesta eri näkökulmasta. Mielipiteen ilmaisun tavassa on kuitenkin eroja lehtien välillä: Ilta-Sanomien kommentissa, jossa Ruotsalan potkuja delegitimoidaan, korostetaan kirjoituksen mielipiteenomaisuutta esimerkiksi sanalla *mielestäni*. Iltalehden kommenteissa käytetään sen sijaan usein esimerkiksi eksistentiaalilauseita legitimoitaessa Ruotsalan potkuja, jolloin lukijalta vaaditaan enemmän tekstitaitoja sen ymmärtämiseen, että kyseessä on mielipidekirjoitus (ks. Johansson 2014: 171). Kenties Ilta-Sanomien kommentissa toimittaja korostaa omaa mielipidettään, sillä hän tietää sen olevan valtavirrasta poikkeava – näin mahdollisen huonon lukijapalautteen tulisi kohdistua häneen, ei esimerkiksi siihen, että Ilta-Sanomat lehtenä puolustele Ruotsalaa.

Vaikka (de)legitimointi oli huomattavasti eksplisiittisempää kommenteissa kuin uutisteksteissä, on nimenomaan ”neutraaleina” pidettävien tekstien tutkiminen tärkeää legitimointiprosessin kannalta. Objektiivisuuteen pyrkivissä teksteissä legitimointi saattaa olla pinnanalaista ja huomaamatonta, ja siten asiat saatetaan esittää ikään kuin itsestään selvinä jostain tietystä näkökulmasta. Ideologiat vaikuttavat siis vahvasti myös uutisten taustalla. (Fairclough 1995: 6.) Aineistossa (de)legitimoinnin eksplisiittisyys vaihteli uutisesta riippuen: kaikista vähiten eksplisiittistä (de)legitimointia oli niin sanotuissa kovissa uutisissa, kun taas sitä esiintyi enemmän haastatteluille pohjautuvissa uutisraporteissa ja someuutisissa. Tämäkään ei ole yllättävää, sillä someuutinen on rakentunut sen pohjalle, mitä julkisuuden henkilöt aiheesta ovat mieltä, ja haastatteluissa ihmisiä on pyydetty suoraan kommentoimaan Ruotsalan potkuja. Vaikka uutisessa olisi pyritty objektiivisuuteen, tekee toimittaja lopulta valinnat sen suhteen, minkälainen kokonaisuus julkaisusta muodostuu.

6 PÄÄTÄNTÖ

6.1 Suhtautuminen irtisanomiseen riippuu diskurssista

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut kriittisen diskurssianalyysin keinoin, miten Aki Ruotsalan irtisanomista Pori Jazzin toimitusjohtajan tehtävästä legitimoidaan ja delegitimoidaan Iltasanomien ja Iltalehden julkaisuissa. Tarkoitukseni on tämän yhden esimerkin kautta lisätä tietoa siitä, minkälaisia näkemyksiä diskursiivisista käytänteistä Suomessa tällä hetkellä vallitsee etenkin homoseksuaalisuudesta sekä sananvapaudesta ja -vastuusta puhuttaessa. Tutkimukseni lisää tietoa myös median vallasta ja korostaa siten kriittisen lukutaidon tärkeyttä. Tarkastelemani ilmiö on ajankohtainen, sillä vuonna 2018 uutisoitiin useammista tapauksista, joissa epäsovivaksi tulkittu kielenkäyttö aiheutti mediakohun ja johti sen kautta päättävässä asemassa olevan henkilön pikapotkuihin. Irtisanomiset herättivät mediassa kiivasta keskustelua muun muassa sananvapauden ja -vastuun rajoista sekä potkujen oikeudenmukaisuudesta.

Aineistossa suhtautuminen Ruotsalan irtisanomiseen riippuu siitä, mistä diskurssista asiaa katsotaan ja minkälaiset ideologiat taustalla vallitsevat. (De)legitimointi määräytyy muun muassa sen mukaan, pidetäänkö tietyssä diskurssissa Ruotsalan puheita seksuaalivähemmistöjä loukkaavina vai ei, ja mitä mahdollisesta epäsovivasta kielenkäytöstä voi diskurssin mukaan seurata. Analyysin tuloksien perusteella Ruotsalan irtisanomista pidetään useimmiten oikeutettuna. Potkujen legitimoinnin yleisyys selittyy pääasiassa sillä, että seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi ja imagodiskurssi saavat julkaisuissa eniten palstatilaa. Näiden kahden diskurssin lisäksi potkuja legitimoidaan jonkin verran myös sananvastuudiskurssista. Sen sijaan ainoastaan kahdessa julkaisussa potkuja delegitimoidaan eksplisiittisesti: kerran uskonnonvapauden diskurssissa (IS3) ja kerran mediakriittistä sekä kohtuullisuusdiskurssia yhdistelevässä julkaisussa (IS6). Muuten potkujen kritisointikin on useimmiten implisiittistä. Kaikissa kuudessa diskurssissa (de)legitimointi on hyvin monipuolista, ja niissä käytetään usein myös samanlaisia keinoja. Yleisin (de)legitimointikeino on moraalinen arviointi, mutta myös personoitua ja roolimallien auktoriteettia hyödynnetään huomattavan usein.

Seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi on julkaisuissa selkeästi valta-asemassa. Potkuja oikeutetaan sillä perusteella, että Ruotsalan tulkitaan syrjivän kommentteillaan seksuaalivähemmistöjä. Ruotsalan lausuntoja pidetään tuomittavina, minkä vuoksi legitimoinnissa hyödynnetään pääasiassa moraalista arviointia. Useat julkisuuden henkilöt asettuivat puolustamaan sek-

suaalivähemmistöjen oikeuksia, joten myös roolimallin auktoriteetilla on merkittävä osuus potkujen legitimoinnissa. Irtisanomista oikeutetaan lisäksi usein viittaamalla Ruotsalan ”vääränlaiseen” maailmankuvaan, sillä hänen edustamiaan kristillisiä arvoja ei nähdä positiivisena asiana tässä diskurssissa. Muita merkityksellisiä, mutta vähemmän käytettyjä legitimoitikeinoja ovat luonnollistaminen ja negatiivinen vertailu. Yllättävää on, ettei tässä diskurssissa hyödynnetä esimerkiksi yhdenvertaisuuslakia (1325/2014), jonka 8 §:n mukaan ketään ei saisi syrjiä seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Tästä voinee päätellä, että seksuaalivähemmistöjen oikeuksia pidetään diskurssissa niin itsestään selvänä asiana, ettei sitä tarvitse perustella lakien kautta (ks. Fairclough 1995: 6).

Kun potkuja legitimoidaan imagodiskurssin kautta, pohjautuu legitimointi liiketoimintaan liittyviin hyötyihin tai uhkiin. Uskon, että muissakin vuonna 2018 tapahtuneissa irtisanomiskohuissa imagodiskurssilla on suuri rooli, sillä irtisanomisten kautta organisaatiot pyrkivät kohentamaan vahingoittunutta julkikuvaansa. Legitimointi on tässä diskurssissa hyvin monipuolista: pääkeinot ovat seurauksiin pohjautuva teoreettinen rationalisointi, moraalinen arviointi, personoitu auktoriteetti ja yhdenmukaisuuden auktoriteetti. Lisäksi muita merkittäviä legitimoitikeinoja ovat määrittely, ennustus ja luonnehdinta. Mielenkiintoista on se, että tässäkin diskurssissa puhutaan paljon arvoista: Pori Jazzin kerrotaan edustavan niitä arvoja, joita seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssissa kannatetaan. Usein organisaatiot suunnittelevatkin tiedotteensa sopimaan tiedotusvälineisen suosimiin diskurssisiin (Fairclough 1997: 129) sillä positiivinen mediajulkisuus on olennainen menestystekijä organisaatiolle (Kuutti 2008: 14–19).

Ruotsalan potkuja legitimoidaan myös sananvastuudiskurssissa, mutta sitä esiintyy julkaisuissa vähemmän ja pääasiassa Iltalehden toimittajien kommenteissa (IL5 ja IL7). Irtisanominen on tämän diskurssin mukaan oikeutettua, sillä auktoriteettiasemassa olevan tulisi tietää, että häneltä vaaditaan julkisuudessa puhetta, joka ei loukkaa ketään (ks. Määttä 2013: 11). Koska kyseessä ovat tekstilajit ovat kommentteja, on niiden kirjoittajilla kantaaottavina toimittajina personoitua auktoriteettia. Legitimointi perustuu kuitenkin pääasiassa persoonattomalle auktoriteetille, sillä kirjoittajat vetoavat useasti sananvapauteen ja -vastuuseen. Myös yhdenmukaisuuden auktoriteettia, negatiivista vertailua ja luonnollistamista käytetään. Rungas erilaisten legitimoitikeinojen käyttö tässä diskurssissa selittyy sillä, että kommenttien kirjoittajat pyrkivät monipuolisilla perusteluilla vakuuttamaan lukijan mielipiteistään.

Aineistossa on kuitenkin myös kommentteja, joissa sanan- ja mielipiteenvapautteen vetoamalla delegitimoidaan Ruotsalan potkuja. Erityisesti uskonnonvapauden diskurssi perustuu tällaiseen ajattelutapaan. Irtisanomisen kritisoinnissa viitataan perustuslain 11 §:ään, jonka mukaan Suomessa on uskonnonvapaus ja sitä kautta myös oikeus ajatella uskonnon kannattamien

arvojen mukaan. Tärkein delegitimointikeino on siten persoonaton auktoriteetti. Diskurssissa kannatetaan perinteisiä kristillisiä arvoja, joiden mukaan homoseksuaalien tasavertaista asemaa heteroseksuaaleihin nähden ei tarvitse tietoisesti ajaa eteenpäin. Ruotsalan potkuja ei nähdä oikeutettuina, sillä tästä diskurssista katsottuna Ruotsalalla on oikeus kertoa omasta maailmankatsomuksestaan. Delegitimoinnissa vedotaankin myös moraaliseen arviointiin, sillä irtisanominen nähdään uhkana uskonnon- ja sananvapaudelle. On kuitenkin huomattava, että Ruotsala ei itse vetoa tähän diskurssiin lainkaan; häntä puolustavat sen kautta ainoastaan kristillisdemokraatit Päivi Räsänen ja Sari Essayah. Siten yksi tärkeä delegitimointikeino on myös roolimallin auktoriteetti. Perinteisiin vedoten potkuja delegitimoidaan aineistossa vain kerran.

Koska uskonnonvapauden diskurssi on hyvin marginaalinen ja seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssi puolestaan valta-asemassa, voidaan ajatella, että tällä hetkellä vallitsevien diskursiivisten normien mukaan sanan- ja uskonnonvapaus eivät oikeuta julkisessa asemassa olevaa kertomaan mielipiteitä, jotka voidaan tulkita homoseksuaaleja syrjiviksi. Kenties sen vuoksi uskonnonvapauden diskurssissa vedotaan useimmiten lain auktoriteettiin, sillä näin kristillisiä arvoja edustavat pyrkivät huomauttamaan, että heillä on oikeus mielipiteisiinsä ja tulkintansa mukaan myös oikeus tuoda ne ilmi. On kuitenkin muistettava, että sananvapautta ei voi käyttää syrjintään. Analyysini perusteella riippuu vahvasti diskurssista ja sen taustalla vallitsevista näkökulmista ja arvoista, ajatellaanko Ruotsalan puheiden syrjivän seksuaalivähemmistöjä vai ei.

Kahdessa muussa delegitimointidiskurssissa myönnetään, että Ruotsalan kommentit eivät olleet täysin hyvien käytäntöjen mukaisia. Niissä kuitenkin kyseenalaistetaan se, olivatko kommentit riittävä peruste irtisanomiselle. Useimmiten irtisanomista delegitimoidaan mediakriittisen diskurssin kautta, joka pohjautuu median toiminnan kyseenalaistamiseen. Kommenteissa korostetaan silloin muun muassa median skandaalihakuisuutta ja vihjataan, että medially oli osansa irtisanomisessa. Diskurssin rooli yleisimpänä delegitimointidiskurssina ei ole aiemman tutkimustiedon valossa täysin yllättävää: muun muassa Väliverronen (2011: 18, 20, 24) on todennut, että kansalaiset ovat alkaneet esittää mediakritiikkiä, kun media on tietoisesti pyrkinyt herättämään kohuja sensaatiomaisen uutisoinnin kautta. Yleisimmin delegitimointi muodostetaan tässä diskurssissa personoidun ja roolimallin auktoriteetin sekä moraalisen arvioinnin kautta, mutta myös luonnehdintaa, yhdenmukaisuuden auktoriteettia sekä persoonatonta auktoriteettia käytetään. Aineistossa esiintyi kuitenkin myös mielipiteitä, jotka puolustavat median toimintaa: esimerkiksi Hannu Jaakkola toteaa yhdessä kommentissaan, että ”Media ei tehnyt mitään väärin” (IL3). Mediakriittiset mielipiteet ovat kuitenkin huomattavasti yleisempiä, jolloin mediaa puolustavat kommentit jäävät vain marginaaliseksi vastadiskurssiksi.

Kohtuullisuusdiskurssissa delegitimoinnin yleisimmät keinot ovat samat kuin mediakriittisessä diskurssissa, mutta lisäksi siinä hyödynnetään luonnollistamista, positiivista vertailua ja ennustusta. Irtisanomisen kritisointi perustuu kohtuullisuusdiskurssissa ajatukselle siitä, että ihminen voi tehdä virheitä, mutta siitä huolimatta häntä tai ylipäätään toisin ajattelevia ei saisi heti tuomita. Sen sijaan olisi hyvä pyrkiä avoimeen keskusteluun ja ymmärtämään toisen osapuolen näkemyksiä. Jos eri tavalla ajatteleville ei edes anneta mahdollisuutta perustella näkemyksiään, jäävät molempien osapuolien perustelut pimentoon – pahimmassa tapauksessa dialogin puute voi johtaa harkitsemattomiin päätöksiin, jotka johtuvat hetkellisistä mielipiteistä tai virheellisistä uskomuksista (ks. Gylling & Toppinen 2004: 136).

Vaikka tarkastelin tässä tutkimuksessa ainoastaan yhtä irtisanomistapausta, uskon, että osa tuloksista voi kuvata yhteiskuntaamme myös laajemmin. Yksi tutkimukseni tarkoituksista on lisätä tietoa median vallasta ja korostaa kriittisen lukutaidon tärkeyttä, minkä vuoksi keskityn seuraavassa luvussa pohtimaan erityisesti median roolia Ruotsalan irtisanomistapauksessa sekä muutenkin yhteiskunnassamme.

6.2 Median rooli kohuissa

Medioiden markkinoituminen on aiheuttanut sen, että toimituksien tärkein tehtävä ei ole enää pelkästään demokratian ylläpitäminen uutisoinnin kautta vaan myös rahan tekeminen. Kohujen on osoitettu edustavan sellaista uutisointia, joka myy. (Herkman 2011: 41.) Sen vuoksi media pyrkii toisinaan tietoisesti herättämään kohuja tai luomaan kuvaa valtavasta massahyökkäyksestä jotain tiettyä tapahtumaa tai henkilöä kohtaan, vaikka todellisuudessa vain muutama henkilö olisi ottanut asiaan kärkeästä kantaa (Väliverronen 2011: 24; Nousiainen 2017: 68). Journalistiikan tutkimuksen mukaan kohu- tai kriisitilanteissa juttuja julkaistaan usein mahdollisimman nopeasti ilman faktojen tarkistusta mahdollisimman laajan lukijakunnan toivossa (Juntunen 2011: 181). Olivat mediassa esitetyt väitteet totta tai eivät, ne vaikuttavat organisaatioiden imagoon. Kielteistä julkisuutta on vaikea peruuttaa edes oikaisujen kautta. (Kuutti 2008: 18.) Sen vuoksi organisaatiot voivat päätyä Pori Jazzin tavoin irtisanomaan työntekijän pelkän kohusta syntyneen mielikuvan perusteella. Pori Jazzin hallituksen puheenjohtaja Hannu Jaakkolakin myönsi, että potkuihin vaikutti nimenomaan mediassa luotu mielikuva eikä se, mitä Ruotsala oikeasti sanoillaan tarkoitti: ”En itse ota kantaa, onko hän tosiasiallisesti sanonut, mitä on väitetty ja mitä hän on tarkoittanut, se menee selittelyn puolelle. Se minkälaisessa valossa hänen

asenteensa esitettiin julkisuudessa vaikutti päätökseen.” (IS4.) Medioiden markkinoituminen voi siten olla ongelmallista yksittäisen ihmisen oikeusturvan kannalta.

Muun muassa Määttä (2013: 4–5) on todennut, että uudet digitaaliset alustat ovat mahdollistaneet sen, että viestit leviävät laajalle lukijakunnalle nopeasti. Se on omalta osaltaan luonut yrityksille painetta reagoida nopeasti kohutilanteissa, sillä kärkkäät kommentit sosiaalisessa mediassa heikentävät imagoa nopeasti – etenkin silloin, jos roolimallit ottavat asiaan kantaa, kuten Ruotsalan tapauksessa kävi. Julkisuuden henkilöiden antamalla toimintaesimerkeillä on nimittäin nyky-yhteiskunnassa suuri vaikutus yleisöön (Van Leeuwen 2007: 95), ja media vaikuttaa uutisoivan herkästi heidän mielipiteistään. On huolestuttavaa, jos yritykset alkavat toimia siten, miten heitä käskytetään sosiaalisessa mediassa. Työntekijän kannalta on henkisesti raskasta, jos täytyy pelätä, että yksikin väärä sana voi johtaa samana päivänä työsuhteen purkamiseen, eikä asiasta käydä edes keskustelua asianomaisen kanssa.

Uudet julkaisualustat ja sosiaalisen median kasvu ovat vaikuttaneet siihen, että tekstit voivat joutua uusiin konteksteihin, joissa ne tulkitaan hyvin eri tavoilla kuin tekstin kirjoittaja on alun perin tarkoittanut (Määttä 2013: 4–5). Ihmisten on hyvä tiedostaa se, että digiaikakaudella julkisesti kirjoitettuja mielipiteitä ei välttämättä saa enää koskaan piilotettua. Kuten Määttä (mts. 14) toteaa, täytyy vastuullisen kielenkäyttäjän sen vuoksi ottaa huomioon kielenkäytön ensisijaisen kontekstin lisäksi myös mahdolliset tulevat kontekstit. Tämä on toki haastavaa ja on inhimillistä, ettei kaikkea tule aina ajatelleeksi. Esimerkiksi Ruotsalan tapauksessa kohu sai alkunsa 7 vuotta vanhasta mielipidekirjoituksesta. Tekstin julkaisuaikaan seksuaalista yhdenvertaisuutta korostava diskurssi ei ollut vielä niin vahva yhteiskunnassamme kuin nykyisin (ks. luku 3.4), minkä vuoksi Ruotsalan kirjoitusta ei julkaisuaikanaan tuomittu todennäköisesti niin laajasti kuin tämän päivän kontekstissa. Toimittajien suuri valta näkyikin muun muassa siinä, että he voivat päättää, minkälaisia asioita nostavat ilmi ja kenestä sekä minkälaisessa kontekstissa vanhat kommentit tuodaan julkisuuteen. Jos vanhoja kirjoituksia käsitellään uudestaan vuosia myöhemmin, tulisi nykypäivän kontekstin lisäksi ottaa huomioon myös kirjoitushetken konteksti.

Vihapuheen lisääntyminen on johtanut siihen, että viime vuosina sananvapauden ja -vastuun rajoista on keskusteltu julkisuudessa aiempaa enemmän. Loukkaavaa kielenkäyttöä on aiemmissakin kohuissa perusteltu sananvapaudella. Tyypillistä on myös, että puheillaan kohauttanut vetoaa siihen, ettei tarkoittanut sanomisiaan siten kuin ne tulkittiin, tai että se oli tarkoitettu vitsiksi. Anteeksi saatetaan pyytää siinä tapauksessa, jos kohu uhkaa omaa asemaa, mutta pahoillaan oleminen ei ole tavallista. Mahdollista on myös se, että puheita puolustellaan sillä, että kommentti on otettu pois asiayhteydestä. (Määttä 2013: 4, 9.). Kaikki nämä keinot

pyrkivät siirtämään julkisessa asemassa olevan vastuuta kielellisestä auktoriteetista muille (mts. 9), pääasiassa medialle tai vastaanottajille, ja niitä käytettiin myös Ruotsalan tapauksessa.

Viime vuosina mediassa on yleistynyt retoriikka, jossa mediaa syytetään suoranaisestä valehtelusta tai puolueellisesta uutisoinnista (ks. Tuominen 2018: 338). Yksi syy tähän on populistin suosion kasvu (mp.). Esimerkiksi Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump on useaan otteeseen kritisoinut maansa mediaa siitä, että se uutisoisi asioista puolueellisesti ja valikoiden ja on syyttänyt sitä myös valehtelusta silloin, kun uutisointi ei ole ollut hänen kannaltaan suotuisaa (ks. Lahti 2018: 96–97). Vastaavaa argumentointia ovat käyttäneet Suomessakin erityisesti perussuomalaiset poliitikot, jotka ovat kritisoineet valtamediaa ”punavihreästä ideologiasta” (Saarinen, Koivula & Malinen 2018: 97). Monissa tutkimuksissa on osoitettu, että länsimaalaiset journalistit sijoittuvat poliittisesti useimmiten vasemmalle, ja sen vuoksi myös mediaa pidetään poliittisesti hyvin liberaaleina ja vasemmalle suuntautuneina (Hopmann, Elmelund-Præstekær & Levinsen 2010: 661–662). Jos populistit ovat joutunut puheidensa vuoksi kritiikin kohteeksi mediassa, ovat he toisinaan käyttäneet sitä hyväkseen tekeytymällä uhriksi ja väittämällä, että media kohtelee heitä epäreilusti (Tuominen 2018: 340). Myös Ruotsala hyödynsi tällaista argumentointia muun muassa toteamalla, ettei häntä ”haluttu kuulla” Satakunnan Kansan haastattelun faktantarkistuksessa (IS7). Jos median kritisoijalla on esimerkiksi persoonitua tai roolimallin auktoriteettia lukijaan nähden, voivat tällaiset kommentit vähentää heidän luottamustaan mediaan.

Mitä tahansa Ruotsala kommenteillaan tarkoitti, voidaan seksuaalisen tasavertaisuuden diskurssin valta-asemaa pitää hyvänä asiana erityisesti seksuaalivähemmistöjen kannalta, sillä he kokevat edelleen syrjintää (Jantunen 2018: 4). Suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin on kuitenkin muuttunut joissain valtioissa ja aloilla myönteisemmäksi (mp.), ja vaikuttaakin siltä, että esimerkiksi Suomessa lehdistö korostaa seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Mahdolliseen syrjintään puututaan heti ja se tuomitaan. Tämä tulos ei liene yllättävää, sillä muiden länsimaalaisten medioiden tavoin myös suomalainen media mielletään useimmiten hyvin liberaaliksi (ks. Hopmann ym. 2010: 661–662). Suomessa toimittajien puoluekannoista on varsin vähän tieteellisesti todistettua tietoa, mutta muun muassa Saarisen, Koivulan ja Malisen (2018: 99) toteuttamassa analyysissä kuitenkin havaittiin, että 165 toimittajasta huomattavasti suurempi osa toimittajista kuuluu vihervasemmistoon (109) kuin keskustaoikeistoon (56). Samansuuntaisia tuloksia ovat antaneet myös epätieteelliset medioiden teettämät kyselyt: esimerkiksi Sunnuntaisuomalaisen kyselyn mukaan toimittajat äänestivät eniten vihreitä ja vähiten perussuomalaisia, ja yleisesti toimittajat kannattavat hyvin liberaaleja arvoja (Yle 2012).

Yhteiskunnan muuttuessa myös kielenkäyttö muuttuu, vaikka muutos onkin usein hidasta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 44). Ihmiset joutuvat käyttämään vaivaa oppiakseen, minkälainen kielenkäyttö on kulloinkin sopivaa. Tilannetta sekoittaa se, että olemassa on yhtäaikaista kilpailevia diskursiivisia käytänteitä, jotka eivät ole keskenään tasavertaisia. Lisäksi tiedon luotettavuus ja eettisyys vaihtelevat eri lähteissä: muun muassa uudet digitaaliset julkaisualustat ovat mahdollistaneet vaihtoehtoisten medioiden synnyn, joiden ei tarvitse noudattaa esimerkiksi Journalistin ohjeissa (2011) määriteltyjä eettisiä käytäntöjä (Tuominen 2018: 339). Jos luottamus perinteisiä medioita kohtaan laskee entisestään esimerkiksi skandaalihakuisen uutisoinnin vuoksi (ks. Väliverronen 2011: 18, 20), saattaa yhä suurempi osa ihmisistä hakea tietoa lähteistä, joiden luotettavuudesta ei ole takeita. Sen vuoksi olisi tärkeää lisätä esimerkiksi teollisen tutkimuksen kautta kansalaisten ymmärrystä siitä, miksi loukkaava tai alistava puhe voi olla jopa terveydelle vaarallista (ks. Seta 2019b). Jos ihmiset ymmärtävät syyn siihen, miksi aiemmin sallittu puhetapa ei enää ole soveliaista, hyväksyttäisiin nämä uudet diskursiiviset käytänteet todennäköisesti helpommin.

Toimituksilla ja toimittajilla on valtaa vaikuttaa mielipiteiden diversiteettiin, sillä ne valitsevat, minkälaisia kirjoituksia julkaistaan ja minkälaisilla painotuksilla. Nämä valinnat luovat omalta osaltaan kuvaa siitä, että tietynlaiset kielenkäyttötavat ja mielipiteet olisivat oikeutempia kuin jotkin vaihtoehtoiset tavat. Medialla on normien vakiinnuttamisessa suuri rooli, sillä mediatekstit tavoittavat suuren määrän yleisöä (Fairclough 1997: 9–10), ja siksi toimittajien tulisi tiedostaa vastuunsa kielellisinä auktoriteetteina. Sen vuoksi on kyseenalaista, että toimituksissa toistetaan usein identtisesti aiemmassa uutisoinnissa kerrottuja asioita (ks. Juntunen 2011: 180) – se osoittaa, että toimittajat ovat tiedostamatta toistaneet aiemmin ääneen päässeitä diskursseja. Ruotsalan tapauksesta uutisoitaessa valtdiskurssi oli tosin seksuaalivähemmistöjen kannalta positiivinen, mutta mahdollista on myös se, että kopioinnin kautta mediassa leviävät tietyille ihmisryhmälle haitalliset diskurssit. Haastetta tiedostavalle kirjoittamiselle tuo toimituksissa vallitseva kiire ja paine tuottaa mahdollisimman paljon tekstejä, jotka kiinnostavat mahdollisimman laajaa yleisöä (mts. 182).

Vaikka Ruotsalan tapauksen kaltaiset irtisanomiset herättävät joissain ihmisissä kohtuuttomuuden tunteita, on tiedostettava, että päättävässä asemassa olevien kielenkäytöllä on enemmän auktoriteettia kuin muilla. Sen vuoksi heidän tulee miettiä erityisen tarkkaan, miten he maailmaa representoivat. (Määttä 2018: 11.) Tutkimukseni perusteella voidaan tehdä tärkeä huomio siitä, miten yhteiskunnassamme useimmiten suhtaudutaan julkiseen kielenkäyttöön: yleisin mielipide on se, että sillä on merkitystä, *kuka* sanoo ja *mitä* sanoo.

6.3 Tutkimuksen onnistuneisuuden arviointi

Diskurssintutkimuksen ja muiden laadullisten tutkimuksien tuloksia voidaan arvioida esimerkiksi vastaavuuden, uskottavuuden ja siirrettävyyden tai sovellettavuuden näkökulmasta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 170). Vastaavuus ja uskottavuus viittaavat siihen, että tutkimustulokset nousevat aineistosta ja ne on esitetty uskottavasti (mts. 171). Tutkimuksen luotettavuutta lisätäkseen olenkin esitellyt eksplisiittisesti, minkälaisesta aineistosta on kyse, miten olen sitä analysoinut ja minkälaisia teorioita hyödynnän sen tarkastelussa. Valitsin tutkimuskysymykset huolellisesti, jotta voisin niihin vastatessani kertoa laajemmin muutamista yhteiskuntamme diskursiivisista ilmiöistä. Tutkimustulokset on perusteltu ja ne ovat nousseet aineistosta. Analyysituloksia voidaan pitää luotettavina, sillä analysoin aineistoa tutkimuskysymyksiin ja taustateorioihin peilaten niin kauan, ettei analyysi tuonut mitään merkittävää uutta tuloksiin (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 140).

Vaikka olen mielestäni onnistunut nostamaan relevantteja tietoja esiin tutkimastani ilmiöstä, on muistettava, että tutkimuksen aineisto koostui ainoastaan kahden uutismedian julkaisemista verkkoteksteistä – joissain muissa lehdistä tulokset olisivat voineet olla erilaisia. Valitsemani toimitukset ovat kuitenkin Suomen kaksi luetuinta verkkolehteä (Kansallinen mediatutkimus 2018), minkä vuoksi niiden julkaisut tavoittivat todennäköisesti eniten lukijoita kohun aikanakin. Siten on perusteltua tarkastella juuri niiden uutisointia. Aineisto on pieni, mutta siinä nostetaan tekemäni taustatyön perusteella esille ne keskeiset ilmiöt, jotka toistuvat Ruotsalan kohun ympärillä käydyssä keskustelussa. Siten aineiston avulla on voitu muodostaa uskottavia tuloksia. Aineistoani voi kuitenkin kritisoida sen osalta, että olen rajannut analyysin pelkästään kirjallisiin teksteihin. Tiedostan, että myös julkaisuissa olevat kuvat, videot ja muut merkityksiä luovat tekijät ovat olennaisia osia legitimoitien rakentumisessa, mutta tutkielma olisi paisunut liian laajaksi, jos olisin sisällyttänyt niidenkin tarkastelun analyysiin. Näiden elementtien pois rajaamista perustelen myös sillä, että julkaisujen kuvat ovat arkistokuvia ja videoissa esiintyy ainoastaan tekstikatkelmia jo julkaistuista uutisista sekä taustakuvitusta, joten niissä ei esiinny merkittävää poikkeavaa tietoa aineiston kirjallisiin teksteihin nähden.

Kriittinen diskurssianalyysi sopi tutkimuksen teoreettiseksi viitekehikseksi hyvin, sillä sen parissa on muodostettu jo runsaasti teorioita muun muassa siitä, miten kielellä representoidaan maailmaa ja minkälaista valtaa esimerkiksi medially on (ks. Fairclough 1997). Kriittisessä diskurssintutkimuksessa hyödynnetään sekä kielitieteiden että yhteiskuntatieteiden keinoja,

mutta tässä tutkimuksessa yhteiskunnallinen analyysi on ollut huomattavasti pienemmässä roolissa kuin kielellinen analyysi. Kyseessä on kuitenkin suomen kielen tutkimus, minkä vuoksi valinta on perusteltu. Lisäksi lingvististen ilmiöiden kautta voidaan kertoa paljon ympäröivästä yhteiskunnasta, kunhan vain konteksti on kuvattu tarkasti (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 32–36). Tässä tutkimuksessa olen pystynyt mielestäni luotettavasti osoittamaan, että kielenkäytön yksityiskohtaisen analyysin kautta voidaan lisätä tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta ja muun muassa siitä, miten kieli toimii vallan välineenä mediateksteissä.

Kriittistä diskurssintutkimusta tehdessä on tavallista arvioida myös tutkielman eettistä ulottuvuutta, sillä tutkijan tekemät valinnat vaikuttavat siihen, minkälaisia asioita aineistosta nousee esiin (Heller ym. 2018: 74). Vaihtoehtoiset tulokset olisivat olleet mahdollisia, jos aineistoa tarkasteltaessa oltaisiin kiinnitetty huomiota johonkin muuhun kuin mihin tässä tutkimuksessa on keskitytty. Tutkimussuuntausta onkin kritisoitu juuri siitä syystä, että tutkijan tulkinta vaikuttaa aina analyysiin (Pietikäinen 2000: 209). Olen kuitenkin yrittänyt tehdä tutkimuksesta mahdollisimman luotettavan perustelemalla keskeiset valintani. Lisäksi tiedostan sen, että tutkijana tuotan itsekin representaatioita. Koska irtisanotuksi tuleminen, uskonto ja seksuaalisuus ovat kaikki herkkiä asioita, olen pyrkinyt kirjoittamaan niistä mahdollisimman objektiivisesti. Analyysissä olen tutkinut vain niitä elementtejä, jotka todella nousevat käsittelemistäni teksteistä. Koska aineiston tulkintaan kuitenkin vaikuttavat monet kontekstit – kuten yhteiskunnan aikaisemmat olosuhteet – olen kuvannut luvussa 3 laajasti, minkälaiset keskeiset asiat todennäköisesti vaikuttivat Ruotsalan kohun taustalla.

Tutkielmaa voidaan arvioida myös pohtimalla sen sovellettavuutta ja siirrettävyyttä. Näillä viitataan siihen, onko tutkimuksesta hyötyä tiedeyhteisölle tai tutkittaville. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 171.) Halusin valita tutkittavakseni relevantin aiheen, jonka kautta on mahdollista tutkia yhteiskunnallisesti merkittävää ilmiötä. Sen vuoksi valitsin tarkasteltavakseni ajankohtaisen irtisanomistapauksen, jonka kautta saadaan tietoja tällä hetkellä vallitsevista diskursiivisista käytänteistä. Vaikka tarkastelin ainoastaan yhden irtisanomisen ympärillä käytävää keskustelua, uskon, että tämän tutkimuksen tuloksien avulla voidaan kuvata laajemminkin sitä, minkälainen ilmapiiri julkisessa keskustelussa tällä hetkellä vallitsee puhuttaessa muun muassa seksuaalivähemmistöistä sekä sananvapauden ja -vastuun rajoista. Vaikuttaa siltä, että tämänhetkisten diskursiivisten käytäntöjen mukaan ollaan hyvin tarkkoja siitä, ettei julkisessa kielenkäytössä saa loukata vähemmistöjen edustajia. Auktoriteettiasemassa olevat joutua vastuuseen sopimattomasta kielenkäytöstään, kuten Ruotsalan irtisanominen osoittaa. Tutkimukseni kautta saadaan lisäksi uutta ja relevanttia teoreettista tietoa, sillä tarkastelin valitsemani aiheita vähän tutkitun legitimoinnin kautta. Tutkimukseni on tieteellisesti merkittävää

erityisesti suomen kielen alalla, sillä fennistiikassa ei juuri ole legitimointia tutkittu. Seuraavaksi kuvaan tarkemmin havaintojani siitä, miten tässä tutkimuksessa käyttämäni legitimointimalli soveltuu suomen kielelle.

Van Leeuwenin (2007) malli on luotu tarkastelemaan legitimointia englannin kielestä, eikä sen soveltaminen toiselle kielelle ole täysin ongelmaton, sillä jokaisella kulttuurilla ja kielellä on omat konventionsa esittää maailmassa tapahtuvia asioita (Van Leeuwen 2008: 24–25). Mallissaan Van Leeuwen (2007) on antanut kielellisiä esimerkkejä siitä, minkälaiset rakenteet ja sanat voivat auttaa tunnistamaan tiettyjä legitimoinnin kategorioita. Esimerkiksi seurauksiin perustuvan välineellisen rationalisoinnin voi hänen mukaansa tunnistaa usein sanonnoista *so that* tai *that way* (mts. 103). Tällaiset esimerkit eivät kuitenkaan aina toimi suorina käännöksinä eri kielissä, minkä vuoksi jokaisella kielellä täytyy luoda omat lingvistiset perustelunsa sille, miksi jokin esimerkki edustaa tiettyä kategoriala. Onkin huomattava, että Van Leeuwenin tarjoamat esimerkit ovat nimenomaan esimerkkejä, joten mallin kuvaamia kategorioita voi soveltaa tapauskohtaisesti eri kielillä. Esitellessäni aineistosta löytyviä legitimointeja pyrin antamaan tarkat lingvistiset perusteet, miksi tietty virke edustaa tiettyä kategoriala. Van Leeuwenin (2007) määrittelemät kategoriat tuntuivat relevanteilta tämän tutkimuksen kannalta, ja niiden kautta pystyin mielestäni muodostamaan kattavan kuvauksen siitä, minkälaisin erilaisin perusteluin Ruotsalan potkua on kritisoitu ja oikeutettu. Mallia voi siis mielestäni hyvin soveltaa suomen kielelle. Samaan tulokseen on päädytty myös toisessa suomen kielen maisterintutkielmassa, jossa mallia on sovellettu suomen kielelle (ks. Mäki 2012).

Mallin käytön haastavuuteen vaikutti suomen kieltä enemmän itse kielen monitulkintainen luonne: monet legitimoinnit voivat samanaikaisesti edustaa useampaa eri kategoriala tai jopa diskurssia, minkä vuoksi esimerkkien määrittely oli toisinaan hankalaa. Lisäksi hyvin suuri osa (de)legitimoinnista perustuu aineistossa moraaliin vetoamiseen, jonka analyysiin ei päästä käsiksi pelkästään kielellisin keinoin, vaan joka ymmärretään kulttuuristen konventioiden kautta (ks. Van Leeuwen 2007: 98). Tutkimukseni perusteella voin vahvistaa käsityksen siitä, että olennaista legitimointeja tarkastellessa on kiinnittää huomiota diskursseihin; näkemykset sopivasta kielenkäytöstä ja irtisanomisen oikeutuksesta vaihtelevat nimittäin merkittävästi riippuen siitä, mistä diskurssista asiaa katsotaan. Tuloksien luotettavuutta lisätäkseni olen kuvannut eksplisiittisesti aineiston avulla, miten olen päätenyt esittämiini tulkintoihin.

6.4 Jatkotutkimusideoita

Legitimointi on yksi keskeinen lingvistikaisesti muodostettu johtamisen keino (Vaara ym. 2006: 791), jolla puhuja perustelee omaa toimintaansa (Van Dijk 1998: 255). Olisi tärkeää, että suomen kielen alalla keskityttäisiin argumentaatioiden tutkimisen lisäksi myös legitimoinnin tarkasteluun, sillä siinä korostuvat kielenkäytön institutionaalinen ulottuvuus ja vallankäyttö. Koska Van Leeuwenin (2007) malli on yksi pisimmälle kehitetyistä legitimoinnin malleista ja sen käyttö on osoitettu toimivaksi (ks. Tiainen 2018), olisi mallista hyvä tehdä niin sanottu ”virallinen suomennos” ja myös malliesimerkki, jossa sitä sovelletaan suomenkieliseen aineistoon. Edes kategorioiden nimille ei ole yhteneviä suomennoksia, mikä voi aiheuttaa tällä hetkellä hajontaa mallin ymmärtämisessä ja käytössä. Se voi olla myös osasy siihen, miksi suomen kielellä on tutkittu legitimointia vain vähän.

Koska diskursiiviset normit muuttuvat jatkuvasti, on näiden normien tutkiminen aina ajankohtainen aihe. Olisi kiinnostavaa selvittää, minkälaiset diskursiivisten normien rikkomiset ovat viime aikoina johtaneet irtisanomisiin. Vuonna 2018 tällaisia tapauksia oli useampia, ja osa näistä potkuista herätti yhteiskunnassa keskustelua sananvapauden ja -vastuun rajoista. Nämä keskustelut osoittavat, että sananvapaus on tärkeä aihe kansalaisille, mutta mielipiteet sen rajoista eivät ole yhtenäisiä. Kielenkäytön muutoksiin, sananvapauden ja -vastuuseen liittyviä tekstejä tutkimalla voitaisiin tarkastella esimerkiksi sitä, miksi kaikki eivät ole halukkaita hyväksymään diskursiivisia muutoksia välittömästi tai eivät osaa käyttäytyä niiden mukaisesti. Samalla voitaisiin saada tietoa siitä, minkälaiset historialliset ja yhteiskunnalliset syyt vaikuttavat siihen, että diskursiiviset käytänteet muuttuvat tai niitä muutetaan tietoisesti. Toistaiseksi sananvapauden ja sopivan kielenkäytön tutkiminen on jäänyt kielentutkimuksessa melko teoreettiselle ja filosofiselle tasolle. Konkreettiset esimerkit voisivat kuitenkin paljastaa oleellisia tietoja yhteiskunnastamme: kielentutkimuksen kautta voidaan esimerkiksi tarkastella, kohtaako tietty vähemmistöryhmä edelleen kielellistä syrjintää vai onko heidän asemansa parantunut.

Lisäksi kielitieteissä olisi kannattavaa tutkia enemmän kielen vaikutusta organisaatioihin, sillä kieli on keskeinen tekijä yrityksen tai yhdistyksen imagon rakentamisessa (ks. Kuutti 2008: 14). Kun imagoa tutkittaisiin markkinoinnin ja organisaatiotutkimuksen kenttien lisäksi enemmän kielitieteiden alalla, voitaisiin korostaa nimenomaan kielenkäytön näkökulmaa. Kenties se voisi lisätä johtavassa asemassa olevien tietoisuutta siitä, että heidän kielenkäyttöllään on ”tavallista kansalaista” enemmän valtaa – siksi sillä on erityisen paljon merkitystä, miten juuri he maailmaa representoivat.

LÄHTEET

- Akava 2005: *Johtajasopimusopas*. – https://www.akavanerityvisalat.fi/files/4892/johtajasopimusopas_2005.pdf 19.3.2019.
- Alho, Arja 2011: Tilaamatta ja yllätyksenä. – Susanne Dahlgren, Sari Kivistö & Susanna Paasonen (toim.), *Skandaali! Suomalaisen taiteen ja politiikan mediakohut* s. 93–114. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Bartsch, Renate 1987: *Norms of language: theoretical and practical aspects*. Harlow: Longman.
- Bhatia K. Vijay 2004: *Worlds of written discourse: a genre-based view*. Advances in applied linguistics. London: Continuum.
- Dahlgren, Susanne, Kivistö, Sari & Paasonen, Susanna (toim.) 2011: *Skandaali! Suomalaisen taiteen ja politiikan mediakohut*. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Dlaske, Kati 2017: Music video covers, minoritised languages, and affective investments in the space of YouTube. – *Language in Society* 46 (4) s. 451–475.
- Eloranta, Ville & Leino, Jaakko 2017: *Sanaiset kansiot: suomen kielen vaietut vaiheet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Engelberg, Mila 1998: Sukupuolistuneet ammattinimikkeet. – *Virittäjä* 102 (1) s. 74–92.
- EVL = Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2019: *Homoseksuaalisuus*. – <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Homoseksuaalisuus> 17.4.2019.
- Fairclough, Norman 1995: *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Language in social life series ISSN. London: Longman.
- 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel 2005: *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- 2010: *Seksuaalisuuden historia*. 2. uud. laitos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Gylling, Heta & Toppinen, Pilvi 2004: Kielletyt sanat: onko poliittinen korrektius uhka ilmaisunvapaudelle? – Heta Gylling, Albert. S. Kivinen & Risto Vilkkö (toim.), *Kielto* s.134–141. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haapanen, Lauri 2017a: Haastattelupuheen muokkaus lehtijutun sitaateiksi. – *Virittäjä* 121 (4). – <https://journal.fi/virittaja/article/view/65533/30664> 17.4.2019.
- 2017b: *Quoting Practices in Written Journalism*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomalais-ugrialaisten sekä pohjoismaisten kielten ja kulttuurien tutkimuksen laitos.
- Heikkinen, Vesa 2012: Ideologia. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 112–119. Helsinki: Gaudeamus.
- 2013: Rasistinen kielenkäyttö. – *Kotus-blogi* 2013. – https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/vesa_heikkinen/rasistinen_kielenkaytto.9917.blog 19.3.2019.
- Heikkinen, Vesa, Lauerma, Petri & Tiirilä, Ulla 2012: Intertekstuaalisuus. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 100–111. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskanen, Ida-Meri 2016: *Jazzlaulajan uskottavuuden rakentuminen suomalaisessa jazzskenessä*. Maisterintutkielma. Itä-Suomen yliopiston kulttuurintutkimuksen laitos. – http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20160459/urn_nbn_fi_uef-20160459.pdf 19.3.2019.
- Hentilä, Jorma 2007: Kirkot ja homoseksuaalisuus. – Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.), *Sateenkaari-Suomi: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa* s. 151–162. Helsinki: Like.
- Heller, Monica, Pietikäinen, Sari & Pujolar, Joan 2018: *Critical sociolinguistic research methods: studying language issues that matter*. New York; London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Herkman, Juha 2011: Journalismi markkinoilla: konserni- ja mediajournalismia. – Esa Väliverronen (toim.), *Journalismi murroksessa* s. 32–49. Helsinki: Gaudeamus.
- Hopmann, David Nicolas, Elmelund-Præstekær, Christian & Levinsen, Klaus 2010: Journalism students: left-wing and politically motivated?. – *Journalism* 11 (6) s. 661–674.
- IS 2008: Lesbolausunto suututti – Lapin Kansan toimitusosasto vaatii väistävän päätoimittajan eroa. – *Iltä-Sanomat* 3.10.2008 12.52. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000282717.html> 12.4.2019.
- Jantunen, Jarmo 2018: Homot ja heterot Suomi24:ssä: analyysi digitaalisista diskursseista. – *Puhe ja kieli* 38 (1) s. 3–22.
- Juntunen, Laura & Väliverronen, Esa 2011: Intiimin politiikka ja skandaalin yhteiskunnallinen merkitys. – Esa Väliverronen (toim.), *Journalismi murroksessa* s. 262–284. Helsinki: Gaudeamus.
- Johansson, Marjut 2014: Faktoista mielipiteisiin: referointi verkkolehtien mediaesityksissä. – Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.), *Kieli verkossa: näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 149–174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jokinen, Juha Veli 2014: Timo Soini: ”Minuun ei vaikuta homorummutus”. – *Iltalehti* 30.10.2014 17.23. – <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2014103018794959> 29.4.2019.
- JSN = Julkisen sanan neuvosto 2011: *Journalistin ohjeet ja liite*. – https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ 19.3.2019.

- Kalliokoski, Jyrki (toim.) 1996: *Teksti ja ideologia: kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 2. uud. laitos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kalliokoski, Jyrki, Mäntynen, Anne & Nordlund, Taru 2018: Suomentamisen ideologiat ja normit. – *Virittäjä* 122 (4) s.477–492.
- Kansallinen mediatutkimus 2018: *KMT syksy 2017/kevät 2018 lukijamäärät ja kokonaistavoittavuudet*. – http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2018/09/KMT_S17-K18_lukijamaarat.pdf 29.9.2018.
- Karppinen, Kari, Jääsaari, Johanna & Kivikuru, Ullamaija 2010: *Media ja valta kansalaisten silmin*. Helsinki: Universitetstryckeriet. – <https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/notat210.pdf> 19.3.2019.
- Kielikello 2006: Lainausmerkit. – *Kielikello* 2006 (2). – <https://www.kielikello.fi/-/lainausmerkit> 19.3.2019.
- Kolehmainen, Taru 2014: *Kielenhuollon juurilla: suomen kielen ohjailun historiaa*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kontinen, Matti 2018: Professori jatkuvista mediakohuista: Poliittisen korrektiuden vaatimus on kovempi kuin aiemmin. – *Yle* 12.9.2018. – <https://yle.fi/uutiset/3-10400024> 2.3.2019.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. – <http://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> 9.5.2016.
- Kuhalainen, Satu 2016: *Turvattomuuden teemojen representointi Ylen turvapaikanhakijoita koskevien uutisten kuvissa ja teksteissä*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Kuutti, Heikki 2006: *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena.
- 2008: *Mediakierre. Selviytyminen kielteisessä julkisuudessa*. Keuruu: Otava.
- Kytölä, Samu 2013: *Multilingual language use and metapragmatic reflexivity in Finnish internet football forums: a study in the sociolinguistics of globalization*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Lahti, Yannick 2018: *”Make America great again”: a rhetorical analysis of campaign and presidential speeches by Donald Trump in 2016–2017*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- Laine, Leena 2007: Lupa kuulua – lupa näkyä – myös urheilussa. – Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.), *Sateenkaari-Suomi: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa* s. 195–204. Helsinki: Like.
- Leppävuori, Anna & Karjalainen, Ensio 2018: Pihlajalinnan alueellinen toimitusjohtaja joutui lopettamaan ”ihmisroska”-kommenttiansa takia. – *Yle* 11.9.2018. – <https://yle.fi/uutiset/3-10397879> 2.3.2019.
- Lumojazz 2019: *Jazz-musiikki*. – <http://lumojazz.com> 19.3.2019.
- Luostarinen, Matti 2010: *Sosiaalinen media ja muuttuva paradigma*. Helsinki: Books on Demand.
- Miettinen, Jorma 1984: *Toimitustyö: journalistiksi suuntautuvan oppikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikkonen, Inka 2010: *”Olen sitä mieltä, että ...”: lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Muhonen, Anu 2013: *Error error lataa patteri: from language alternation to global multilingual repertoires in Finnish youth radio programs in Finland and Sweden*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Muikku-Werner, Pirkko 1994: Normien ihmemaassa. – *Virittäjä* 98 (1) s. 156–162.
- Mustola, Kati 2007: Suomalaisen lesbo- ja homoliikkeiden historiaa. – Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.), *Sateenkaari-Suomi: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa* s. 18–37. Helsinki: Like.
- Mustola, Kati & Johanna, Pakkanen (toim.) 2007: *Sateenkaari-Suomi: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like.
- Muurinen, Sakari 2018: Pori Jazzin uuden toimitusjohtajan mukaan homoseksuaalisuudesta voi eheytyä siinä missä huumeistakin voi päästä irti – ”En minä voi sitä kyseenalaistaa”. – *Satakunnan Kansa* 6.6.2018 13.55. – <https://www.satakunnankansa.fi/a/200993027> 19.3.2019.
- Mäki, Aliisa 2012: *Maahanmuuttoon liittyvien kantojen oikeuttaminen Helsingin Sanomien yleisönosastoteksteissä*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Mäntynen, Anne 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 42–71. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Määttä, Simo 2013: Vihapuhe ja sananvapaus. – *Kielikuvia* 2013 (2) s. 4–15.
- Nevalainen, Heidi 2013: *”Jäi jotain hampaankoloon”: sanomalehtien kommenttijuttujen tekstilajisuus*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Nousiainen, Anni 2017: *Somekohun anatomia eli miten somekohut ja somekohuotsikot rakentuvat*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- Nykänen, Maria & Hinkula, Emma 2018: Kärämäki antoi potkut seksuaalista häirintää kouluruokaan verranneelle rehtorille – koulu ei halua leimaantua kohun vuoksi. – *Yle* 17.9.2018. – <https://yle.fi/uutiset/3-10405530> 2.3.2019.
- Odo, John 2011: War legitimization discourse: representing ‘us’ and ‘them’ in four US presidential addresses. – *Discourse and Society* 22 (3) s. 287–314.
- Papinsaari, Altti 2018: Altti Papinsaaren kolumni: Pori Jazzin uusi johtaja edisti kampanjaa, jonka ”pääviestin mukaan homoudesta voi parantua”. – *Satakunnan Kansa* 6.6.2018. – <https://www.satakunnankansa.fi/pori-laine/altti-papinsaaren-kolumni-pori-jazzin-uuden-toimitusjohtajan-taustalla-on-muutakin-kuin-peitonheilutuskampanja-200995613> 2.3.2019.

- Peled-Elhanan, Nurit 2010: Legitimation of massacres in Israeli school history books. – *Discourse & Society* 21 (4) s. 377–404.
- Pietikäinen, Sari 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirani-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö: soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* 2 s.191–217. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- 2006: Mahdollisuuksien media: saamen- ja venäjänkieliset tiedotusvälineet yhteisöjensä voimavarana. – Tuomas Martikainen (toim.), *Ylirajainen Kulttuuri: etnisyyt Suomessa 2000-luvulla* s. 212-236. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Poliisi 2016: *Vihapuheid ja -rikosten torjuntaan liittyvän toimintasuunnitelman valmistelua koskevan työryhmän loppuraportti*. – https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/55559_53788_Vihapuheid_tehostettu_torjunta_raportti.pdf?c6106bflae75d488 19.3.2019.
- Pori Jazz 2019: *Yhteiskuntavastuu*. – <http://porijazz.fi/fi/info/yhteiskuntavastuu> 19.3.2019.
- Pori Jazz History 2019: *Organisaatio*. – <http://historia.porijazz.fi/?classname=information&methodname=organization> 19.3.2019.
- Pynnönen, Anu 2013. *Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pälli, Pekka 2012: Yritysten tekstien retorinen maisema. – *Virittäjä* 116 (2) s. 303–307.
- Pääkkönen, Irmeli & Varis, Markku 2000: *Kriittinen lukutaito*. Helsinki: Finn Lectura.
- Ranta, Jarno 2014: Suomalainen olympia-uimari kaapista ulos – ”Vihdoin voin olla oma itseni”. – *Yle* 2.2.2014 14.24. – <https://yle.fi/urheilu/3-7065006> 16.4.2019.
- Rojas-Lizana, Isolda 2011: Justifying and condemning sexual discrimination in everyday discourse: letters to the editor in the Australian local press. – *Journal of Pragmatics* 43 (2) s. 663–676.
- Ruotsala, Aki 2011: Ajattelemme toisin, suvaitaanko meitäkin? – *Rauhan Tervehdys* 104 (13) s. 4. – <https://rauhantervehdys.fi/wp-content/uploads/2018/02/rauhantervehdys-00010081-6.pdf> 19.3.2019.
- 2018: *Tiedote 6.6.2018*. – <https://www.facebook.com/aki.ruotsala> 12.4.2019.
- Saarinen, Arttu, Koivula, Aki & Malinen, Sanna 2018: Puolueiden toimittajajäsenten sosiaalisen median käyttö ja näkemykset mediasta. – *Media & viestintä* 2018 (41) s. 97–106.
- Saresma, Tuija. 2017: Sananvapaus, vihapuhe ja sananvastuu. – Kari Enqvist, Ilari Hetemäki & Teija Tiilikainen (toim.), *Kaikki Vapaudesta* s. 35–50. Helsinki: Gaudeamus.
- Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa 2012: *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Seta 2019a: *Ihmisoikeudet*. – <https://seta.fi/ihmisoikeudet/> 17.4.2019.
- 2019b: *Järjestö*. – <https://seta.fi/jarjesto/> 16.4.2019.
- 2019c: *Sateenkaarihistoria Suomessa*. – <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/#> 15.4.2019.
- Shore, Susanna 2012: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstiläjäit tutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.
- Solin, Anna 2012: Genre muutos kieli-ideologisena prosessina. Normiristiriidat ja uuden genren kotouttaminen. – *Virittäjä* 116 (3) s. 349–377.
- Stranius, Susanna 2018: *Donald Trumpin julkisuuskuvat suomalaisessa mediassa yhdysvaltain presidentinvaalien 2016 jälkeisessä uutisoinnissa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- Sydänmaanlakka, Riina 2012: *Ajojahtia vai raportointia? Median valta Helsingin Sanomien teksteissä*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Tervonen, Satu 2001: Etnisten nimitysten eri sävyt. – *Kielikello* 2001 (1). – <https://www.kielikello.fi/-/etnisten-nimitysten-eri-savyt> 19.3.2019.
- Tiainen, Minna 2017: (De)legitimizing electronic surveillance: a critical discourse analysis of the Finnish news coverage of the Edward Snowden revelations. – *Critical Discourse Studies* 14 (4) s. 402–419.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuominen, Hanna 2018: Mari K. Niemi ja Topi Houni (toim.), *Media & populismi – työkaluja kriittiseen journalismiin*. – *Politiikka-Lehti* 60 (4) s. 338–342.
- Vaara, Eero, Tienari, Janne & Laurila, Juha 2006: Pulp and paper fiction: on the discursive legitimation of global industrial restructuring. – *Organization Studies* 27 (6) s. 789–810.
- Valkama, Heikki 2018: Heikki Valkama: Tuleeko yhdestä harkitsemattomasta lauseesta nyt potkut? Someko-huissa on usein kyse tyhmästä teosta ja loukatuista tunteista. – *Yle* 12.9.2018 18.30. – <https://yle.fi/uutiset/3-10400904> 2.3.2019.
- Van Dijk, Teun A. 1993: Principles of critical discourse analysis. – *Discourse & Society* 4 (2) s. 249–283.
- 1998: *Ideology: a multidisciplinary approach*. London: SAGE Publications.
- 2009: *Racism and discourse in Latin America*. Lanham: Lexington Books.

- Van Leeuwen, Theo 2007: Legitimation in discourse and communication. – *Discourse & Communication* 1 (1) s. 91–112.
- 2008: *Discourse and practice: new tools for critical discourse analysis*. Oxford Studies in Sociolinguistics. New York: Oxford University Press.
- Van Leeuwen, Theo & Wodak, Ruth 1999: Legitimizing immigration control: a discourse-historical analysis. – *Discourse Studies* 1 (1) s. 83–118.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 13.4.2016.
- Väliverronen, Esa 2011: Journalismi kriisissä? – Esa Väliverronen (toim.), *Journalismi murroksessa* s. 13–31. Helsinki: Gaudeamus.
- Wodak, Ruth 2004: Critical discourse analysis. – Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (toim.), *Qualitative research practice* s. 197–213. London: Sage.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2019: *Mikä on syrjintää?* – <https://www.syrjinta.fi/mika-on-syrjintaa/> 17.4.2019.
- Yle 2012: Sunnuntaisuomalainen: Vihreät toimittajien suosikkipuolue. – *Yle* 22.7.2012 5.15. – <https://yle.fi/uutiset/3-6225996> 28.4.2019.

Aineistolähteet

- IL1 = Taponen, Tiia Maria 2018a: Pori Jazzin hallitus purkaa tulevaksi toimitusjohtajaksi valitun Aki Ruotsalan nimittämisen. – *Iltalehti* 6.6.2018 19.34. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806060193439_u0.shtml 19.3.2019.
- IL2 = Ylimutka, Leena 2018: Roope Salmiselta heruu myös ymmärrystä Porin Jazzin toimitusjohtajalle – Paula Vesalalta ja Almalta ei. – *Iltalehti* 6.6.2018 19.40. – https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/201806062200997016_vd.shtml 19.3.2019.
- IL3 = Pikkarainen, Aleksanteri 2018: Pori Jazz irtisanoi Ruotsalan yksimielisesti, homolausunnot tulivat yllätyksenä – Puheenjohtaja Jaakkola: ”Ei hän hyvillään ole”. – *Iltalehti* 6.6.2018 20.32. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806062200997160_u0.shtml 19.3.2019.
- IL4 = Taponen, Tiia-Maria 2018b: Aki Ruotsala homolausunnon aiheuttamista potkuistaan: ”Ajatus siitä, että sanani olisivat satuttaneet ketään, on sietämätön”. – *Iltalehti* 6.6.2018 20.39. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806060203913_u0.shtml 19.3.2019.
- IL5 = Halonen, Antti 2018: Näkökulma: Suomi raivostui Timo Soinin ja Aki Ruotsalan puheista – ja syystä. – *Iltalehti* 6.6.2018 22.39. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806062200997497_u0.shtml 19.3.2019.
- IL6 = Rautio, Samppa 2018a: Pori Jazzin hallituksen puheenjohtaja: potkut saanut Aki Ruotsalaa ei ”headhunted” haki tehtävään itse – ”Kyllä tämä oli ihan hallituksen valinta”. – *Iltalehti* 7.6.2018 12.09. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806072200997888_u0.shtml 19.3.2019.
- IL7 = Rautio, Samppa 2018b: Näkökulma: Aki Ruotsalan potkuilla ei ole mitään tekemistä vainoamisen kanssa – kyse on liiketoiminnasta ja imagosta, ei sananvapauden rajoittamisesta. – *Iltalehti* 7.6.2018 13.38. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806072200998006_u0.shtml 19.3.2019.
- IL8 = Rautio, Samppa 2018c: Pori Jazzin irtisanotun toimitusjohtajan kommentit toivat eheytykseskustelun ajankohtaiseksi – sateenkaariyhdistys kerää eheytykokemuksia. – *Iltalehti* 8.6.2018 19.08. – https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201806082201002098_u0.shtml 19.3.2019.
- IL9 = Tähtivaara, Sarianne 2018: Pori Jazzeilla esiintyvä Kaisa Mäensivu ex-toimitusjohtajan homopuheista: ”Potkut olivat ainoa ja oikea vaihtoehto”. – *Iltalehti* 10.6.2018 8.31. – https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/201806092201004009_vd.shtml 19.3.2019.
- IS1 = IS 2018: Pori Jazz purkaa toimitusjohtaja Aki Ruotsalan työsuhteen – taustalla kohu homokommenteista. – *Iltta-Sanomat* 6.6.2018 19.33. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005709233.html> 19.3.2019.
- IS2 = Osipova, Elsi 2018a: Pori Jazzista pikapotkut saanut toimitusjohtaja: ”Tuntuu rajulta”. – *Iltta-Sanomat* 6.6.2018 20.49. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005709283.html> 19.3.2019.
- IS3 = Lakka, Päivi 2018: Päivi Räsänen järkyttyi Pori Jazzin toimitusjohtajan potkuista: Alkaa jo lähestyä uskonnollista vainoa. – *Iltta-Sanomat* 6.6.2018 20.59 – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005709297.html> 9.3.2019.
- IS4 = Osipova, Elsi 2018b: Pori Jazzin puheenjohtaja kommentoi toimitusjohtajan pikapotkuja: ”Poliittinen tausta ja toiminta oli tiedossa”. – *Iltta-Sanomat* 6.6.2018 22.52. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005709412.html> 19.3.2019.

- IS5 = Kuuskoski, Kaisla 2018: Pori Jazz: Pikapotkut saaneen Ruotsalan valinnassa ei käytetty kykyjenetsijää – ”Ei tullut mieleenkään, että alettaisiin homokeskustelua käydä”. – *Ilta-Sanomat* 7.6.2018 16.58. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005710458.html> 19.3.2019.
- IS6 = Utula, Katri 2018a: Kommentti: Tämän vuoksi Aki Ruotsalan pikapotkut Pori Jazzista olivat kyseenalaiset. – *Ilta-Sanomat* 8.6.2018 7.34. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005710983.html> 19.3.2019.
- IS7 = Utula, Katri 2018b: Pori Jazzista pois potkittua Ruotsalaa on pyydetty ehdokkaaksi eduskuntavaaleihin. – *Ilta-Sanomat* 11.6.2018 19.53. – <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005715748.html> 19.3.2019.